

Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma

2020 – 2024,
päivitys vuodelle 2023



YLIVIESKA
kasvun ihmeitä

1.	JOHDANTO	5
2.	YLEINEN OSA	6
2.1	Toiminta-alue	6
2.2	Valvonnan voimavarat ja tehtävät	6
2.3	Valvontakohteet	8
2.3.1	Riskinarviointi ja tarkastusten kohdentaminen	9
2.3.2	Tarkastukset, pakkokeinot ja tarkastukseen keskimääräisesti käytettävä aika	9
2.3.3	Valvontakohteiden / valvontakohdetyyppien tarkastustiheydet	11
2.3.4	Näytteenottosuunnitelma	11
2.3.5	Lausunnot	11
2.4	Laboratoriot, joihin valvonta tukeutuu	11
2.5	Henkilöstön pätevyyden varmistaminen ja koulutus	12
2.6	Valvontakohderekisteri / Tietojärjestelmä	12
2.7	Laadunhallinta	13
2.8	Viestintä	13
2.9	Valvonnan maksullisuus	14
2.10	Viranomaistehtävien delegoinnit	14
2.11	Asiakaspalaute ja toiminnan kehittäminen	14
2.12	Toiminta häiriötilanteissa	15
2.12.1	Epidemioiden selvittäminen	15
2.13	Valvontasuunnitelman hyväksyminen	16
2.14	Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi	16
2.15	Raportointi	17
2.16	Toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten vaikutus valvontayksikön toimintaan	17
3.	ELÄINTEN TERVEYS- JA HYVINVOINTIVALVONTA	18
3.1	Eläinlääkintähuollon valtakunnallinen ohjelma (EHO)	18
3.2	Kunnan valvontasuunnitelma	18
3.3	Voimavarat	19
3.3.1	Henkilöresurssit, vastuualueet ja työnjako	19
3.3.2	Henkilökunnan pätevyyden ja osaamisen varmistaminen	20
3.4	Tietojärjestelmät	21
3.5	Viestintä	21
3.6	Maksut	22
3.7	Valvonnan toimeenpano	22
3.8	Eläinten terveyden valvonta	23
3.8.1	Eläintautivalmius	23
3.8.2	Eläintautiepäilyt ja – tapaukset sekä eläintaukeista ilmoittaminen	24
3.8.3	Pakollinen ja vapaaehtoinen terveysvalvonta eläimille	25
3.8.4	Vesiviljelylaitosten terveysvalvonta	25
3.8.5	Muu eläintautivalvonta	25
3.9	Eläinten lääkitsemisen valvonta	26
3.10	Sisämarkkinakauppa, vienti ja tuonti	26
3.10.1	Sisämarkkinatuonti	26
3.10.2	Sisämarkkinavienti	27
3.10.3	Vienti EU:n ulkopuolisiin maihin	27
3.10.4	Tuonti EU:n ulkopuolelta ja eläinlääkinnällinen rajatarkastus	27
3.11	Eläinten hyvinvoinnin valvonta	28
3.11.1	Epäilyyn perustuva eläinsuojelutarkastus	28

3.11.2	Luvan- ja ilmoituksenvaraiseen toimintaan ilman epäilyä kohdistuva tarkastus	29
3.12	Eläimistä saatavat sivutuotteet	29
3.12.1	Sivutuotelaikokset ja sivutuotteita käyttävät toimijat	30
3.12.2	Sivutuotteiden hautaaminen	30
3.13	Ehdollisuuden valvonta (entiset täydentävät ehdot)	31
3.14	Eläinlääkäripalvelujen järjestäminen	31
3.14.1	Peruseläinlääkäripalvelut	31
3.14.2	Sisältö	32
3.14.3	Tuotantoeläinten terveydenhuolto	33
3.14.4	Yksityinen palvelutarjonta	33
3.14.5	Kiireellinen eläinlääkäriapu	34
3.14.6	Saatavuus- ja laatutavoitteet	35
3.14.7	Toimitilat ja välineresurssit	37
3.14.8	Ostopalvelut	37
3.14.9	Laboratoriopalvelut	37
3.14.10	Perustason ylittävät palvelut	38
3.15	Seuranta, arviointi ja raportointi	38
3.15.1	Kunnan suunnitelma	38
3.15.2	Eläinlääkäripalvelujen käytön tilastointi	39
3.15.3	Muu raportointi	39
3.16	Painopistealueet 2023	40
4.	ELINTARVIKEVALVONTA	41
4.1	Elintarvikevalvonnan tavoitteet ja suunnittelu	41
4.2	Valvontakohteet	42
4.3	Valvonnan riskiperusteisuus ja kohteiden tarkastustiheys	42
4.4	Valvonnan toimeenpano	42
4.4.1	Valvontakohteiden ilmoittaminen, rekisteröinti ja hyväksyminen	42
4.4.2	Tarkastukset ja niiden sisältö	44
4.4.3	Hallinnollisten pakkokeinojen käyttö	45
4.4.4	Näytteenottosuunnitelma	46
4.4.5	Valvonnan painopisteet ja projektit vuodelle 2023	46
5.	TERVEYDENSUOJELUVALVONTA	48
5.1	Johdanto	48
5.2	Valvontakohteiden hyväksymis- ja ilmoitusmenettely	48
5.3	Suunnitelmallisen valvonnan kohteet	49
5.4	Tarkastuksen sisältö	50
5.5	Tarkastustiheydet ja tarkastusaika	51
5.6	Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi tehtävät tarkastukset ja tehtävät	51
5.7	Pakkokeinojen käyttö	52
5.8	Näytteenotto ja näytteiden tutkiminen	52
5.8.1	Suunnitelmallinen näytteenotto	52
5.8.2	Muu näytteenotto	53
5.9	Suunnitelmallisen valvonnan painopistealueet	53
6.	TUPAKKA- JA NIKOTIINIIVALMISTEIDEN VALVONTA	54
6.1	Tupakkalain valvonnan tavoitteet	55
6.2	Tupakkalain valvonnan sisältö	55
6.2.1	Lupamenettely	55

6.2.2	Tupakointikiellon määrääminen asuntoyhteisöön	56
6.2.3	Tupakkalain mukaiset tarkastukset	56
6.2.4	Kiellot, määräykset ja vähittäismyyntiluvan peruuttaminen.....	57
6.3	Valvontakohteet.....	58
6.4	Tarkastussuunnitelma	58
6.5	Valvonnan painopisteet ja projektit	58
6.5.1	Yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa	58
6.5.2	Omavalvonnan tukeminen	59
6.5.3	Laittoman kaupan ehkäisy ja viranomaisten välinen yhteistyö.....	59
6.6	Nikotiinivalmisteiden valvonta.....	60

Kannen kuva: Päivi Pyykönen

LIITTEET

- 1 Eläinlääkintähuollon suunnitelmallinen valvonta vuodelle 2023
- 1 A Eläinten terveys- ja hyvinvointivalvontasuunnitelma EHO:n resurssikartoitus 2023
- 2 Elintarvikelain valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2023
- 3 Terveysturvallisuuden valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2023
- 4 Tupakka- ja nikotiinivalvonnan valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2023

1. JOHDANTO

Ympäristöterveydenhuolto on vuoden 2022 loppuun asti osa 1.1.2008 toimintansa aloittanutta Peruspalvelukuntayhtymä Kalliota. Vuoden 2023 alussa kuntayhtymän sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut siirtyvät hyvinvointialueen järjestämisvastuulle. Ympäristöterveydenhuolto järjestetään 1.1.2023 alkaen Ylivieskan, Alavieskan, Nivalan ja Sievin kuntien välisenä yhteistoimintana Ylivieskan toimiessa vastuukuntana. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen lakisääteinen ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma vuodelle 2023 käsitellään Peruspalvelukuntayhtymä Kallion yhtymähallituksessa ja hyväksytään Ylivieskan kaupunginhallituksessa. Suunnitelma toimitetaan tiedoksi Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle.

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön tavoitteena on edistää ja valvoa elinympäristön, elintarvikkeiden ja kansalaisten terveyttä ja turvallisuutta sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia. Tarkoituksena on varmistaa korkealaatuinen ympäristöterveydenhuollon valvonta, mikä edellyttää, että valvonta on suunnitelmallista, sitä tehdään riittävin voimavaroin, ja se on oikein kohdennettua, tehokasta ja kohtelee eri toimijoita tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti. Suunnitelmassa otetaan huomioon valvontaa ohjaavien keskusvirastojen toimialakohtaiset valvontaohjelmat, alueellinen eläinlääkintähuoltolain mukainen suunnitelma ja ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma paikallisten valvontatarpeiden mukaisesti ja riskiperusteisesti.

Ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman teemana ohjelmakaudelle 2020–2024 on yhdenmukainen valvonta ja yhteistyö. Yhteistyö ja avoin vuoropuhelu toimijoiden ja eri viranomaisten välillä edistää valvonnan vaikuttavuutta. Valvonnalla varmistetaan ympäristöterveydenhuollon lakien noudattamista neuvonnan ja ohjauksen keinoin sekä suorittamalla tarkastuksia ja ottamalla näytteitä. Lisäksi ympäristöterveydenhuolto antaa lausuntoja ja varautuu häiriötilanteisiin. Tarvittaessa epäkohtien poistamiseksi käytetään hallinnollisia pakkokeinoja. Valvontaviranomaisen on seurattava, että toimija poistaa epäkohdat. Vastuu toiminnan turvallisuudesta ja lainmukaisuudesta on toiminnanharjoittajalla itsellään.

Perustuslain (731/1999) mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Käytännön valvontatoimien perustana ovat EU:n valvonta-asetus (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/625), erinäiset EUsäännökset, kansalliset ympäristöterveydenhuollon lait ja niiden nojalla annetut asetukset sekä keskusviranomaisen ohjeet. Valvonnassa noudatetaan hyvän hallinnon periaatteita. Ympäristöterveydenhuollon merkittävimpiä substanssilakeja ovat terveydensuojelulaki (763/1994), elintarvikelaki (297/2021), tupakkalaki (549/2016), lääkelaki (395/1987) nikotiinikorvaustuotteiden valvonnan osalta, ja eläinlääkintähuoltolaki (765/2009), eläinsuojelulaki (247/1996) ja eläintautilaki (76/2021).

Valvontasuunnitelman mukainen valvonta on maksullista ja siitä peritään ympäristöterveyslautakunnan hyväksymän maksutaksan mukaiset valvontamaksut. Elintarvike- ja terveydensuojelu- ja tupakkalain mukaisilta valvontakohteilta peritään lisäksi vuosittainen valvonnan perusmaksu. Perusmaksutuotoilla on oleellinen merkitys ympäristöterveydenhuollon resurssien turvaamisessa, koska merkittävä osa ympäristöterveydenhuollon resurssista käytetään maksuttomaan neuvontaan.

2. YLEINEN OSA

2.1 Toiminta-alue

Valvontayksikön toiminta-alueita ovat Alavieskan kunta, Nivalan kaupunki, Sievin kunta ja Ylivieskan kaupunki. Pinta-alaltaan kuntayhtymä on 2 134 km². Alue on kompakti kokonaisuus ja etäisyydet kuntayhtymän alueella ovat kohtuulliset. Toiminta-alueen asukasluku on 33 025 henkilöä.

Alue on maaseutumaista. Isompia väestökeskittymiä ovat Nivalan (10 396 asukasta) ja Ylivieskan (15 357 asukasta) kaupunkikeskukset. Valvontayksikön toiminta-alueella on runsaasti eläinperäisten elintarvikkeiden alkutuotantoa, valtaosin maidon- ja naudanlihan tuotantoa. Maatilojen lukumäärä on laskenut ja tilakoko on kasvanut vuosi vuodelta. Elintarvikkeiden jatkojalostusta on jonkin verran. Päivittäistavarakauppa ja palvelut ovat merkittäviä työllistäjiä, samoin teollisuus. Eri koulutusasteiden ja alojen opetusta tarjoavia oppilaitoksia, ja erilaisia kokoontumistiloja on runsaasti.

Alueellisesti tärkeät vedenottamot sijaitsevat Sievin kunnan alueella. Talousveden hankinta on pääosin keskitettyä, ja taloudet kuuluvat lähes sataprosenttisesti kunnallisten vesiyhtiöiden toimitaman talousvesiverkoston piiriin. Kaikissa toiminta-alueen kunnissa on uimarantoja ja osassa myös uimahalleja, jotka ovat säännöllisen valvonnan piirissä.

2.2 Valvonnan voimavarat ja tehtävät

Organisatorisesti ympäristöterveyspalvelujen tulosityksikkö kuuluu Ylivieskan kaupungin teknisten palveluiden toimialaan omana tulosalueenaan. Tulosalueen johtajana toimii ympäristöterveydenhuollon johtaja. Ympäristöterveydenhuollon johtaja johtaa ja kehittää ympäristöterveydenhuollon toimintaa ja vastaa sen toiminnallisesta ja taloudellisesta tuloksesta sekä laadunhallinnasta. Ympäristöterveydenhuollon lakien mukaisena viranomaisena toimii ympäristöterveyslautakunta.

Viranhaltijoiden kelpoisuus suorittaa ympäristöterveydenhuollon valvontatehtäviä tarkastetaan viranhaltijoita rekrytoitaessa. Terveystieteiden lain (1326/2010) 21 §:n mukaan ympäristöterveydenhuollon toiminnasta vastaavalla johtajalla on oltava alalle soveltuva korkeakoulututkinto. Johtajalla tulee olla myös riittävä kokemus ja asiantuntemus ympäristöterveydenhuollon toimeenpanoon liittyvistä tehtävistä. Terveystieteiden lain 7 §:n mukaan terveydensuojelun valvontatehtäviä hoitavalla kunnallisella viranhaltijalla on oltava soveltuva korkeakoulu-, ammattikorkeakoulu- tai teknillinen opistotason tutkinto. Elintarvikelain 32 §:n mukaan virallisen valvonnan tehtäviä ja muita virallisia toimia suorittavalla henkilöllä on oltava tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai tarvittaessa Euroopan unionin lainsäädännössä edellytetty pätevyys. Eläinlääkintähuollon tehtäviä hoitavien viranhaltijoiden pätevyysvaatimukset on kuvattu suunnitelman kohdassa 3.3.2.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue täyttää 30.10.2003 annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen vaatimuksen, joka edellyttää vähintään 10 henkilötyövuotta, päätoimista johtajaa sekä sitä, että kaikki ympäristöterveydenhuollon toimialat ovat samassa yksikössä. Ympäristöterveydenhuollon yksikössä on kaikkiaan 13 virkaa ja yksi eläintenhoitajan toimi. Kuntayhtymä ostaa vuonna 2023 Kalajoen ympäristöterveydenhuollon toisen valvontaeläinlääkärin vuosityöpanoksesta n. 50 %. Lisäksi kuntayhtymässä on vuonna 2023 varauduttu, tehtävien hoidon

turvaamiseksi, ottamaan tarvittaessa ulkopuolinen eläinlääkäri määräaikaiseksi viranhaltijaksi kuntalain (410/2015) 87 §:n 2 momentin mukaisesti.

Virat jakaantuvat seuraavasti: seitsemän (7) praktikkoeläinlääkäriin ja neljä (4) terveysinsinöörin virkaa sekä valvontaeläinlääkäriin ja ympäristöterveydenhuollon johtajan virka (taulukko 1). Valvontaeläinlääkäriin virka on perustettu vuonna 2011. Viran työajasta menee arviolta 70 % valtion toimeksiantotehtävänä hoidettaviin valvontatehtäviin (mm. eläinsuojelu-, eläintauti- ja sivutuotevalvonta) ja 30 % käytetään elintarvikevalvontaan. Elintarvikevalvonnan tehtävät koostuvat pääasiassa maidon alkutuotannon valvonnasta.

Taulukko 1 Ympäristöterveydenhuollon henkilöresurssit v.2023

Nimi	Virkanimike	vastuualue	lisätietoja
Terveysvalvonta			
Junnikkala Piia	terveysinsinööri	terveysvalvonta	hallinto, ympäristöterveydenhuollon johtajan varahenkilö
Kurko Heli	terveysinsinööri	terveysvalvonta	
Linna Linda	terveysinsinööri	terveysvalvonta	osa-aikainen 80 % 30.8.2023 saakka
Siiri Härmänmaa	terveysinsinööri	terveysvalvonta	
Eläinlääkintähuolto			
Hannula Kaija	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Ylivieska	
Aittamaa Leena	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Ylivieska	
Lehto Jenni	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Ylivieska	
Rantala Marja	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Ylivieska	
Aitto-oja Petra	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Nivala	virka-aikana xx saakka
Takanen Satu	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Nivala	osa-aikainen 50 % 30.8.2023 saakka, sijaisena Patrik Lehtinen
Liikanen Antti	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Nivala	
Koivunen Viivi	valvontaeläinlääkäri	viranomaisvalvonta	
Avoim	valvontaeläinlääkäri	viranomaisvalvonta	Kalajoen yth:n yhteistoiminta-alueen valvontaeläinlääkäri, 50 % vuosityöpanoksesta Kalliolle
Sääluoto Kirsti	eläintenhoitaja	Ylivieska	työvapaalla 2.2.2023 saakka, sijaisena Susanna Pääkkö
Yhteinen			
Pyykönen Päivi	ympäristöterveydenhuollon johtaja	hallinto, terveysvalvonta	
Yhteensä virkapohja			14,5 htv

Ympäristöterveydenhuollolla on kolme toimipistettä: Terveysvalvonnan toimipiste Ylivieskassa (käyntiosoite Tasangontie 21), jossa työskentelevät neljä terveystyöntekijää, valvontaeläinlääkärit ja ympäristöterveydenhuollon johtaja. Ylivieskassa on hyvin varusteltu neljän (4 htv) eläinlääkärin ja eläintenhoitajan peruseläinlääkintähuollon yhteisvastaanotto (käyntiosoite Katajistentie 2). Nivalassa (osoite Pajatie 1 C) on kolmen (3 htv) eläinlääkärin tuotantoeläinvastaanottopiste.

Taulukko 2 Käytettävissä olevat henkilötyövuodet ja niiden jakaantuminen eri toiminnoille v. 2023

	Yhteensä käytettävissä htv	Suunnitelmallisen valvonnan tarve htv	Muu tarve htv
Eläinlääkintähuolto	7,0		
Eläinsuojelu-, eläintauti- ja sivutuotevalvonta	1,2	0,1	1,1
Elintarvikevalvonta - Terveystyöntekijät 0,8 + 0,9 - Ympäristöterveydenhuollon johtaja 0,05	1,75	1,55	0,35
Maidontuotantotilat	0,3	0,3	-
Terveystyöntekijävalvonta	2,0	0,7	1,3
Tupakka- ja nikotiinivalvonta	0,1	0,05	0,05
Hallinto	0,95		
Avustava henkilökunta	1,0		
Yhteensä	14,3*	2,7	2,8

*olettaen, että käytettävissä on 0,5 htv:n valvontaeläinlääkärin työpanos

2.3 Valvontakohteet

Kuntayhtymän alueella on säännöllisesti valvottavia elintarvikevalvonnan kohteita 195, joista valvonnan vuosittaisen perusmaksun piirissä on 185. Luvut eivät sisällä alkutuotannon valvontakohteita. Maidontuotantotiloja, jotka alkutuotantopaikoista tarkastetaan suunnitelmallisesti elintarvikelain perusteella, on viimeisimmän käytettävissä olevan tiedon mukaan 177 kappaletta. Muihin alkutuotannon kohteisiin (lihantuotanto, peltoviljely, hunajantuotanto, munantuotanto) ei kohdenneta suunnitelmallista valvontaa. Niissä suoritetaan tarkastus siinä tapauksessa, että toiminnan elintarviketurvallisudessa epäillään olevan puutteita tai epäkohtia.

Terveystyöntekijälain mukaisia, säännöllisesti valvottavia kohteita on kuntayhtymän alueella 209 kappaletta, joista valvonnan vuosittaisen perusmaksun piirissä on 113.

Tupakkalain mukaisia valvontakohteita (myyntipaikat) on yhteensä 30 ja myyntipisteitä 49 kappaletta. Valvonnan vuosittainen perusmaksu on myyntipistekohtainen. Lääkelain mukaisia nikotiinivalmisteen vähittäismyyntipaikkoja on 20 kappaletta.

Osaa kohteista valvotaan niiden toimintojen moninaisuuden vuoksi useamman lain perusteella. Eri lakien mukaan tehtäviä tarkastuksia pyritään yhdistämään yhdeksi tarkastukseksi. Tarkastustiheyteen vaikuttavat mm. lainsäädäntö, jonka perusteella valvontaa suoritetaan, toimintaan liittyvät riskit, toiminnan laajuus ja omavalvonnan toimivuus. Näin ollen kohteiden tarkastustiheyksissä voi

olla suuriakin eroja. Terveysvalvonnan suunnitelmallisten tarkastusten tunnusluvut on esitetty taulukossa 3. Suunnitelman mukaisen valvonnan lisäksi suoritetaan myös valvontasuunnitelman ulkopuolista valvontaa, vastataan toimijoiden yhteydenottoihin, otetaan näytteitä ja suoritetaan mittauksia, käsitellään ilmoituksia ja hakemuksia sekä annetaan lausuntoja. Näiden suoritteiden lukumäärät eivät käy ilmi taulukosta.

Taulukko 3 Terveysvalvonnan suunnitelmallisten tarkastusten tunnusluvut

	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Suunnitelman mukaiset tarkastukset			
Elintarvikelaki	108	160	146
Alkutuotannon valvonta	8	40	40
Tupakka	19	13	26
Nikotiini	12	8	19
Terveydensuojelulaki	60	102	97
Yhteensä	207	323	328

2.3.1 Riskinarviointi ja tarkastusten kohdentaminen

Ympäristöterveydenhuollon valvonta ja tarkastukset voivat olla ennalta suunniteltuja (suunnitelman mukainen valvonta) tai muita, akuutista tarpeesta nousevia tarkastuksia, joita ei voida ennakoita. Tällaisia valvontasuunnitelman ulkopuolisia tarkastuksia ja valvontatoimia ovat esimerkiksi terveyshaittaepäilyjen, epidemioiden ja erityistilanteiden selvittämiset sekä hakemusten ja ilmoitusten käsittely. Viranomaistyöhön kuuluu myös neuvontaa ja ohjausta, jota annetaan tarpeen vaatiessa. Valtion toimeksiantona tehtävässä valvonnassa, joka sisältää pääasiassa eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaa, akuutin valvonnan osuus on suurin. Myös terveydensuojelulain mukaisessa valvonnassa on paljon akuuttia valvontaa, kuten asuntojen ja kokoontumistilojen sisäilman terveellisyyteen liittyvät tarkastukset.

Valvontasuunnitelma tehdään riskinarviointiin perustuen. Toimialakohtaisissa ohjelmissa on otettu huomioon keskushallintoviranomaisten antamat ohjeet valvontakohteiden riskinarviointiin. Niiden pohjalta tehtyä arviointia täydennetään omien valvontakokemusten perusteella. Suunnitelmallisen valvonnan työsuunnitelma laaditaan suhteuttamalla käytettävät resurssit valvontatarpeeseen.

Tekemättä jääneitä valvontasuunnitelman mukaisia tarkastuksia voidaan tehdä seuraavana vuonna.

2.3.2 Tarkastukset, pakkokeinot ja tarkastukseen keskimääräisesti käytettävä aika

Ympäristöterveydenhuoltoon liittyvän valvonnan toimeenpanossa tarkastustoiminta on oleellinen osa valvottavan kohteen tai toiminnan vaatimustenmukaisuuden selvittämistä.

Tarkastus voi kohdistua tiloihin, toimintatapoihin, olosuhteisiin, asiakirjoihin ja tuotteisiin. Yksittäinen tarkastus voi pitää sisällään koko kohteen tarkastuksen tai vain jonkin osa-alueen tarkastuksen. Tarkastukset voivat sisältää näytteiden ottoa ja mittauksia kohteen, kohteessa harjoitettavan toiminnan tai siellä valmistettavien tuotteiden tai tarjottavien palvelujen turvallisuuden ja mää-

räystenmukaisuuden arvioimiseksi tai mahdollisten terveyshaittojen selvittämiseksi. Tarkastuksella voidaan tehdä useamman lain mukaista valvontaa.

Tarkastuksen sisältö määräytyy sen mukaan, millaiseen kohteeseen, ja minkä lain perusteella se tehdään. Kaikkien lakien mukaisiin tarkastuksiin kuuluvat seuraavat asiat:

- Tarkastuksiin valmistautuminen ja asiakirjoihin perehtyminen
 - valvontakohdetta koskevat asiakirjat ja mahdolliset lupaehdot
 - mahdolliset valvontakohteelle annetut aikaisemmat huomautukset ja määräykset
 - mahdolliset edellisen tarkastuksen jälkeen tulleet valitukset tms.
 - valvontakohteesta otettujen viranomaisnäytteiden tutkimustulokset
- Tarkastus
 - harjoitettavien toimintojen tarkastus: onko toiminta hyväksymispäätöksen (hyväksytty elintarvikehuoneistot) tai ilmoituksen (rekisteröity elintarviketoiminta) mukaista
 - tilojen tarkastus: tilojen, laitteiden ja välineiden kunnon ja puhtauden havainnointi
 - toimintatapojen tarkastus: mm. henkilökunnan työskentelytavat / mahdolliset riskit
 - henkilökuntaa koskevien vaatimusten toteutuminen (mm. hygieniapassit ja terveydentilan selvitykset)
 - Tarkastuskertomuksen laatiminen ja keskitettyyn järjestelmään siirtäminen
 - mahdolliset tarkastuksessa apuna käytettävät tarkastuslomakkeet

Jokaisesta tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus, johon kirjataan tarkastuksen tarkoitus, tarkastuksen keskeiset havainnot, käytetyt menetelmät ja valvonnan tulokset, sovellettu lainsäädäntö sekä tarvittaessa asianomaiselta toimijalta edellytettävät toimet ja niiden määräajat sekä perittävän tarkastusmaksun peruste ja sen valitusosoitus. Lisäksi kirjataan tarkastusajankohta, tarkastuksen suorittaja ja läsnäolijat. Tarkastuksen keskeiset havainnot pyritään käymään toiminnanharjoittajan kanssa suullisesti läpi tarkastuksen päätteeksi. Oiva-arvosanaa ei useinkaan ole mahdollista määritellä välittömästi tarkastuksen jälkeen. Tarkastus voi jatkua asiakirjatarkastuksena toimistolla, mikä sisältää esimerkiksi toimijalta saatujen asiakirjojen ja tarkastuksella otettujen valokuvien tarkastelua. Pieni osa tarkastuksista on mahdollista suorittaa asiakirjatarkastuksena. Tämä koskee lähinnä uusintatarkastuksia. Tarkastuskertomus toimitetaan tarkastuksen kohteelle mahdollisimman pian tarkastuksen jälkeen.

Elintarvikelain 27 §:n mukaan kunnallisen elintarvikevalvontaviranomaisen on julkaistava suorittamansa elintarvikevalvonnan tulokset Ruokaviraston määräämällä tavalla. Ruokavirasto on antanut määräyksen, jonka mukaan valvonnan tulokset tulee julkaista niin sanottuina Oiva-raportteina. Raportit muodostuvat VATI-järjestelmään kirjatusta valvontakohtetiedoista ja valvontasuunnitelman mukaisesti tehdyn tarkastuksen yhteenvedosta. VATI-järjestelmä on valtakunnallinen ympäristöterveydenhuollon toiminnanohjausjärjestelmää ja tiedonhallintajärjestelmää.

Toimijalle voidaan antaa toimenpidemääräyksiä tai kieltoja, joihin sisältyy asianosaisen kuuleminen hallintolain mukaisesti. Mikäli kyseessä on kiireellisiä toimia edellyttävä tilanne, voidaan kuuleminen suorittaa suullisesti paikan päällä ja antaa myös määräykset tai kiellot suullisesti. Tässä

tapauksessa annettu päätös muutoksenhakuohjeineen tai valitusosoituksineen toimitetaan kirjallisena asianosaiselle viipymättä tarkastuksen jälkeen.

Tarkastusaikaan lasketaan valmistautuminen tarkastukseen, varsinainen tarkastusaika sekä tarkastuskertomuksen laatimiseen kulunut aika. Matka-aikaa ei huomioida varsinaisena tarkastukseen kuuluvana aikana, paitsi valtion toimeksiantotehtävissä. Matkoista aiheutuneet kustannukset huomioidaan työtunnin hintaa laskettaessa.

2.3.3 Valvontakohteiden / valvontakohdetyypien tarkastustiheydet

Tämän suunnitelman toimialakohtaiset valvontasuunnitelmat perustuvat keskusvirastojen ohjeisiin keskimääräisistä tarkastustiheyksistä eri valvontakohdetyypeille.

Kohdekohtainen tarkastustiheys määräytyy kohteen tosiasiallisten riskien perusteella. Hyvin toimiva oma- ja laadunvalvonta tai käyttötarkkailu sekä hyvin toimiva kiinteistöhuolto, hyvä turvallisuuskulttuuri ja johtaminen pienentävät riskiä ja tätä kautta suunnitelmallisen valvonnan tarvetta. Toisaalta toimijan laiminlyönnit tai toistuvat toimijaa koskevat valitukset voivat olla perusteen nostaa tarkastustiheyttä. Elintarvikevalvonnan suunnittelussa on sovellettu Ruokaviraston uusinta ohjeistusta. Terveysturvallisuuslain mukaisessa valvonnassa on huomioitu Valviran valvontaohjelma vuosille 2020–2024 ja sen viimeisin päivitys.

2.3.4 Näytteenottosuunnitelma

Toimialakohtaisiin valvontasuunnitelmiin on kirjattu näytteenoton periaatteet sekä näytteenottosuunnitelma kohderyhmittäin. Viranomaisen suorittamasta erillisestä näytteenotosta peritään taksan mukainen maksu. Tarkastusten yhteydessä tehtävästä näytteenotosta erillistä maksua ei peritä. Näytteenottosuunnitelmaan kirjattujen näytteiden tutkimuskulut kohdistuvat toiminnanharjoittajille elintarvikelain 73 §:n mukaisesti. Myös suunnitelmiin liittyvien mahdollisten näytteenottoprojektien kriteereillä otettujen näytteiden tutkimuskulut kohdistuvat toimijoille.

Terveysturvallisuuslain perusteella tehtävä suunnitelman mukainen näytteenotto on toimijalle maksullista. Näytteiden tutkimuskulut maksaa toiminnanharjoittaja.

Lisäksi yksikön talousarviossa on varauduttu erityistilanteisiin liittyvään näytteenottoon ja laboratoriotutkimuksiin, esimerkiksi elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittämisessä. Niiden näytteenottotarvetta ei ole mahdollista suunnitella etukäteen.

2.3.5 Lausunnot

Ympäristöterveydenhuolto antaa lausuntoja toimialaansa koskevissa asioissa. Lausuntoja annetaan esimerkiksi rakennus- ja ympäristönsuojeluviranomaisen pyynnöstä. Lausuntoja annetaan vuosittain noin 40 kpl ja niihin kuluu merkittävästi työaikaa.

2.4 Laboratoriot, joihin valvonta tukeutuu

Elintarvikelaki ja terveysturvallisuuslaki edellyttävät, että valvontasuunnitelmassa on esitettävä hyväksytyt laboratoriot, joihin valvonta tukeutuu. Laboratoriot nimeää ja hyväksyy Ruokavirasto. Ruokaviraston nimeämismenettely perustuu useisiin kansallisiin ja Euroopan unionin säädöksiin.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue tukeutuu laboratoriopalveluissa pääosin SeiLabin laboratorioihin Haapavedellä ja Seinäjoella. Palveluja, joita ko. laboratoriot eivät itse tuota, saadaan niiden kautta alihankintana. Asumisterveyteen liittyvät mikrobiutkimukset teetetään Työterveyslaitoksen Oulun laboratoriossa sekä THL:n ympäristömikrobiologian laboratoriossa Kuopiossa.

Laboratorioita ei ole kilpailutettu, koska näytemäärät ovat pieniä eivätkä näytteiden tutkimuskustannukset ylitä kansallista kynnysarvoa. Näytteiden mahdollisimman helppo ja nopea kuljetus on tärkeää, minkä vuoksi käytetään mahdollisimman lähellä olevia/kuljetuksen järjestäneitä laboratorioita. Tutkimuksiin käytetään vain akkreditoituja laboratorioita. Asumisterveysnäytteiden tutkimuspaikka on valittu paitsi yleisten kriteereiden, myös laboratorion syvällisen osaamisen vuoksi. Tulosten vertailtavuus on parempi, kun tukeudutaan vain yhteen laboratorioon, jonka erityisosaamisaluetta asumisterveysnäytteiden tutkiminen on.

Seilab Oy:n laboratoriopalvelujen kanssa on tehty kirjallinen sopimus 18.12.2017 elintarvike- ja terveydensuojelulain valvonnan yhteydessä otettavien näytteiden tutkimisesta. Sopimus kattaa myös häiriötilanteiden, kuten epidemiatilanteiden johdosta tehtävät tutkimukset, varallaolon ja valmiuden tutkimuksiin virka-ajan ulkopuolella sekä näytteiden tutkimisesta aiheutuvien kustannusten korvaamisen. Lisäksi sopimuksessa on sovittu siitä, että Seilab Oy kirjaa näytetulokset ympäristöterveydenhuollon keskitettyyn tietojärjestelmään.

2.5 Henkilöstön pätevyyden varmistaminen ja koulutus

Ympäristöterveydenhuollon henkilöstön pätevyys ja se, että työntekijöillä on riittävä asiantuntemus toimenkuvansa mukaisten tehtävien hoitamiseen, varmistetaan rekrytoinnin yhteydessä. Kelpoisuusvaatimukset ovat ensisijaisesti terveydensuojelulain (763/1994) 7 §:n 3 momentin ja elintarvikelain (297/2021) 32 §:n mukaiset. Eläinlääkinnän henkilöstön pätevyysvaatimukset on kuvattu suunnitelman kohdassa 3.3.2. Osaaminen perustuu lainsäädännön edellyttämään tutkintoon, perehdytykseen, kouluttautumiseen ja yksikössä tapahtuvaan ajantasaisen tiedon ylläpitämiseen.

Valvonta-asetus edellyttää, että virallista valvontaa ja muita virallisia toimia suorittavan henkilöstön on saatava toimivaltaansa kuuluvalla alalla asianmukaista koulutusta. Ympäristöterveydenhuollolle on varattu koulutusmäärärahoja terveydenhuollon henkilöstön koulutusperusteiden mukaisesti. Yksikölle on laadittu koulutussuunnitelma, jolla pyritään takaamaan kaikille tasapuoliset mahdollisuudet osallistua maksullisiin koulutuksiin määrärahojen puitteissa. Etäyhteydellä tapahtuvat koulutukset ovat parantaneet merkittävästi koulutuksiin osallistumismahdollisuuksia. Ympäristöterveydenhuollolla on mahdollisuus osallistua etäyhteydellä tapahtuviin koulutuksiin omissa toimistotiloissa olevilla laitteistoilla. Maksuttomiin koulutuksiin ja aluehallintoviraston työkokouksiin pyritään osallistumaan mahdollisimman laajasti. Koulutuksiin osallistumista voidaan seurata Personec F ESS – järjestelmän kautta.

2.6 Valvontakohderekisteri / Tietojärjestelmä

Valvontayksikkö kirjaa valvonnan kohteet ja valvontatiedot ympäristöterveydenhuollon valtakunnalliseen keskitettyyn toiminnanohjaus ja tiedonhallintajärjestelmään (VATI), josta asiakkaalle lähetetään tarkastuspöytäkirja sähköisesti. Tarvittaessa pöytäkirja lähetetään myös kirjeitse. Ylivieskan kaupungilla on sähköinen arkistointi, johon tarkastuskertomukset tallennetaan.

2.7 Laadunhallinta

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen edeltäjässä Peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa on laadittu vv. 2015–2016 ympäristöterveydenhuollon laadunhallintajärjestelmä yhdessä Ympäristöpalvelut Helmen, Kalajoen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen ja Peruspalvelukuntayhtymä Selänteen kanssa. Laadunhallintajärjestelmä koostuu laatukäsikirjasta ja menettelytapaohjeista. Laatukäsikirja on hyväksytty Peruspalvelukuntayhtymä Kallion yhtymähallituksessa 19.08.2016, § 70.

2.8 Viestintä

Ympäristöterveydenhuollon tavoitteena on terveyshaittojen ehkäiseminen viestinnän ja ennalta ehkäisevän valvontatyön keinoin. Viestintään kuuluvat sekä sisäinen että ulkoinen viestintä. Yksikön sisäistä tiedonkulkua palvelevat terveystalouden ja eläinlääkintähuollon kuukausittaiset palaverit, koko henkilöstön yksikköpalaverit, ympäristöterveydenhuollon johtajan käynnit eläinlääkäreiden vastaanotolle sekä sähköposti- ja puhelinkontaktit. Tietyn aiheen ympärille rakentuvia palaveria pidetään tarpeen mukaan. Henkilöstöä ohjeistetaan seuraamaan Ylivieskan kaupungin intranet-sivuja.

Ulkoiseen viestintään kuuluvat asiakaspalvelu, neuvonta ja opastus sekä tiedottaminen. Jokainen työntekijä on omalta osaltaan vastuussa asiakaspalvelusta, neuvonnasta ja opastuksesta. Neuvontaa ja opastusta annetaan puhelimitse mutta tärkein osa siitä tapahtuu kuitenkin valvontakäyntien ja eläinlääkäreiden osalta sairaus- ja terveydenhuoltokäyntien yhteydessä.

Ympäristöterveydenhuollon internet-sivujen roolia ulkoisessa tiedonjakamisessa tullaan kehittämään vuonna 2023. Ylivieskan kaupungin viestintäkanavia ovat mm. Facebook, Instagram sekä Twitter, joita käytetään tarpeen mukaan. Lisäksi Nivalan eläinlääkäreillä on omat Facebook-sivut nimellä Pajatien eläinlääkärit. Ympäristöterveydenhuollon tulosalueella on aktiivinen toimintatapa myös lehdistön suuntaan. Viestimme lehdistön kautta säännöllisesti mm. uimavesituloksista. Uutisluonteisissa asioissa lähetämme lehdistölle tiedotteen, jonka pohjalta medialla on mahdollisuus tehdä asiasta uutinen. Niin lehdistön kuin muun median ympäristöterveydenhuoltoa koskeviin haastattelu- ja lausuntopyyntöihin suhtaudutaan positiivisesti.

Aluehallintoviraston ja keskusvirastojen suuntaan pidetään tiiviisti yhteyttä ohjeistusta tai ohjeistusten tarkentamista vaativissa asioissa.

Kaupungin yleinen viestintämalli soveltuu sellaisenaan myös ympäristöterveydenhuollon käyttöön. Häiriötilanneviestintä on osa häiriötilannevarautumista. Häiriötilannesuunnitelmassa on suunnitelma ja toimintakortti viestinnästä ja johtamisesta häiriötilanteen aikana.

Ympäristöterveydenhuollon virallisesta tiedottamisesta vastaa ympäristöterveydenhuollon johtaja tai hänen varahenkilönsä:

Päivi Pyykönen, ympäristöterveydenhuollon johtaja, puh. (08) 419 5026, 044 419 5026, sähköposti paivi.pyykonen@kalliopp.fi

Piia Junnikkala (varahenkilö), terveystieteiden tutkija, puh. 044 419 5823 sähköposti piia.junnikkala@kalliopp.fi

2.9 Valvonnan maksullisuus

Tämän suunnitelman mukainen valvonta on toiminnanharjoittajille pääsääntöisesti maksullista lukuun ottamatta alkutuotannon valvontaa, eläinsuojeluvalvontaa ja osaa eläintautivalvonnasta. Maksun suuruus vastaa enintään toimenpiteestä aiheutuneita kustannuksia, jollei muusta lainsäädännöstä muuta johdu.

Sen lisäksi kunta perii vuosittain 150 euron suuruisen valvonnan perusmaksun suunnitelmallisen elintarvike- ja terveydensuojelulain mukaisen valvonnan piirissä olevalta valvontakohteelta. Maksua ei peritä alkutuotannon toimijoilta, yleishyödylliseltä yhteisöltä eikä kyläkaupoilta. Tupakkalain mukaisilta valvontakohteilta peritään vuosittainen, myyntipistekohtainen valvontamaksu, jonka suuruus on 500 euroa. Perusmaksu on luonteeltaan veromainen ja se peritään kalenterivuoden alussa. Ympäristöterveydenhuollon resursseja kuluu myös maksuttomien lausuntojen, neuvonnan ja ohjauksen antamiseen, joten maksutuotoilla on merkitystä resurssien turvaamisessa.

Valtio korvaa kunnille aiheutuneet kustannukset sellaisista Ruokaviraston kuntien toimeenpantaviksi ohjaamista elintarvikevalvonnan tarkastuksista, näytteenotoista, tutkimuksista ja selvityksistä, jotka tässä laissa säädetään Ruokaviraston tehtäviksi tai jotka liittyvät säädösten tai Ruokaviraston ohjeiden valmisteluun.

Valvontamaksut ovat arvonnaisverottomia, koska laskutusperusteena on viranomaistyö. Lainsäädännön perusteluissa katsotaan valvontamaksuja tarvittavan kattamaan valvonnasta aiheutuneita kustannuksia ja erityisesti parantamaan valvonnan resursointia. Maksut peritään ympäristöterveyslautakunnan hyväksymän taksan mukaisesti. Maksutaksa on nähtävissä ympäristöterveydenhuollon toimistossa, Tasangontie 21, Ylivieska ja sähköisesti Ylivieskan kaupungin internet-sivuilla. Kohdetyyppikohtaisen tarkastussuunnitelman perusteella voidaan arvioida valvontamaksun suuruus. Ympäristöterveydenhuollon maksutaksaa päivitetään tarpeen mukaan.

2.10 Viranomaistehtävien delegoinnit

Ympäristöterveydenhuollon lakien mukaisena viranomaisena Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella toimii ympäristöterveyslautakunta.

Yhteistoiminta-alueella viranomaistehtävien delegointi viranhaltijoille on tehty mahdollisimman kattavasti valvontatoimenpiteiden joustavan ja tarkoituksenmukaisen käytön varmistamiseksi. Pääosa delegoinneista on tehty terveystieteiden tutkijoille, valvontaeläinlääkäreille ja ympäristöterveydenhuollon johtajalle ja tietyiltä osin praktikoille.

2.11 Asiakaspalaute ja toiminnan kehittäminen

Terveysvalvonnan ja eläinlääkintähuollon toimipisteissä on ennen Covid -19-pandemiaa ollut käytössä jatkuva asiakaspalautteen kerääminen. Palautetta on tarkoitus ruveta keräämään jälleen vuonna 2023. Asiakkaiden saatavilla on palautelomakkeita, jotka voidaan palauttaa lukittuun laatikkoon. Ympäristöterveydenhuollon johtaja kerää palautetut lomakkeet ja antaa palautteen työn-

tekijöille. Asiakkaat voivat antaa palautetta toiminnasta myös sähköpostitse ja puhelimitse. Myös suullisesti ja kaupungin kirjaamon kautta tullut palaute huomioidaan toimintaa kehitettäessä.

Ylivieskan kaupunki on ottamassa käyttöön PRO24-järjestelmän työturvallisuuteen liittyvien ilmoitusten tekemistä varten.

Eläinlääkintähuoltoa ja valvontaa koskevat valitukset ohjataan ympäristöterveydenhuollon johtajalle, joka käsittelee muut, kuin itseään koskevat valitukset. Mikäli asiaan liittyy korvausvaatimuksia, edetään asiassa Ylivieskan kaupungin hallintosäännön mukaisesti.

2.12 Toiminta häiriötilanteissa

Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueet Helmi, Kalajoki, Kallio ja Selänne ovat laatineet vuosina 2009–2010 yhteisen ympäristöterveydenhuollon häiriötilannesuunnitelman, joka on kaikkien yhteistoiminta-alueiden yhteiskäytössä Teams-alustalla. Häiriötilannesuunnitelma on myös kirjallisena ympäristöterveydenhuollon toimistolla Tasangontiellä. Suunnitelmaan on tehty laajempi päivitys vuosina 2020–2022. Jatkossa suunnitelmaa päivitetään vuosittain. Häiriötilannesuunnitelman pohjalta on vuonna 2012 rakennettu yhteistyössä myös suunnitelma poikkeusoloihin varautumisesta.

Ympäristöterveydenhuolto on edustettuna myös valmius- ja yhteistyöryhmässä, jossa on Ylivieskan kaupungin lisäksi toimijoita eri sektoreilta.

2.12.1 Epidemioiden selvittäminen

Valtioneuvoston asetuksen elintarvikkeiden ja veden välityksellä leviävien epidemioiden selvittämisestä (1365/2011) 3 §:n mukaan kunnan elintarvikevalvontaviranomaisen ja terveydensuojeluviranomaisen on yhdessä tartuntatautien vastustamisesta kunnan alueella vastaavan viranomaisen kanssa ennalta varauduttava elintarvikkeiden ja veden välityksellä leviäviin epidemioiden ja sovitava niitä koskevan selvitystyön järjestämisestä. Asetuksen 4 §:n mukaan kunnan terveydensuojeluviranomaisen tulee nimetä ruokamyrkytysepidemioiden selvittämistä varten työryhmä, jonka kokoonpano on määritelty asetuksessa. Ympäristöterveyslautakunta tulee nimeämään työryhmän alkuvuonna 2023. Työryhmä kulkee nimellä hygieniatyöryhmä.

Hygieniatyöryhmän tehtävänä on mm. elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittäminen. Hygieniatyöryhmä toimii tarvittaessa myös laajemmin häiriötilannetyöryhmänä. Työryhmään kutsutaan mukaan myös kuntien edustaja, mikäli tilanne koskettaa erityisesti suurta joukkoa kuntalaisia.

Hygieniatyöryhmä pitää toimintavalmiutta yllä kokoontumalla säännöllisesti 2–3 kertaa vuodessa ja lisäksi tarpeen mukaan akuuttitilanteissa. Kokoonkutsujana toimii ympäristöterveydenhuollon johtaja.

Hygieniatyöryhmä kokoontuu seuraavalla kokoonpanolla:

- tartuntataudeista vastaava lääkäri / lääkärit
- johtavaa hoitajaa vastaava palvelupäällikkö
- hygieniahoitaja
- sote-keskuksen edustaja / edustajat

- ympäristöterveydenhuollon johtaja
- valvontaeläinlääkäri
- terveysinsinööri (osallistumisoikeus kaikilla terveystieteillä)
- alueen vesihuollosta vastaavan tahon edustajaksi on kutsuttu tukkuvesiyhtiön Vesikolmion toimitusjohtaja (kattava alueellinen näkemys) ja Ylivieskan vesiosuuskunnan toimitusjohtaja, joka toimii myös Sievin vesiosuuskunnan toimitusjohtajana
- asiantuntijaksi kutsutaan tarvittaessa siivoustyön, jätehuollon ja työterveyshuollon edustaja

Varahenkilöinä toimivat jäsenen tehtäviä kulloinkin hoitavat sijaiset tai erikseen nimetyt varahenkilöt.

Talousarviossa on varauduttu ennalta arvaamattomasta näytteenotosta ja asiantuntijapalveluista mahdollisesti aiheutuviin kustannuksiin.

2.13 Valvontasuunnitelman hyväksyminen

Valvontasuunnitelman suunnittelukaudelle ja vuosittaiset päivitykset hyväksyy Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen ympäristöterveyslautakunta kalenterivuositain. Hyväksyessään valvontasuunnitelman asianomainen viranomainen myös kirjaa suunnitelman toteutumisen seurantatavan.

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädäntö ei edellytä toimijoiden kuulemista valvontasuunnitelmasta, mutta hallintolain 41 §:n mukaisesti on toimijoille varattava vaikuttamismahdollisuuksia. Valvontasuunnitelmaluonnos julkaistaan verkkosivuilla ja toiminnanharjoittajille tarjotaan mahdollisuus kommentoida luonnosta. Hyväksytty valvontasuunnitelma toimitetaan Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle hyväksymisvuoden loppuun mennessä VYHA – järjestelmän kautta.

2.14 Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Ympäristöterveyslautakunta arvioi tietoonsa saatetun valvontasuunnitelman toteutumisen helmi-kuun loppuun mennessä. Arvioinnissa otetaan huomioon seuraavat tekijät:

- Suunnitellun toiminnan ja tarkastusten kattavuus
 - kaikkien toimialojen valvonnan kattavuuden tarkastelu
 - painopisteiden valvonnan toteutuminen
 - toteutunut ajankäyttö suhteessa suunniteltuun ajankäyttöön (tarkastukset, kohteet)
 - tarkastuksilla esiin tulleiden epäkohtien määrän ja laadun tarkastelua sekä kunnan viranomaisen toimenpiteistä asioiden saattamiseksi määräysten mukaisiksi
- Tarkastusten ja näytteiden määrät suhteessa valvontasuunnitelmaan
 - toteutuneiden tarkastusten lukumäärä
 - näytteiden ja analyysien lukumäärä
 - valvontaprojekteihin osallistuminen
- Valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen
 - eri lakien mukaisesta valvonnasta kertyneet maksutulot
 - valvonnasta saatujen tulojen kohdentaminen

- Voimavarojen riittävyys ja yhteistoiminta-alueen toimivuus
 - voimavarojen riittävyys suunnitelmallisen valvonnan toteuttamiseen sekä riittävyys muuhun lakisääteiseen valvontaan (ei-suunnitelman mukainen)
 - paljonko voimavaroja on käytetty suunnitelmalliseen valvontaan ja kuinka paljon muihin tehtäviin
 - erittely henkilöstövoimavarojen kohdentumisesta eri lakien mukaiseen valvontaan (VYHA)
- Toiminnan kehittämistarpeet
 - suunnitelmaa toimenpiteistä, joilla tilannetta voitaisiin parantaa seuraavalla toimikaudella
- Mahdolliset toiminnan tarkastamiset
 - poikkeamat, kehittämiskohteet ja korjaavat toimenpiteet
 - arvio yksikön mahdollisuuksista vastata edellisessä kohdassa todettuihin asioihin

Valtakunnallisesta ympäristöterveydenhuollon toiminnanohjaus- ja tiedonhallintajärjestelmästä (VATI) saadaan tilasto- ja vertailutietoa siitä, millaista valvontayksikön toiminta on ollut suhteessa muihin valvontayksiköihin Suomessa. Arviointia hyödynnetään ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämisessä, valvonnan toimivuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa.

Valvontasuunnitelman toteutumista arvioidaan lisäksi neljä kertaa vuodessa osavuosikatsausten yhteydessä. Näiden lisäksi strategisten tavoitteiden toteutumista tarkastellaan vuosikertomuksessa.

2.15 Raportointi

Ympäristöterveyslautakunnan hyväksymä arviointi ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman toteutumisesta ja toimialakohtaiset toteutumaraportit toimitetaan sähköisesti VYHA – raportoinnilla vuosittain seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä.

2.16 Toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten vaikutus valvontayksikön toimintaan

Ympäristöterveydenhuolto on osa Peruspalvelukuntayhtymä Kallion organisaatiota vuoden 2022 loppuun saakka. Vuoden 2023 alussa sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuu siirtyy Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueelle. Tämä tarkoittaa valvontayksikön osalta organisaatiomuutosta, jonka kaikki yksityiskohdat eivät tätä valvontasuunnitelmaa laadittaessa vielä ole tiedossa. Ympäristöterveydenhuollon yksikön tavoitteena on huolehtia yksikön perustehtävistä uudistuksen keskellä ja osallistua uudistuksen läpiviemiseen aktiivisesti. Toimenpiteisiin lukeutuvat sisäinen viestintä, mukaan lukien ympäristöterveyslautakunnan perehdyttäminen ympäristöterveydenhuoltoon sekä henkilöstön tutustuminen uuteen organisaatioon, uuden organisaation käytäntöjen omaksuminen ja sen toimintatapoihin perehdyttäminen.

3. ELÄINTEN TERVEYS- JA HYVINVOINTIVALVONTA

3.1 Eläinlääkintähuollon valtakunnallinen ohjelma (EHO)

Ruokaviraston laatiman eläinlääkintähuollon valtakunnallisen ohjelman tavoitteena on tehostaa ja yhdenmukaistaa eläinlääkintähuoltolaissa tarkoitettua eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaa sekä ohjata eläinlääkäripalveluiden järjestämistä. Tarkoituksena on lisätä valvonnan suunnitelmallisuutta, tehokkuutta ja laatua ohjaamalla valvontasuunnitelmien laatimista aluehallintovirastoissa ja kunnissa. Tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä ja varmistaa toiminnanharjoittajien samanarvoinen asema suhteessa valvontaan. Ohjelma sisältää lisäksi eläinlääkäripalveluiden saatavuutta ja laatua koskevat yleiset tavoitteet. Ohjelmalla pyritään varmistamaan, että vastuutahot varaavat riittävät henkilö- ym. resurssit valvontatehtäviin ja eläinlääkäripalveluihin koko maassa.

Valtakunnallisesta ohjelmasta säädetään eläinlääkintähuoltolain (Elhl, 765/2009) 8 §:ssä ja valtioneuvoston asetuksessa eläinlääkintähuollosta (1031/2009) 1 §:ssä. Eläinlääkintähuoltolain uudistaminen on parhaillaan käynnissä. Lisäksi on tarkoitus muuttaa kuutta muuta eläinlääkintähuoltolakiin liittyvää lakia. Lakien on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2023.

Eläinlääkintähuoltolain soveltamisalaan kuuluvasta valvonnasta säädetään lisäksi elintarvikelaissa (297/2021), eläintautilaissa (76/2021), eläinsuojelulaissa (247/1996), eläinten kuljetuksesta annetussa laissa (1429/2006), eläinten lääkitsemisestä annetussa laissa (387/2014), sivutuotelaissa (517/2015) ja maatalouden tukien toimeenpanosta annetussa laissa (192/2013).

Elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma sisältää valvonnan painopisteet ja toimenpiteet eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan päämäärien saavuttamiseksi. Tarkemmat kuvaukset toimenpiteistä julkaistaan Eläinlääkintähuollon valtakunnallisessa ohjelmassa (EHO). Valvontasuunnitelma on laadittu vuosille 2021–2024.

3.2 Kunnan valvontasuunnitelma

Eläinlääkintähuoltolain 10 §:n mukaan kunnan on laadittava suunnitelma järjestämistään eläinlääkäripalveluista sekä eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan järjestämisestä alueellaan. Suunnitelman tulee sisältää tiedot eläinlääkäripalvelun tuottamistavasta, saatavuudesta, laadusta ja mitoituksesta sekä valvontaan kuuluvista tarkastuksista, näytteenotoista ja muista toimenpiteistä. Kunnan suunnitelmassa on otettava huomioon valtakunnallinen ohjelma ja alueellinen suunnitelma ja se on arvioitava ja tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kolmen vuoden välein. Aluehallintovirasto (AVI) ohjaa kunnan suunnitelman laatimista sekä valvoo ja arvioi sen toteutumista.

Painopistealueet vuodelle 2023 ovat pääosin Ruokaviraston ja AVI:n suorassa ohjauksessa toteutettavia toimenpiteitä. Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella huolehditaan siitä, että käytettävissä on riittävästi henkilöresurssia Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ohjaamiin valvontatehtäviin.

3.3 Voimavarat

3.3.1 Henkilöresurssit, vastualueet ja työnjako

Kunta järjestää alueellaan peruseläinlääkäripalvelut, kiireellisen eläinlääkäriavun sekä elintarvikkeiden turvallisuuden valvonnan ja kunnaneläinlääkärille säädettyjen tehtävien hoidon siten kuin eläinlääkintähuoltolaissa (765/2009, jatkossa ElhL) säädetään. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella näistä tehtävistä huolehtii ympäristöterveyslautakunta, jonka tehtävänä on johtaa ja kehittää alaistaan tulosaluetta ja vastaa palvelujen tuloksellisesta järjestämisestä. Ympäristöterveydenhuollon johtaja vastaa eläinlääkintähuollosta yhteistoiminta-alueella ja päättää kunnaneläinlääkäreiden keskinäisestä työnajosta. Tarvittavien voimavarojen takaamiseksi on yhteistoiminta-alueella tehty resurssitarpeen kartoitus (liite 1A).

Eläinlääkintähuoltolain mukaisten tehtävien hoitamista varten kunnassa on oltava tarpeellinen määrä kunnaneläinlääkärin virkoja. Jos kunnassa on useampi kuin yksi kunnaneläinlääkärin virka, kunnan on määrättävä kunnaneläinlääkäreiden keskinäisestä tehtävänjaosta. (ElhL 16 §).

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella on seitsemän praktikkoeläinlääkärin virkaa, yksi valvontaeläinlääkärin virka sekä eläintenhoitajan toimi. Kalajoen kaupunki on vuonna 2021 perustanut valvontaeläinlääkärin viran, jonka vuosittaisesta työpanoksesta 50 % kohdennetaan Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen käyttöön. Valvontaeläinlääkäripalveluiden hankkimisesta on sopimus Kalajoen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen kanssa. Eläinlääkäreiden työaika kuluu lisäksi koulutukseen, neuvontaan, hallinnollisiin tehtäviin yms. tehtäviin, jotka eivät välttämättä ole kohdennettavissa jonkin tietyn eläinlääkintähuollon tehtävän suorittamiseen.

Eläinlääkäreiden päivystys- ja koulutusvapaiden ajaksi voidaan virkasuhteeseen ottaa sijainen ilman, että tehtävää varten on perustettu virka. Kyseessä on tällöin kuntalain (410/2015) 87 § mukainen tehtävään ottaminen.

Valvontaeläinlääkäri suorittaa elintarvikelain mukaiset tuotantotilojen hygieniatarkastukset ja tekee valtion toimeksiantotehtävinä hoidettavat eläintautivalvonta-, eläinsuojelu- ja muut valvontakäynnit. Kuntayhtymällä on ollut valvontaeläinlääkärien yhteistoiminnasta sopimus Ympäristöpalvelut Helmen, Kalajoen yhteistoiminta-alueen ja Peruspalvelukuntayhtymä Selänteen kanssa 1.1.2014 lähtien.

Praktikkoeläinlääkärit vastaavat kaikille eläinlajeille tarkoitetuista peruseläinlääkäripalveluista, ympärivuorokautisesta kiireellisestä eläinlääkäriavusta ja pääasiassa tuotantoeläinten terveydenhuollosta. Virkoihin kuuluu päivystysvelvollisuus. Yksityiseläinlääkäreiden tarjoamia tuotantoeläinten terveydenhuoltopalveluja on jossain määrin tarjolla kuntayhtymän toiminta-alueella. Valvontaeläinlääkärin lomien ja vapaiden aikana praktikkoeläinlääkärit sijaistavat häntä valtion toimeksiantotehtävänä hoidettavan valvonnan osalta. Päivystysaikoina praktikot vastaavat akuuttien eläinsuojelutapausten hoitamisesta. Tarvittaessa praktikot toimivat valvontaeläinlääkärin työparina.

Eläintenhoitaja työskentelee Ylivieskan eläinlääkinnän vastaanotolla. Eläintenhoitajan keskeisiin tehtäviin kuuluvat ajanvaraus, asiakaspalvelu, vastaanoton yleisen järjestyksen ja siisteyden ylläpito, välinehuolto, kuormanpurku ja eläinlääkäreiden avustaminen.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella toimii kaksi yksityistä eläinlääkäriasemaa: Savisillan eläinklinikka Ylivieskassa ja Eläinklinikka Nivel Nivalassa. Ne tarjoavat lemmikkieläimille ajanvarausperusteisia palveluja arkisin. Päivystystä näillä eläinlääkäriasemilla ei ole ja ne ovat suljettuna yrittäjien loma- ja muina vapaa-aikoina. Eläinlääkäripalveluja ei ole saatavissa päivystysaikoina Kallion oman eläinlääkintähuollon ulkopuolisilta toimijoilta, joten kuntayhtymän on vastattava sekä pieneläin- että tuotantoeläinpalvelujen saatavuudesta toiminta-alueellaan ympäri vuorokauden.

3.3.2 Henkilökunnan pätevyyden ja osaamisen varmistaminen

Eläinlääkärin virkaan valittavalta edellytetään Suomessa eläinlääkäriksi laillistamista (laki eläinlääkärinammatin harjoittamisesta 29/2000, 43 §). Muissa EU/ETA-maissa, kuin Suomessa eläinlääkärin pätevyyden hankkineelta edellytetään lisäksi, että kyseinen eläinlääkäri on tutustunut eläintautilain täytäntöönpanoa, elintarvikkeiden turvallisuuden valvontaa ja eläinten hyvinvoinnin valvontaa koskevaan Suomen lainsäädäntöön Ruokaviraston hyväksymällä tavalla eli ns. lainsäädäntökurssin suorittamista hyväksytysti. Lainsäädäntökurssia järjestävät Envirovet ja Itä-Suomen yliopisto. Ruokavirasto hyväksyy myös Eviran ja Helsingin yliopiston eläinlääketieteellisen tiedekunnan aiemmin hyväksytysti suoritettut lainsäädäntökurssit. Nämä tahot eivät enää järjestä yllä mainittuja kursseja.

Viransijaisilta edellytetään joko laillistamista tai väliaikaista oikeutta eläinlääkärinammatin harjoittamiseen (ammatinharjoittamislaki 7 §). Mikäli viransijaisuuteen ei ole saatavilla pätevyyskurssin käynyt EU/ETA-maassa eläinlääkärin tutkinnon suorittanutta eläinlääkäriä, voidaan yksittäistapauksessa erityisistä syistä kunnan päätöksen mukaisesti ottaa määräaikaiseen virkasuhteeseen myös kyseistä kelpoisuusvaatimusta täyttämätön henkilö (laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta (304/2003) 6 §). Tällainen erityinen syy voi olla esimerkiksi kokemus eläintautilain täytäntöönpanoon, elintarvikkeiden turvallisuuden valvontaan ja eläinten hyvinvoinnin valvontaan liittyvien virkatehtävien hoidosta.

Edellä mainitut pätevyyden tarkastetaan ennen virkaan tai viransijaisuuteen valitsemista hakijan toimittamista asiakirjoista tai mikäli kirjallista asiakirjaa ei ole vielä käytettävissä, varmistetaan kelpoisuus eläinlääkärirekisterin internet -hakupalvelusta.

Kaikille eläinlääkäreille pyritään mahdollistamaan koulutussuunnitelmalla ja määrärahavaroituksella tarvittava ammatillinen täydennyskoulutus. Etäyhteydellä tapahtuvan koulutuksen lisääntyminen parantaa mahdollisuuksia osallistua kattavammin koulutuksiin. Koulutuksiin osallistujat jakavat koulutuksessa saatua tietoa kollegoille. Uusille viranhaltijoille / viransijaisille pyritään järjestämään riittävä perehdytys. Kirjalliset perehdytysohjeet ovat vastaanotoilla kaikkien eläinlääkäreiden saatavilla. Lisäksi kuntayhtymässä on aina töissä myös vakinaisia viranhaltijoita, joiden puoleen voi kääntyä.

3.4 Tietojärjestelmät

Praktikkoeläinlääkäreiden vastaanotot ja valvontaeläinlääkärin toimisto on liitetty Ylivieskan kaupungin ATK- verkkoon. Kaikille eläinlääkäreille ja eläintenhoitajalle, sijaiset mukaan lukien, annetaan työskentelyn alkamisen yhteydessä oikeudet viranhoidossa tarvittaviin verkkoyhteyksiin, intranet-sivuille, yhteisen ajanvarausjärjestelmään ja sähköpostin käyttöön. Jokaisella työntekijällä on käytössä oma työasema.

Praktikkoeläinlääkäreillä on yhteinen ATK-pohjainen ajanvarausjärjestelmä, mutta praktiikkalaitteistot ja ohjelmistot jokainen eläinlääkäri hankkii itse. Valvontaeläinlääkärillä on kannettava tietokone ja sille telakointiasema toimistossa.

Ylivieskan kaupungilla asiakirjat arkistoidaan sähköisesti arkistointisuunnitelman mukaisesti. Ympäristöterveydenhuollolle on laadittu arkistointisuunnitelma ja tiedonohjaussuunnitelma.

Valtakunnallisia tietojärjestelmiä hyödynnetään tarpeen mukaan. Jokainen viranhaltija anoo niihin virkatehtävissään tarvitsemansa käyttöoikeudet. Tällaisia tietojärjestelmiä ovat muun muassa Eläintenpitäjärekisteri, Eläintietojärjestelmä ja valvonnan viranomaisestrinet eli Pikantti, joka on vain viranomaisille suunnattu, suljettu verkkopalvelu. Kaikki virkaeläinlääkärit anovat käyttöoikeudet sekä Pikanttiin että sen eläinlääkärifoorumiin Kapulaan. Pikanttia hallinnoi Ruokavirasto.

Eläinten sisämarkkinakaupan sekä EU:n ulkopuolisia maita koskevan tuonnin ja viennin valvonnan tietojärjestelmänä on käytössä TRACES (Trade Control and Expert System). Järjestelmää ylläpitää Euroopan komissio, ja sitä käyttävät viranomaiset ja yritykset.

Vuonna 2020 alkanut eläinsuojeluvalvonnan tietojärjestelmäprojekti (ELSU-projekti), joka on osa ympäristöterveydenhuollon valvontajärjestelmäkokonaisuuden kehittämishanketta, on edennyt ELSU-tietojärjestelmän käyttöönottovaiheeseen. ELSU-projektin keskiössä on eläinsuojelulain 39 §:n mukaisten eläinsuojelutarkastusten tallennus ja kohteiden hallinnointi. Projektissa tuotettava sovellus tulee olemaan Ruokaviraston ja aluehallintovirastojen lisäksi myös kunnaneläinlääkärien käytössä, mikä tehostaa eläinsuojeluvalvonnan prosesseja ja tiedonkulkua. Tietojärjestelmän on tarkoitus olla käytössä epäilyvalvonnoissa vuonna 2023. Valvontayksikössä otetaan ELSU-tietojärjestelmä käyttöön ja osallistutaan käyttökoulutuksiin, kun se on mahdollista. ELSU-järjestelmä tulee olemaan etenkin valvontaeläinlääkärin käytössä.

Tietojärjestelmiin liittyvissä ongelmatilanteissa ollaan ensisijaisesti yhteydessä Joki ICT:n tukipalveluihin osoitteessa tuki@jict.fi.

3.5 Viestintä

Ylivieskan kaupungin tärkein sisäinen viestintäkanava ovat intranet-sivut. Kaikilla tulosalueen työntekijöillä on mahdollisuus niiden käyttöön.

Kaikilla praktikkoeläinlääkäreillä on tietokonepohjainen puhelinverkkoyhteys ja matkapuhelin. Molemmilla vastaanotoilla on keskitetty ajanvaraus- ja päivystysnumero, joihin yhteydenotto on asiakkaille maksutonta. Vuoden 2023 aikana on tarkoitus selvittää maksullisen yhteydenottopalvelun käyttöönottoa päivystysaikana. Valvontaeläinlääkärillä on käytössään matkapuhelin. Kaikilla

eläinlääkäreillä on työpaikaltaan internetyhteydet esim. Sikavan (sikaloiden terveydenhuoltojärjestelmä) ja Nasevan (nautatilojen terveydenhuoltojärjestelmä) seurantatietojen raportointiin. Praktikat käyttävät raportointiin myös omia tietokoneitaan.

Praktikat ja valvontaeläinlääkäri voivat olla yhteydessä aluehallintovirastoon suoraan puhelimitse ja sähköpostitse. Poliisin virka-apua pyydetessä toimitaan seuraavasti: Virka-apupyyntö toimitetaan aina kirjallisena Oulun poliisin johtokeskukseen sähköpostilla johtokeskus.oulu@poliisi.fi. Kiireellisissä tapauksissa virka-apua pyydetään puhelimitse hätäkeskuksesta 112.

Ulkoisena viestintäkanavana ovat Ylivieskan kaupungin internet-sivut. Ympäristöterveydenhuollon sivuilla ovat mm. eläinlääkärivastaanottojen yhteystiedot ja hinnasto. Viestintäkanavana käytetään tarvittaessa myös kaupungin muita sosiaalisen media kanavia, kuten Facebook-sivuja ja Instagram-tiliä. Kaupungilla on viestintäsuunnitelma. Häiriötilanneviestintä tapahtuu erillisen ohjeistuksen mukaan. Ympäristöterveydenhuollon asioiden tiedotusvastaava on ympäristöterveydenhuollon johtaja.

3.6 Maksut

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen ympäristöterveyslautakunta hyväksyy maksutaksan, jota tarkistetaan pääsääntöisesti vuosittain. Taksassa määritellään valvontamaksujen suuruus. Taksa pitää sisällään myös klinikkamaksut. Klinikkamaksua kuntayhtymässä peritään vain Ylivieskan yhteisvastaanotolla, joka on varusteltu pieneläinpalveluja varten ja jossa toimii myös eläintenhoitaja. Klinikkamaksuissa on käytössä kolmiportainen malli. Maksut pidetään asiakkaiden kannalta kohtuullisina, jotta palvelun hinta ei muodostu esteeksi sille, että eläimet saavat tarvitsemansa avun. Luokitteluperusteena on toimenpiteen vaativuus (avustajan tarve) ja muut syyt, lähinnä toimenpiteestä aiheutuva lisäsiivoustarve tai erityiset hygieniavaatimukset sekä kaltevien laitteiden käyttötarve. Myös suoritettavat laboratoriotöimenpiteet on hinnoiteltu taksassa. Keskitetty yhteydenotto puhelimitse on asiakkaille maksutonta. Vuonna 2023 selvitetään maksulliseen puhelinvälittelyyn siirtymistä päivystysaikana.

Valvontatehtävien hoitamisesta praktikkoeläinlääkäreille maksetaan käytetyn ajan perusteella paikallisen sopimuksen mukaisesti 40 €/h erilliskorvauksena ja lisäksi matkakorvaukset. Myös silloin, jos praktikko suorittaa eläinsuojelutarkastuksen yhdessä valvontaeläinlääkärin tai toisen praktikkoeläinlääkärin kanssa, maksetaan korvaus samalla periaatteella.

3.7 Valvonnan toimeenpano

Kunnan on huolehdittava eläintautilaissa, eläinsuojelulaissa, eläinten lääkitsemislaissa sekä sivutuotelainsäädännössä kunnaneläinlääkärille säädettyjen tai näiden lakien nojalla määrättyjen valvontatehtävien hoidon edellytysten järjestämisestä alueellisen suunnitelman ja valtakunnallisen ohjelman mukaisesti. (ElhL 15 §)

Eläinlääkintähuoltolain (765/2011) 15 §:n mukainen valvonta on eriytetty praktiikasta siten, että valvontatehtäviä hoitaa valvontaeläinlääkäri. Valvontaeläinlääkärin virka on perustettu vuonna 2011. Lisäksi Ylivieskan ja Kalajoen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueilla on sopimus, jonka mukaan Kalajoen yhteistoiminta-alueelle vuonna 2021 perustetun valvontaeläinlääkärin viran vuosityöpanoksesta kohdennetaan 50 % Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoimin-

ta-alueen käyttöön. Sopimuksen mukaan Kalajoen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue huolehtii viranhaltijaan liittyvistä työnantajavastuista sekä viran hoidossa tarvittavista välineistä ja suojavaatetuksesta sekä antaa toimistotilan valvontaeläinlääkäriin käyttöön. Kalajoen kaupunki laskuttaa jälkikäteen toteutuneen valvonnan mukaan palkkauksesta ja tehtävien hoidosta syntyneistä kaikista kustannuksista Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueelta. Valvontaeläinlääkäreiden työajasta suurin osa kohdentuu valtion toimeksiantotehtäviin ja osa yhteistoiminta-alueen viranhaltijan työajasta kohdentuu alueen kotieläintilojen alkutuotannon valvontaan, pääasiassa maidontuotantotilojen hygieniatarkastuksiin.

Valvontaeläinlääkäriin vuosilomien ja lyhyiden poistumien aikana sekä akuuteissa tapauksissa virka-ajan ulkopuolella praktikkoeläinlääkärit hoitavat valvontaeläinlääkärille kuuluvia tehtäviä. Praktikkoeläinlääkäreille tehtävistä suoritetaan paikallisen sopimuksen mukainen tuntikorvaushinta ja kilometrikorvaukset.

Valvontaeläinlääkäriin toimisto sijaitsee Ylivieskassa terveysvalvonnan toimitilojen yhteydessä (Tasangontie 21). Valvontaeläinlääkärillä on käytettävissä ATK-laitteet ja verkkoyhteydet sekä muut valvonnan kannalta tarpeelliset välineet. Valvontaeläinlääkäri ja muut kunnaneläinlääkärit dokumentoivat suoritteensa lainsäädännön ja mm. aluehallintoviraston vaatimusten mukaisesti. Valvonnasta syntyneet asiakirjat arkistoidaan sähköisesti arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti.

Valvontaeläinlääkäri raportoi valvontasuoritteet ympäristöterveydenhuollon johtajalle ja valtion valvontatehtävien osalta Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle.

Myös praktikkoeläinlääkärit raportoivat suorittamansa eläintauti-, eläinsuojelu- ja lääkekirjanpidon sekä muut mahdolliset tarkastukset Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle. Lisäksi valtion maksamista suoritteista tehdään ilmoitus ympäristöterveydenhuollon johtajalle valtiolle menevää laskutusta varten. Kaikista eläinlääkinnän suoritteista toimitetaan yhteenveto neljä kertaa vuodessa ympäristöterveydenhuollon johtajalle osavuosisikatsausta varten.

Eläinsuojelutarkastuksista, joilla havaitaan eläinsuojelulain tai lopetusasetuksen vastaista menettelyä, tehdään ilmoitus myös poliisille eläinsuojelulain 63 §:n mukaisesti. Mikäli valvonnassa tulee esiin tapauksia, joissa on syytä epäillä eläinsuojelurikosta tai rikkomusta, tehdään siitä esitutkintapyyntö poliisille. Myös muussa valvonnassa, kuten sivutuotevalvonnassa esiin tulleet asiat voivat edellyttää esitutkintapyyntöä tekemistä.

Eläinlääkintähuollon suunnitelmallisen valvonnan suunnitellut tarkastukset ovat liitteenä. Niissä tapauksissa, joissa lainsäädäntö sallii harkintaa, valvontaa toteutetaan riskiperusteisena. Käytännössä tämä tarkoittaa alkutuotannon valvontaa. Resurssitarpeen arvioinnissa on otettu huomioon, että etenkin eläinten hyvinvoinnin tarkastuskäynnit poikkeavat toisistaan kestoltaan ja vaativuudeltaan huomattavasti, ja että osa tarkastuksista tehdään parityönä.

3.8 Eläinten terveyden valvonta

3.8.1 Eläintautivalmius

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella on suunnitelma toimintojen järjestämisestä normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Suunnitelmissa varaudutaan varmis-

tamaan välttämättömien eläinlääkintähuollon tehtävien hoitaminen myös normaalista poikkeavissa tilanteissa. Suunnitelma on päivitetty vuonna 2022.

Eläintauti- ja zoonosivalmiudesta vastaa normaalioloissa virka-aikana pääsääntöisesti valvonta-eläinlääkäri. Ympäristöterveydenhuollon johtaja toimii Pohjois-Suomen aluehallintoviraston valmiuseläinlääkärinä. Valmiuseläinlääkärit ovat eläintautien vastustustyöhön lisäkoulutusta saaneita eläinlääkäreitä.

3.8.2 Eläintautiepäilyt ja – tapaukset sekä eläintaudeista ilmoittaminen

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/429 (ns. eläinterveyssäännöstö) on alettu soveltaa 21.4.2021 alkaen. Myös kansallinen eläintautilaki ja sen alaiset säädökset sekä eläintunistusjärjestelmälaki on uudistettu ja niitä on alettu soveltaa 21.4.2021 alkaen.

Eläintautitilanne on säilynyt yhteistoiminta-alueella vastustettavien eläintautien osalta hyvänä. Kansainvälisen eläinliikenteen kasvu ja eläintautitilanteen huononeminen lähialueilla korostavat eläintauteihin varautumisen tärkeyttä. Vastustettavista eläintaudeista Suomessa on vuonna 2022 esiintynyt erityisesti lintuinfluenssaa ja tähän on syytä varautua myös vuonna 2023. Erityisiä painopistealueita vuosina 2021–2024 ovat afrikkalaiseen sikaruttoon varautuminen ja pandemiavalmiuden kehittäminen. Valvontayksikössä toimitaan asiassa Ruokaviraston ja AVIn ohjeistamien toimintatapojen mukaisesti.

Eläinten terveyden valvontaan liittyvänä valtakunnallisena painopisteenä vuonna 2023 on ELTE-tietojärjestelmän vaiheittainen käyttöönotto. ELTE-järjestelmä on tietojärjestelmä eläinten terveyden hallintaan. Osallistutaan Ruokaviraston järjestämään käyttäjäkoulutukseen ja otetaan järjestelmä käyttöön valvontayksikössä sitten, kun se on tarjolla.

Eläintautien luokittelu on lainsäädäntömuutosten myötä muuttunut aiemmasta. Vastustettavat ja ilmoitettavat eläintaudit on lueteltu lainsäädännön lisäksi Ruokaviraston internetsivuilla. Ruokavirasto myös ylläpitää julkista rekisteriä eläintauteja tutkivista laboratorioista.

Jokainen kuntayhtymän virkaeläinlääkäri, joka saa tietoonsa tai epäilee lakisääteisesti vastustettavaa eläintautia tai zoonosia, on velvollinen ilmoittamaan asiasta läänineläinlääkärille. Eläintautilain 20 §:n mukaan ilmoitus on tehtävä välittömästi, jos se koskee a-luokan tautia ja heti, kun se on käytännössä mahdollista, jos se koskee muuta luetteloitua tautia, uutta tautia tai muuta torjuttavaa tai valvottavaa eläintautia. Asiasta ilmoitetaan myös yhteistoiminta-alueen valvontaeläinlääkäreille. Sellaisista eläintaudeista, joista voi aiheutua vaaraa ihmisten terveydelle, tulee kunnaneläinlääkärin ilmoittaa kunnan tartuntataudeista vastaavalle lääkärielle eläintautilain 22 §:n mukaisesti. Vastaavasti valvontaeläinlääkäri ilmoittaa tietoonsa tulleista eläintautitapauksista lainsäädännön mukaisesti läänineläinlääkärille, asianosaisille kunnaneläinlääkäreille, terveysviranomaisille (zoonosit) ja ympäristöterveydenhuollon johtajalle. Epäselvissä ja/tai vakavissa eläintautiongelmassa tulee olla yhteydessä aluehallintoviraston läänineläinlääkäreihin tai päivystävään läänineläinlääkäriin.

Velvoite ilmoittamismenettelyistä ilmoitettavien eläintautien ja erikseen lueteltujen zoonosien osalta on kirjattu Maa- ja metsätalousministeriön asetukseen muista torjuttavista, valvottavista ja muista ilmoitettavista eläintaudeista, eläintautien ilmoittamisesta sekä mikrobikantojen toimittamisesta (325/2021).

Kunnaneläinlääkärit toimittavat yhteenvedon virka-alueellaan kalenterikuukauden aikana todesta luetteloiduista taudeista, uusista taudeista ja muista ilmoitettavista eläintaudeista aluehallintovirastolle viimeistään seuraavan kuukauden 15 päivänä eläintautilain (76/2021) ja asetuksen 325/2021 mukaisesti. Ilmoitus tehdään kuukausi-ilmoituslomakkeella tai vapaamuotoisesti sähköpostitse ilmoittamalla vastaavat tiedot. Kaikkien saman toimipisteen eläinlääkäreiden ilmoitukset sisällytetään samaan kuukausi-ilmoitukseen.

3.8.3 Pakollinen ja vapaaehtoinen terveystarkastus eläimille

Joillekin lakisääteisesti vastustettaville eläintaudeille on erillislainsäädännöllä säädetty terveystarkastuksen vähimmäistasosta (maa- ja metsätalousministeriön asetus zoonooseista 316/2021). Siipikarjaparvia, uudistuseläimiä tuottavia sikaloita ja keinosiemennyssonneja tai raakamaitoa tuottavia nautojen pitopaikkoja koskee pakollinen salmonellavalvonta. Pitopaikat voivat liittyä vapaaehtoiseen terveystarkastukseen lampaiden ja vuohien maedi-visnan tai kalojen BKD:n varalta.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella on tällä hetkellä zoonosiasetuksen (maa- ja metsätalousministeriön asetus zoonooseista 316/2021) piirissä yksi munintakanala ja satunnaisesti keinosiemennyssonneja tuottavia tiloja. Myös nautojen pitopaikat, jotka luovuttavat / myyvät raakamaitoa suoraan kuluttajille yli 2500 kg vuodessa, kuuluvat zoonosiasetuksen nojalla salmonellavalvonnan piiriin. Yhteistoiminta-alueella ei tällä hetkellä ole tiedossa tällaisia tiloja. Yhteistoiminta-alueella on yksi maedi-visna -valvontaohjelmaan kuuluva lampola. Ohjelman ehtojen noudattaminen, kuten tarvittavista tarkastuksista ja näytteenotoista huolehtiminen, on toiminnanharjoittajan vastuulla.

Valvonnan toteuttaminen on pääosin valvontaeläinlääkärin vastuulla, mutta muiden kunnaneläinlääkäreiden osallistuminen valvontaan on mahdollista.

3.8.4 Vesiviljelylaitosten terveystarkastus

Yhteistoiminta-alueella on yksi rapuja kasvattava laitos. Vesiviljelylaitosten valvontaa suoritetaan riskiperusteisesti Ruokaviraston ja AVIn ohjeistuksen mukaisesti. Valvova viranhaltija on valvontaeläinlääkäri.

3.8.5 Muu eläintautivalvonta

Ruokavirasto voi pyytää vuosittain seurantanäytteiden ottamista erillisen suunnitelman mukaisesti. Yhteistoiminta-alueella näytteenotoista vastaa valvontaeläinlääkäri Pohjois-Suomen aluehallintoviraston pyyntöjen mukaisesti. Valvontaeläinlääkärin ohella muut kunnaneläinlääkärit voivat osallistua näytteenottoihin.

Eläinten keinollisen lisääntymisen valvonnasta vastaavat valvontaeläinlääkäri ja praktikot kulloinkin kyseessä olevan tarpeen ja ohjeistusten mukaisesti. Yhteistoiminta-alueella on yksi hevosten keinosiemennysasema.

Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella ei ole tiedossa olevia kyyhkyslakkoja.

3.9 Eläinten lääkitsemisen valvonta

Tällä hetkellä voimassa oleva laki eläinten lääkitsemisestä (387/2014) tuli voimaan 1.12.2014. Kunnaneläinlääkäreillä on toimivalta valvoa lääkitsemislain ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamista eläinten pitopaikoissa aluehallintoviraston antaman määräyksen mukaisesti. Yli-vieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella lääkitsemislain mukaisista tehtävistä vastaa pääasiassa valvontaeläinlääkäri. Tarvittaessa valvontatoimia voivat suorittaa myös muut kunnaneläinlääkärit, lukuun ottamatta niitä tiloja, jotka ovat heidän asiakkaitaan. Valtakunnallisen lääkitsemisen valvonnan suunnitelman laatii Ruokavirasto. Käytännössä lääkitsemisvalvontaa suoritetaan maidontuotantotiloilla aina antibioottivahinkojen yhteydessä. Maidon antibioottijäämien hallinta ja antibioottivahinkojen ennaltaehkäisy vaativat panostusta sekä tuottajilta että lääkkeitä käyttäviltä ja määrääviltä eläinlääkäreiltä.

EU:n eläinlääkeasetusta on alettu soveltaa 28.1.2022 lähtien. Lainsäädännön siirtymävaihe jatkuu toistaiseksi, koska eläinten lääkitsemiseen liittyvistä kansallisista asetuksista suuri osa on vielä muuttamatta. Eläinlääkkeiden käyttö on kiinteä osa praktisoivien eläinlääkärien päivittäistä työtä, joten uusien vaatimusten omaksuminen edellyttää kouluttautumista. Eläinlääkäreiden edellytetään osallistuvan lääkitsemistä koskeviin koulutuksiin vuonna 2023 ja perehtyvän aiheeseen liittyvään ohjeistukseen Pikantissa ja Kapulassa.

Eläinlääkärit vastaavat itse oman lääkkeiden käyttönsä lainmukaisuudesta. Eläinlääkäreiden lääkkeiden käyttöön liittyvästä valvonnasta vastaa aluehallintovirasto.

3.10 Sisämarkkinakauppa, vienti ja tuonti

Sisämarkkinakaupalla tarkoitetaan kaikkia sellaisia elävien eläinten, sperman, munasolujen ja alkioiden siirtoja, jotka tapahtuvat Suomesta toisiin EU-maihin, Norjaan tai Sveitsiin tai näistä maista Suomeen. Sisämarkkinakaupan toimijoiden rekisteröintivelvoite Ruokavirastoon on päättynyt, joten TRACES-järjestelmän seuraaminen on entistä tärkeämpää.

Asiaan liittyvää keskeistä lainsäädäntöä ovat EU:n eläinterveyssäännöstö 2016/429 ja sen nojalla annetut delegoidut asetukset ja täytäntöönpanoasetukset sekä EU:n valvonta-asetus 2017/625. Eri viranomaistahojen tehtävistä ja toimivallasta sisämarkkinakaupassa säädetään kansallisessa eläin- tautilaissa 76/2021.

3.10.1 Sisämarkkinatuonti

Suomeen saapuvien erien mukana tulee seurata lähtömaassa virkaeläinlääkäriin myöntämä TRACES NT-järjestelmässä laadittu terveystodistus ja muut tarvittavat asiakirjat. Velvollisuus vastaan- otettujen erien tarkastamiseen on toimijalla. Aluehallintovirasto ja kunnaneläinlääkäri seuraavat saapuvia tuontieriä TRACES-järjestelmästä ja saapuneet erät tarkastetaan tarvittaessa. Kunnan- eläinlääkäri voi tarkastaa saapuneen tuontierän ilman aluehallintoviraston kehotusta. Mikäli alu- eella epäillään olevan laittomasti tuotuja eriä, tulee virkaeläinlääkäriin aina ryhtyä asiassa toimen- piteisiin. Tehtävän hoitaa valvontaeläinlääkäri ja tarvittaessa muu kunnaneläinlääkäri. Samoin toi- mitaan silloin, mikäli aluehallintovirastolta tulee ilmoitus tai pyyntö toimenpiteistä saapuvan eläi- men tai tuotteen tarkistamiseksi. Virkaeläinlääkäri raportoi sisämarkkinatuontierille tekemänsä

tarkastukset TRACES-järjestelmään täyttämällä terveystodistuksen valvonta- eli III-osion. TRACES-järjestelmän käyttöön on koulutettu Ruokaviraston toimesta kunnaneläinlääkäreitä. Jatko- ja täydennyskoulutuksiin osallistutaan tarvittaessa, kun koulutuksia on tarjolla.

Laiton tuonti voi tulla esiin myös vastaanotolla. Mikäli saapuva tuote tai eläin ei täytä tuonnin ehtoja, on valvontaeläinlääkäri / muu kunnaneläinlääkäri yhteydessä aluehallintovirastoon ja toimii saatujen ohjeiden mukaisesti.

Useimmat tuontiin liittyvät ohjeet löytyvät Ruokaviraston internetsivuilta. Myös Pikantissa on virkaeläinlääkärille tarkoitettua ohjeistusta tai valvontamateriaalia. Epäselvissä tapauksissa tulee kääntyä läänineläinlääkäriin tai Ruokaviraston puoleen.

Tuotantoeläinten (nauta, sika, lammas, vuohi, siipikarja, alpakat, laamat) ja niiden sukusolujen ja alkioiden siirroista Suomeen viranomaisten lisäksi ohjeistusta antaa elinkeinon puolesta Eläinten terveys ETT ry.

3.10.2 Sisämarkkinavienti

Kunnaneläinlääkäri tarkastaa lähetyksen ennen vientiä toimijan pyynnöstä ja laatii tarkastuksen perusteella kyseisen eläinlajin ja tuotteen tiedot sisältävän terveystodistuksen TRACES NT -järjestelmässä.

3.10.3 Vienti EU:n ulkopuolisiin maihin

Kunnaneläinlääkärit voivat myöntää virallisia eläinterveystodistuksia (ent. eläinlääkintötodistus) vientiin. Vientivaatimusten ja kohdemaan asettamien tuonnin edellytysten selvittäminen sekä tarkastuksesta sopiminen ovat viejän vastuulla.

Vientitarkastuksista ja viennissä käytettävien eläinterveystodistusten myöntämiseen liittyvistä menettelyistä säädetään asetuksessa 331/2021 (Maa- ja metsätalousministeriön asetus eräille Euroopan unionin ulkopuolelle vietäville eläimille, niiden sukusoluille ja alkiolle, eläinperäisille tuotteille sekä eläimistä saataville sivutuotteille ja niistä johdetuille tuotteille tehtävistä tarkastuksista). Eläinterveystodistus laaditaan joko TRACES NT -järjestelmässä, Ruokaviraston omassa sähköisessä eCert-eläinterveystodistusten hallinnointijärjestelmässä tai vaihtoehtoisesti kohdemaakohtaisella, kohdemaan viranomaisten hyväksymälle todistus pohjalle.

TRACES-todistukset tulostetaan aina tavalliselle paperille. Viejän tehtävänä on tarkistaa, tulostetaanko todistus turvapaperille vai ei. Virkaeläinlääkäri tilaa turvapaperit Ruokavirastosta, jos turvapaperia edellytetään. Jos todistus ei ole eCert-järjestelmässä, mutta kohdemaan kanssa on sovittu turvapaperin käytöstä, todistuksen myöntävä virkaeläinlääkäri tilaa turvapaperitodistus pohjat Ruokavirastosta. Ruokaviraston internet-sivuilla on lisätietoa ja ohjeita eläinterveystodistusten laatimisesta.

3.10.4 Tuonti EU:n ulkopuolelta ja eläinlääkinnällinen rajatarkastus

Ruokavirasto huolehtii eläinlääkinnällisen rajatarkastuksen järjestämisestä sekä ohjaa ja valvoo tuontiin liittyvän lainsäädännön täytäntöönpanoa ja noudattamista. Eläinlääkinnällisen rajatarkastuksen suorittaa Ruokaviraston palveluksessa oleva tai tähän tehtävään valtuuttama rajaeläinlääkäri. Kunta suorittaa paikallistason toimenpiteet niissä tapauksissa, joissa on syytä epäillä eläintau-

tiriskää tai jos epäillään, että eläin- tai tuote-erä on tuotu maahan laittomasti. Mahdolliset hallintopäätökset asiassa tekee Ruokavirasto

Mikäli Ruokavirastosta tai aluehallintovirastolta tulee ilmoitus tai pyyntö toimenpiteistä saapuvan eläimen tai tuotteen tarkistamiseksi, tehtävän hoitaa valvontaeläinlääkäri tai tarvittaessa joku muu kunnaneläinlääkäri. Toimenpiteistä neuvotellaan edellä mainittujen viranomaisten kanssa ja toimitaan saatujen ohjeiden mukaisesti. Samoin toimitaan silloin, mikäli vastaanotolla, maahan-tuodun eläimen tarkastuksen ja hoidon yhteydessä, herää epäily tuonnin laillisuudesta. Laitonta tuontia epäiltäessä lemmikille tehdään eläintautilain 75 § mukainen tarkastus käyttäen Ruokaviraston lomaketta ja noudattaen aluehallintoviraston ohjeita laskutuksesta.

3.11 Eläinten hyvinvoinnin valvonta

Eläinten hyvinvoinnin valvonnan keskeistä lainsäädäntöä ovat eläinsuojelulaki (247/1996 muutok-sineen) ja sen nojalla annetut säännökset ja määräykset sekä lopetusasetus (neuvoston asetus eläinten suojelusta lopetuksen yhteydessä (EY) N:o 1099/2009). Eläinsuojelulakia ollaan parhail-laan uudistamassa. Uudistetun eläinsuojelulain on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2023. Eläinsuo-jelulain noudattamista valvotaan eläinsuojelutarkastuksissa. Eläinsuojelulain mukainen valvonta kuvataan lain luvussa 4.

Paikalliset eläinsuojeluviranomaiset, jotka valvovat eläinsuojelulain ja sen nojalla annettujen sään-nösten ja määräysten sekä lopetusasetuksen noudattamista kunnan alueella, on määriteltä eläin-suojelulain kolmannen luvun pykälässä 36 §. Heitä ovat kunnaneläinlääkäri, kunnan terveydensuo-jeluvalvontaa hoitava viranhaltija ja poliisi. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella eläinsuojeluvalvonta on pääosin valvontaeläinlääkärin vastuulla. Praktisoivat eläinlääkärit osallistuvat valvontaan tarpeen mukaan; esimerkiksi valvontaeläinlääkärin vapaiden aikana, nor-maalin työajan ulkopuolisina aikoina akuuteissa tapauksissa sekä valvontaeläinlääkärin pyynnöstä toisena tarkastajana.

Kunta suunnittelee epäilyyn perustuvan ja ilmoituksenvaraisten kohteiden eläinsuojeluvalvonnan. Se, kuinka eläinten hyvinvointi varmistetaan eläinsuojelulain 44 §:n mukaisissa kiiretoimenpiteissä, selvitetään tapauskohtaisesti. Seura- ja harrastuseläimiin liittyvissä toimissa ollaan ensisijaisesti yhteydessä eläinhoitoloihin ja tuotantoeläimiin liittyvissä toimissa lomituspalveluun.

3.11.1 Epäilyyn perustuva eläinsuojelutarkastus

Epäilyyn perustuva, eläinsuojelulain 39 §:n mukainen eläinsuojeluvalvonta kattaa arvion mukaan lähes 80 % kaikesta eläinsuojeluvalvonnasta, ja suunnitelmanmukaista eläinsuojeluvalvontaa on noin 20 %. Valvontaeläinlääkäri vastaa valvonnan perusteella annettavista kielloista ja määräyksis-tä sekä niiden noudattamisen valvonnasta. Mikäli määräyksiä ja kieltoja on tarpeellista tehostaa uhkasakolla, voi valvontaeläinlääkäri pyytää toimenpidettä aluehallintovirastolta. Uhkasakkopro-sessista vastaa aluehallintovirasto. Valvontaeläinlääkäri huolehtii myös eläinsuojelulain 44 §:n mu-kaisista kiireellisistä toimenpiteistä eläimen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Tilapäisen hoidon saa-miseksi lemmikeille valvontaeläinlääkäri voi hyödyntää löytöeläinten pitopaikkoja. Tuotantoeläin-ten osalta pyritään tekemään yhteistyötä alueen lomituspalvelujen kanssa. Nivala huolehtii Niva-lan, Sievin ja Ylivieskan lomituspalveluista ja Kalajoki Alavieskan lomituspalveluista.

Tarkastukset pyritään suorittamaan parityönä erityisesti silloin, jos on ennakoitavissa, että tarkastuksen suorittaminen on haasteellista kohteesta johtuvista syistä tai jos tapaus on muuten laaja tai työläs. Yksityisasunnoissa suoritettavat tarkastukset suoritetaan parityönä. Valvontaeläinlääkäri käyttää työparina ensisijaisesti toista valvontaeläinlääkärinä tai praktikkoeläinlääkärinä tai mikäli se ei ole mahdollista, voi myös terveystieteiden osallistua tarkastuksen suorittamiseen. Tarvittaessa tarkastus voidaan suorittaa yhteistarkastuksena toisen viranomaisen kanssa, kuten rakennusterveysasiantuntijan pätevyyden suorittaneen terveystieteiden, rakennustarkastajan, ympäristön-suojeluviranomaisen, sosiaalitoimen tai ELY-keskuksen tarkastajan kanssa niin, että kukin viranomainen suorittaa kohteessa omaan toimivaltaansa kuuluvat valvontatoimet.

Osa tarkastuksista voidaan suorittaa yhteistarkastuksena aluehallintoviraston läänineläinlääkäriin kanssa, mikäli yhteistyössä aluehallintoviraston kanssa siihen päädytään. Mikäli tilanne vaatii, voi paikallinen eläinsuojeluviranomainen pyytää eläinsuojelulain mukaisen valvontatehtävän siirtämistä aluehallintovirastolle eläinlääkintähuoltolain 6 §:n nojalla.

Mikäli tarkastuskohteen omistaja tai haltija pyrkii estämään tarkastuksen suorittamisen, pyydetään tarkastuksen suorittamiseen virka-apua poliisilta, kuten edellä tässä suunnitelmassa on kuvattu. Mikäli omistaja tai haltija käyttäytyy tarkastuksella uhkaavasti, keskeytetään tarkastus ja jatketaan sitä poliisin virka-avun turvin.

3.11.2 Luvan- ja ilmoituksenvaraiseen toimintaan ilman epäilyä kohdistuva tarkastus

Suunnitelmallinen eläinsuojeluvalvonta kohdistuu yhteistoiminta-alueella eläinsuojelulain 24 §:n mukaiseen ammattimaiseen tai muutoin laajassa mitassa tapahtuvaan seura- ja harraste-eläintenpitoon. Tällaisia kohteita on kartoituksen mukaan noin 30 kappaletta, ja niissä käyntitiheys on suunnitelman mukaan kerran vuodessa. Luettelo ilmoituksenvaraisista valvontakohteista on valvontaeläinlääkärillä.

3.12 Eläimistä saatavat sivutuotteet

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1069/2009 (sivutuoteasetus) ja sen täytäntöönpanosta annettu komission asetus (EU) N:o 142/2011 edellyttävät, että sivutuotteita käyttävillä, käsittelevillä, varastoivilla ja hävittävillä laitoksilla ja toimijoilla on oltava toimivaltaisen viranomaisen hyväksyntä tai rekisteröinti. Valvontaviranomaiset ja heidän toimivaltansa on määritelty sivutuotelaissa (517/2015). Luonnonvaraisena elävien eläinten haaskaruokintapaikkoihin sovelletaan lakia eläintunnistusjärjestelmästä (238/2010). Aluehallintovirastot ja kunnaneläinlääkärit valvovat hyväksymiään ja rekisteröimiään laitoksia ja toimijoita Ruokaviraston vuosittaisen valvontaohjeen mukaisesti. Yhteistoiminta-alueella sivutuotevalvonnasta vastaa pääosin valvontaeläinlääkäri. Lisäksi kyseeseen voivat tulla toimijan epäiltyjen laiminlyöntien johdosta tehtävät tarkastukset, jotka ovat toimijalle maksullisia siinä tapauksessa, että tarkastuksessa todetaan puutteita säännösten noudattamisessa.

Kunta suunnittelee aluehallintoviraston tarkastettaviksi päättämien laitosten ja toimijoiden valvonnan toteuttamisen ja raportoinnin määräaikoja noudattaen. Tehdyistä tarkastuksista laaditut tarkastuskertomukset sekä mahdolliset pakkokeinopäätökset toimitetaan aluehallintovirastoon ja Ruokavirastoon.

3.12.1 Sivutuotelaitokset ja sivutuotteita käyttävät toimijat

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella on yksi sivutuoteasetuksen mukainen pienpolttolaitos, jota valvotaan valtakunnallisen suunnitelman mukaisesti. Sivutuotteita käyttävän toimijan tai käsittelijän on tehtävä aloitusilmoitus valvontaeläinlääkärille, joka joko rekisteröi tai hyväksyy käyttäjät (sivutuotelaki 517/2015). Toimijoiden valvonta kuuluu valvontaeläinlääkärille.

Toimijan tulee ennen sivutuoteasetuksen 783/2015 mukaisen haaskatoiminnan aloittamista tehdä toiminnasta ilmoitus haaskapaikkarekisteriin. Haaskatoiminnalla tarkoitetaan käsittelemättömien eläinperäisten sivutuotteiden käyttöä luonnonvaraisten eläinten ruokintaan. Kirjallinen rekisteröinti-ilmoitus on mahdollista toimittaa myös kunnaneläinlääkärille, joka vie tiedot haaskapaikkarekisteriin. Yhteistoiminta-alueella rekisteröinti-ilmoitukset käsittelee valvontaeläinlääkäri.

Haaskaruokintaan käytetyn sivutuotteen määrästä on tehtävä kuukausittain ilmoitus sekä sille kunnaneläinlääkärille, jonka toimialueelta sivutuotteet kerätään, että sille kunnaneläinlääkärille, jonka toimialueella sivutuotteet käytetään. Yhteistoiminta-alueella ilmoitukset tehdään valvontaeläinlääkärille, joka vastaa ilmoitusten arkistoinnista ja ilmoituksista aluehallintovirastolle.

Ruokavirasto määrittelee vuosittaisessa valvontasuunnitelmassaan haaskatoiminnan tarkastusten tekoperusteet, mutta kunnaneläinlääkärit määrittelevät itse vuosittain tarkastettavat kohteet. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella haaskatoiminta ja haaskapaikka voidaan tarkastaa siinä tapauksessa, kun on syytä epäillä, että haaskatoiminnassa ei noudateta haaskanpitoon liittyvää lainsäädäntöä.

3.12.2 Sivutuotteiden hautaaminen

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen kunnat kuuluvat nautojen ja lampaiden raadonkeräilyalueeseen. Sen sijaan sikojen ja siipikarjan osalta alue kuuluu syrjäiseen alueeseen. Turkiseläinten kokonaisten raatojen osalta alueen kunnat, paitsi Alavieska, kuuluvat syrjäiseen alueeseen. Sivutuotteiden hävittämisestä syrjäisillä alueilla säädetään sivutuoteasetuksessa.

Kokonaisten märehitijöiden, sikojen, siipikarjan ja turkiseläinten raatojen, kotiteurastuksen sivutuotteiden, pienteurastamoista ja pienleikkaamoista peräisin olevien luokan 2 ja 3 teurassivutuotteiden ja tiettyjen muiden sivutuotteiden hautaaminen on sallittua ns. syrjäisillä alueilla. Kotiteurastuksen sivutuotteiden, teurastuspaikoista ja pienimuotoisista leikkaamoista peräisin olevien luokan 2 ja 3 sivutuotteiden hävitykseen sovelletaan samoja keräily- ja syrjäisiä alueita kuin kokonaisten raatojen hävitykseen. Keräilyalueilla em. sivutuotteet on käsiteltävä tai hävitettävä hyväksytyssä sivutuotelaitoksessa. Toimijan on pidettävä kirjaa haudattujen raatojen tai sivutuotteiden määrästä, luokista ja eläinlajeista sekä hautauspäivämäärästä ja – paikoista. Hautauksista on ilmoitettava aluehallintovirastolle tautitapauksissa.

Sivutuotteiden hävittämistä valvoo valvontaeläinlääkäri. Valvontaeläinlääkäri käsittelee myös sivutuotteisiin liittyvät epäilyilmoitukset, joita voi tulla kansalaisilta ja muilta viranomaisilta. Valvontaeläinlääkäri on tarvittaessa yhteydessä ympäristönsuojeluviranomaiseen, esimerkiksi tilanteissa, joissa on syytä epäillä myös ympäristön pilaantumista. Epäily sivutuotteiden epäasiallisesta hävittämisestä voi syntyä myös muun valvonnan, kuten eläinsuojeluvalvonnan yhteydessä. Valvonta-

eläinlääkäri suoritta tarvittaessa kohteessa sivutuotelain mukaisen tarkastuksen ja ryhtyy tarvitta-
viin hallinnollisiin toimiin epäkohtien korjaamiseksi. Toimenpiteistä vastaa toimija. Elintarvikehuo-
neistojen osalta sivutuotteiden asianmukaista hävittämistä valvotaan elintarvikelain mukaisilla
tarkastuksilla.

3.13 Ehdollisuuden valvonta (entiset täydentävät ehdot)

Ehdollisuuden noudattaminen on EU:n viljelijöille maksamien suorien tukien ja tiettyjen EU:n osit-
tain rahoittamien tukien täysimääräisen maksamisen edellytyksenä. Ehdollisuus perustuu aiem-
paan täydentävien ehtojen järjestelmään.

Ehdollisuuden valvontaan liittyvät tehtävät kuuluvat aluehallintovirastolle. Myös kunnallisen val-
vontaviranomaiset tarkastukset eli ns. perustarkastukset, joissa todetaan ehdollisuusvaatimusten
laiminlyöntejä, voivat johtaa tarkastuksen laajentumiseen ehdollisuuden valvonnaksi ja tukiseu-
raamuksiin. Perusvalvonnan laajennuksia voidaan tehdä mm. seuraavista valvonnoista: eläinsuoje-
lutarkastukset, maitohygieniatarkastukset ja lääkekirjanpidon valvonta. Tarkastuksiin liittyvät asia-
kirjat tehdään riittävän tarkasti, jotta laajennuksia ehdollisuuden valvontoihin voidaan tehdä, ja
toimitetaan aluehallintovirastoon viipymättä.

3.14 Eläinlääkäripalvelujen järjestäminen

3.14.1 Peruseläinlääkäripalvelut

Eläinlääkäripalvelujen järjestämisestä säädetään eläinlääkintähuoltolaissa (765/2009). Eläinlääkin-
tahuoltolakia ollaan parhaillaan uudistamassa. Uudistetun lain on määrä tulla voimaan vuonna
2023. Lain voimaantulon tarkempi ajankohta ja mahdolliset siirtymäajat eivät valvontasuunnitel-
maa laadittaessa vielä ole selvillä. Tämän valvontasuunnitelman sisältämät viittaukset eläinlääkin-
tahuoltolakiin koskevat tällä hetkellä voimassa olevaa lakia. Uuden eläinlääkintähuoltolain tarkoi-
tuksena on turvata perustasoisten eläinten terveyden ja hyvinvoinnin sekä kansanterveyden kan-
nalta keskeisten eläinlääkäripalvelujen saatavuus koko maassa. Palveluiden järjestämisvelvoite on
kunnilla. Uuden lain on tarkoitus täsmentää tätä järjestämisvelvoitetta.

Voimassa olevan eläinlääkintähuoltolain 11 §:n mukaan kunnan/yhteistoiminta-alueen on järjes-
tettävä arkipäivisin virka-aikana saatavilla oleva peruseläinlääkäripalvelu asukkaittensa pitämiä
kotieläimiä varten sekä sellaisten yhteisöjen pitämiä kotieläimiä varten, joilla on kotipaikka sen
alueella. Muita kotieläimiä kuin hyötyeläimiä varten tämä palvelu on kuitenkin järjestettävä vain,
jos palvelua ei ole muuten saatavilla yhteistoiminta-alueella.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella on noin 224 nautatilaa, joista lypsy-
karjatiloja on n. 177. Sikatiloja on 9, lammastiloja 3, hevostiloja n. 25 ja isompia siipikarjatiloja 1
kappaletta. Lisäksi alueella on runsaasti pienempiä talleja, kotitarvekanaloita ja harrastelampoloi-
ta. Turkistarhoja on 3 ja mehiläistarhoja 3 kappaletta. Lisäksi on yksi rapujen kasvattaja (vesiviljely-
laitos). Neljä viimeksi mainittua ryhmää työllistävät kunnaneläinlääkäreitä vain vähäisessä määrin.

Muiden kotieläinten (lemmikit / pienikokoiset seura- ja harraste-eläimet) määräksi yhteistoiminta-
alueella on arvioitu noin 4128 kappaletta. Koska alueella ei ole ajallisesti kattavasti saatavissa muil-

le kotieläimille tarkoitettuja palveluja, myös niitä varten järjestetään perustason palvelut Ylivieskan vastaanotolla. Yksityisiä palveluja alueella on tarjolla pääosin arkipäivisin.

3.14.2 Sisältö

Peruseläinlääkäripalveluilla tarkoitetaan eläinlääkäripalvelua, joka annetaan eläinlääketieteelliseen yleistutkimukseen tai kliiniseen tutkimukseen perustuen tavanomaisissa vastaanottotiloissa tai eläinsuojissa (eläinlääkintähuoltolaki ElhL 3 §).

Lain perustelujen mukaan peruseläinlääkäripalveluja ovat eläimistä ihmisiin tarttuvien tautien ennalta ehkäisemiseksi tarpeelliset sekä tuotantotaloudellisesti, epidemiologisesti tai eläinsuojelullisesti perusteltavissa olevat eläinlääkäripalvelut.

Eläinlääkintähuoltolakia on tarkoitus uudistaa siten, että laissa olisi lueteltu ne toimenpiteet, jotka kuuluvat julkisen sektorin järjestämisvastuuseen. Uuden eläinlääkintähuoltolain voimaantulon ajankohta ei vielä ole tiedossa.

3.14.2.1 Puhelinneuvonta

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen asiakkailla on mahdollisuus saada maksutonta puhelinneuvontaa kaikkina vuorokauden aikoina kahdesta puhelinnumerosta. Ei-kiireellisiä tapauksia koskeva neuvonta on keskitetty arkiaamuille (ma – pe) klo 8.00–9.30. Vastaanottoajan jälkeen puhelut, ja näin myös kiireinen puhelinneuvonta, ohjataan kummastakin palvelunumerosta yhden eläinlääkärin matkapuhelimeen, joka vastaa siitä kello 16 asti. Päivystysaikoina palvelee kaksi keskitettyä puhelinnumeroa, jotka on tarkoitettu kiireellisiä hätätapauksia varten.

3.14.2.2. Sairaanhoito

Eläinten sairaanhoitopalveluita tarjotaan tarpeen mukaisesti kaikkina ajankohtina vuorokauden ympäri. Kiireettömiä palveluita tarjotaan arkisin virka-aikana. Hyötyeläimiä hoidetaan niiden pito-paikoissa, missä suoritetaan myös tarvittavat leikkaukset (nautojen vierasesineleikkaukset, juoksumahaleikkaukset ja keisarileikkaukset). Lemmikkieläimet hoidetaan pääasiassa Ylivieskan vastaanotolla, missä on myös avustava eläintenhoitaja.

3.14.2.3. Terveystarkastus

Peruseläinlääkäripalvelua suunnataan ennen kaikkea ennaltaehkäisevään toimintaan eläinten terveyden ja hyvinvoinnin ylläpidossa ja edistämisessä. Eri kotieläimille suoritettavat terveystarkastukset kuuluvat peruseläinlääkäripalveluun. Rokotukset, loishäädöt, kissojen sterilisaatiot ja kastroitiot sekä koirien kastroitiot ovat normaalia peruseläinlääkäripalvelua, ja kaikkia edellä mainittuja palveluja on saatavissa yhteistoiminta-alueen eläinlääkintähuollossa. Myös märehäntien, sikojen ja hevosten hedelmällisyyteen liittyviä tarkastuksia ja hoitoja on tarjolla kysyntää vastavasti.

3.14.2.4. Eläinten lopetus

Kotieläinten ja eläinlääkärin vastaanotolle tuotujen luonnonvaraisten eläinten lopetus eläinsuojelullisista syistä sekä kotieläinten lopetus sairauden perusteella tai omistajan pyynnöstä kuuluvat tarjolla oleviin peruseläinlääkäripalveluihin. Luonnonvaraisten eläinten lopettamisesta syntyneet kulut kunta voi laskuttaa Pohjois-Suomen aluehallintovirastolta.

3.14.2.5. Todistukset

Kotieläimen terveydentilan toteaminen ja todistaminen kliinisen perustutkimuksen perusteella esimerkiksi vakuutusyhtiötä, vientiä, tuontia tai sisämarkkinakauppaa varten kuuluu peruseläinlääkäripalveluun.

3.14.3 Tuotantoeläinten terveydenhuolto

Kunnan on peruseläinlääkäripalveluun kuuluvana järjestettävä terveydenhuollon palvelut kotieläimille, joita varten on olemassa valtakunnallinen terveydenhuolto-ohjelma ja asianmukainen toteutumisen seurantarjestelmä. Tällä hetkellä tällaisia ohjelmia ovat nautatiloille tarkoitettu Naseva ja sikatiloille tarkoitettu Sikava. (ElhL 11 § ja 12 §)

Tiloilla on taloudellisesti merkittäviä tuotantosopimuksia, joissa yhtenä ehtona on terveydenhuoltosopimusten solmiminen eläinlääkärien kanssa, ja sopimuksiin kuuluvien tarkastuskäyntien toteuttaminen ajoissa ja vaaditussa laajuudessa. Terveydenhuoltokäyntien tiheys riippuu tilakoosta ja siitä, luovutetaanko valtakunnallisen terveydenhuoltosopimuksen piiriin kuuluvalla tilalla lääkkeitä varalle. Vastuu tarkastuskäynneistä sopimisesta on toimijalla.

Kunnan praktikkoeläinlääkäriresurssit on mitoitettu siten, että henkilöstöä riittää tuotantoeläinten terveydenhuoltotehtäviin. Kaikki praktikkoeläinlääkärit osallistuvat terveydenhuoltotyöhön. Terveydenhuoltosopimuksia on kuntayhtymän alueella tehty eläinlääkärin kanssa siten, että kaikilla nautatiloilla on terveydenhuoltosopimus joko kunnaneläinlääkärin tai yksityisen eläinlääkärin kanssa. Pohjois-Suomen aluehallintovirastosta saatujen tietojen (tilanne 31.12.2021) mukaan terveydenhuoltosopimus on 228 tilalla; luku on hieman suurempi, kuin alueen nautatilojen lukumäärä, joten luvussa täytyy olla mukana myös jo lopettaneita tiloja. Kaikki sopimustilat eivät ole täysin noudattaneet vaadittua käyntitiheyttä, mikä näkyy vuosikatsausten (205 kpl) määrässä. Sikatiloista on terveydenhuoltosopimus kaikilla tiloilla, eli 9 kpl, ja ne on tehty pelkästään kunnaneläinlääkäreiden kanssa. Sikaterveydenhuoltokäynnit on tehty suunnitelman mukaisesti. Vastuu käyntitiheyden noudattamisesta on toiminnanharjoittajalla. Terveydenhuoltoon on arvioitu kuluvan noin yksi henkilötötyvuosi. Käytettävissä olevilla eläinlääkäriresursseilla tähän kysyntään pystytään vastaamaan.

3.14.4 Yksityinen palvelutarjonta

Kunnan on palvelun mitoitusta suunniteltaessa otettava huomioon yksityisten eläinlääkäripalveluiden tuottajien kunnan alueella tarjoamat palvelut. Kunnan on välttämätöntä järjestää arkipäivisin virka-aikana peruseläinlääkäripalvelu muille kotieläimille kuin hyötyeläimille vain, jos palvelua ei ole muuten saatavissa yhteistoiminta-alueella. (ElhL 10 § ja 11 §)

Eläinlääkintähuoltolain 13 § edellyttää, että kunnan on järjestettävä kiireellistä eläinlääkäripalvelua alueellaan olevia kotieläimiä varten kaikkina vuorokaudenaikoina.

Yhteistoiminta-alueella ei toimi ajallisesti kattavaa pieneläinten tai hevosten eläinlääkintäpalvelua, siksi julkisen sektorin tarjoamat peruseläinlääkäripalvelut ja kiireellisen eläinlääkäriavun tuottaminen ovat välttämättömiä. Yksityisten palveluntuottajien vastaanottopisteitä on alueella kaksi.

3.14.5 Kiireellinen eläinlääkäriapu

Kunnan on järjestettävä kiireellistä eläinlääkäriapua kaikkia alueellaan vakinaisesti tai tilapäisesti olevia kotieläimiä varten kaikkina vuorokauden aikoina (ElhL 13 §).

Kiireelliseen eläinlääkäriapuun kuuluvat akuutisti sairaiden eläinten perustutkimus ja vähintään ensiapuluonteiset hoitotoimenpiteet kaikkina vuorokauden aikoina, ja tämä palvelu tarjotaan yhteistoiminta-alueella sekä tuotanto- että muille eläimille. Kiireellistä eläinlääkäriapua ovat muun muassa nautojen poikimahalvaushoidot, hevosten konservatiiviset ähkyhoidot, eri kotieläinten akuutit tulehdus- ja kiputilat, ompelua vaativat haavat sekä sokin hoito, synnytysapu ja eläimen hengen pelastamiseksi välttämättömät kirurgiset leikkaukset niiltä osin, kun leikkauksia peruseläinlääkärikoulutuksella pystytään suorittamaan tavanomaisissa vastaanottotiloissa ja eläinsuojissa ilman erityistyövälineitä. Keisarinleikkaukset märehtijöille, ja myös koirille ja kissoille suoritetaan kunnaneläinlääkäriin toimesta, ellei leikkausta tarvitsevia pieneläimiä pystytä lähettämään jatkohoitoon klinikalle.

Pieneläinten luunmurtumissa suoritetaan välttämätön immobilisaatio. Kotieläinten ja eläinlääkäriin vastaanotolle tuotujen luonnonvaraisten eläinten lopettaminen eläinsuojelullisin perustein kuuluu kiireelliseen eläinlääkäriapuun. Kiireellisen eläinlääkäriavun tavoitteena on ensiaputyypinen toiminta, jolla pyritään hoitamaan eläimen henkeä ja hyvinvointia uhkaavat tapaukset ja varmistamaan, että potilaan tila ei kohtuuttomasti heikkene sen odottaessa virka-aikana annettavia palveluja.

Kunnan on järjestettävä päivystyspalvelu virka-ajan ulkopuolella tarvittavaa kiireellistä eläinlääkäriapua varten yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa yhtä tai useampaa seutu- tai maakuntaa vastaavalla päivystysalueella. (ElhL 13 §)

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen toiminta-alueella toimii kaksi päivystysrengasta. Toiseen kuuluvat Alavieska ja Ylivieska, Kalajoen kaupunki sekä Merijärven kunta. Toiseen alueeseen kuuluvat Nivala ja Sievi. Mikäli kaikki virat ovat täytettynä, kumpaankin päivystysrengaseen kuuluu viisi eläinlääkärinä. Päivystysrengaskäyttöön ei ole tiedossa muutoksia vuonna 2023. Aiemmin on keskusteltu maakunnallisesta / Oulun eteläisen kuntien yhteisestä päivystyksestä, mutta toteutuskelpoista mallia ei ole toistaiseksi löydetty. Päivystykset toimivat nykyisellään hyvin.

Kiireellinen eläinlääkäriapu on päivystysalueella järjestettävä siten, että kotieläimiä, jotka ovat pienikokoisia ja voidaan siten vaikeuksitta kuljettaa eläinlääkäriin vastaanotolle, ja kotieläimiä, joille annettava eläinlääkäriapu edellyttää eläinlääkäriin käyntiä eläimenpitopaikassa, hoitaa pääasiassa eri henkilökunta. Tästä vaatimuksesta voidaan kuitenkin poiketa päivystysalueella, jonka eläintiheys on pieni tai jossa sellaisten kotieläinten, jotka ovat pienikokoisia ja voidaan siten vaikeuksitta kuljettaa eläinlääkäriin vastaanotolle, osuus kaikista päivystysalueella pidettävistä kotieläimistä on vähäinen tai se on muusta erityisestä syystä perusteltua. (ElhL 13 §)

Tuotanto- ja lemmikkieläinpäivystystä ei ole eriytetty, koska päivystysaikana hoidettavien eläinten määrä on sellainen, ettei erillispäivystysten järjestäminen ole järkevää eikä kustannustehokasta. Eriyttäminen olisi lisäksi hyvin ongelmallista, koska alueella ei ole yksityisiä palveluja, ja pelkästään kunnallisesti hoidettuna päivystystiheydet kasvaisivat sietämättömiksi. Mikäli pieneläinten päivystyspalvelut ostetaan yksityiseltä taholta liian kaukaa, on asiakkaan kynnys hankkia eläimelleen asianmukaista hoitoa omiaan nousemaan liian korkeaksi, mikä voi johtaa eläinsuojelullisiin ongelmiin potilaan kannalta.

Valvontaeläinlääkäri ei osallistu päivystykseen, vaan kiireiset eläinsuojelulain mukaiset virkatehtävät päivystysaikana hoitavat päivystävät praktikkoeläinlääkärit. Kaikki päivystävät eläinlääkärit ovat virkasuhteessa kuntaan, joten heillä on toimivalta eläinsuojelu- ja eläintautiasioissa.

Päivystysalueilla on järjestetty keskitetty puhelinpalvelu yhteydenottoja varten. Päivystysaikaisen puhelinpalvelun muuttamista maksulliseksi tullaan selvittämään vuonna 2023.

3.14.6 Saatavuus- ja laatutavoitteet

3.14.6.1. Ajanvaraus

Peruseläinlääkäripalveluita hyötyeläimille ja kiireellistä eläinlääkäriapua tarjotaan kahdesta kiinteästä palvelupisteestä. Nivalassa on kolmen eläinlääkärin tuotantoeläinvastaanotto ja Ylivieskassa neljän eläinlääkärin yhteisvastaanotto. Ylivieskan vastaanotolla työskentelee lisäksi eläintenhoitaja. Ylivieskan yhteisvastaanotolla tarjotaan myös vähintään peruseläinlääkäritason palvelut koko kuntayhtymän alueen muille kotieläimille (pieneläimet). Arkiaamuisin kummallakin vastaanotolla on keskitetty yhteydenottopalvelu, ja eläinlääkäreillä on yhteinen ajanvaraus- järjestelmä. Asiakkaalla on mahdollisuus esittää toivomus eläinlääkäristä, jonka palveluja hän haluaa käyttää, ja toivetta pyritään mahdollisuuksien mukaan noudattamaan.

Yksi kummankin vastaanoton eläinlääkäreistä vastaanottaa kiireisiä avunpyyntöjä aamuvastaanoton jälkeen kello 16 saakka. Muille kuin kiireisille vastaanottoajoille on varattu omat ajat eläinlääkärien keskinäisellä sopimisella. Ylivieskan vastaanotolla pieneläimien ajanvarausvastaanottoa hoitaa päivittäin pääsääntöisesti yksi eläinlääkäri ja hänen apunaan eläintenhoitaja.

3.14.6.2. Saatavuus

Peruseläinlääkäripalvelun ja kiireellisen eläinlääkärinavun tulee olla saatavilla palvelujen käyttäjien kannalta kohtuullisessa ajassa ja kohtuullisella etäisyydellä maantieteelliset olosuhteet huomioon ottaen. (ElhL 14 §)

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen eläinlääkintähuolto tarjoaa palvelut normaalitilanteissa seuraavasti: Jos avun tarve ei ole kiireellinen, sairaskäynti- tai vastaanottoaika järjestyy viikon sisällä tilauksesta. Kiireettömät terveydenhuolto- ja massatyökäynnit sekä terveille eläimille suoritettavat leikkaukset voidaan lomakauden ulkopuolella varata selvästi alle kolmen viikon ja lomakaudella alle kuuden viikon sisällä yhteydenotosta. Peruseläinlääkäripalvelut on järjestetty siten, että kaikki asiakkaat saavat palvelun alle viidenkymmenen kilometrin etäisyydeltä.

Kiireellisen eläinlääkärinavun resurssit on mitoitettu siten, että apua on kaikkina vuorokaudenaikoina saatavissa kolmen tunnin sisällä tilauksesta 90 prosentissa tapauksista. Päivystysalueet

on mitoitettu siten, että päivystävän eläinlääkärin matka eläintenpitopaikkaan tai eläimen omistajan matka pieneläinvastaanotolle on alle sata kilometriä. Remissioklinikalle matka voi olla pidempikin, mutta välitön ensiapu pyritään antamaan omassa vastaanottopisteessä.

Ennakoimattomissa tilanteissa, joissa henkilöstöstä on yllättäen vajausta, pyritään ensisijaisesti turvaamaan kiireellistä hoitoa tarvitsevien tuotantoeläinten ja pieneläinten hoito. Tarvittaessa pidättäydytään varaamasta aikoja kiireetöntä hoitoa tarvitseville potilaille ja perutaan jo varattuja, kiireettömiä aikoja.

Yhteistoiminta-alueen kunnat eivät subventoi matkoista johtuvia kustannuksia, koska matkat toiminta-alueella ovat kohtuulliset eikä niistä katsota aiheutuvan sellaisia kustannuksia, että eläinlääkärinapua ei pystyttäisi tästä syystä käyttämään.

3.14.6.3. Palautteen kerääminen ja valitusten käsittely

Eläinlääkintähuollon vastaanottotiloissa on ollut asiakkaiden saatavilla palautelomakkeita sekä lukittu laatikko niiden palauttamista varten. Covid-19 -pandemian vuoksi tämä palautteenantokanava on poistettu käytöstä. Palautetta on tarkoitus ruveta keräämään jälleen pandemian väistyttyä. Ympäristöterveydenhuollon johtaja kokoaa palautteen ja palauteasiat käsitellään yhdessä eläinlääkäreiden kanssa. Palautelomakkeessa ei kysytä asiakkaan henkilöllisyyttä, joten yleinen palaute on nimetöntä.

Praktikkoeläinlääkärit ja valvontaeläinlääkäri ohjaavat suullisissa valitustapauksissa ottamaan yhteyttä ensisijaisesti ympäristöterveydenhuollon johtajaan. Palautteita voi tulla myös kaupungin kirjaamon kautta. Kaikki kirjalliset valitukset / yhteydenotot käsitellään, ja niistä annetaan palaute joko sähköisesti tai kirjeellä. Ympäristöterveydenhuollon johtaja pyrkii, jos on kysymys lähinnä ihmissuhdeasiasta, neuvottelemalla ja asian osapuolia kuulemalla selvittämään asian. Mikäli valitus koskee ympäristöterveydenhuollon johtajaa, valittaja ohjataan ottamaan yhteyttä hänen esihenkilöönsä.

Päätöksiin tai määräyksiin liittyvissä asioissa annetaan oikaisuvaatimus- tai valitusosoitus. Tavanomaisissa potilasvahinkoihin liittyvissä korvausasioissa menetellään Ylivieskan kaupungin hallintosäännön mukaisesti. Tarvittaessa vahinkotapahtumasta pyydetään lausunto Eläinlääkintävahinkojen arviolautakunnalta. Mikäli työnantaja todetaan isännänvastuuperiaatteella korvausvelvolliseksi, korvaa työnantajan vastuuvakuutus asianosaiselle koituneen vahingon. Toimialajohtaja eli tekninen johtaja tai hänen määräämänsä taho päättää vahingonkorvauksen myöntämisestä tai vaatimisesta toimialueellaan, kun korvausvaatimus on enintään 10 000 euroa. Yli 10 000 euron mutta enintään 20 000 euron korvausvaatimuksista päättää ympäristöterveyslautakunta ja sitä suuremmista korvausvaatimuksista kaupunginhallitus.

Henkilöstöä koskee lakisääteisten henkilövakuutusten lisäksi kuntatyönantajan vastuuvakuutus, joka kattaa toiminnassa aiheutetut esine-, henkilö- ja varallisuusvahingot, mukaan lukien eläinlääkärin toiminnassa aiheutetut vahingot ja julkista valtaa käytettäessä aiheutetut varallisuusvahingot. Vakuutuksessa on omavastuu 2 000 € ja vakuutusmäärä on 2 650 000 € vahinkotapausta kohden.

3.14.7 Toimitilat ja välineresurssit

Peruseläinlääkäripalveluita ja kiireellistä eläinlääkäriapua tarjotaan kahdesta kiinteästä palvelupisteestä. Nivalassa, osoitteessa Pajatie 1 C on kolmen eläinlääkärin tuotantoeläinvastaanotto ja Ylivieskassa, osoitteessa Katajistontie 2 neljän eläinlääkärin yhteisvastaanotto. Ylivieskan vastaanotolla työskentelee lisäksi eläintenhoitaja. Yhteistoiminta-alueen pieneläinten hoito on keskitetty Ylivieskan vastaanotolle.

Molemmilla vastaanotoilla on henkilökunnalle sosiaalitilat peseytymis- ja lepotiloineen. Molemmilla vastaanotoilla on työvaatteiden pesumahdollisuus.

Lääkkeille on sekä kylmäsäilytys- että muuta säilytystilaa. Huumausaineiksi luokitettavat lääkkeet säilytetään lukittavassa kaapissa.

Mikroskoopit, UÄ-laitteet, pulttipistoolit sekä tavanomaisia instrumentteja on saatavissa kuntayhtymän hankkimana vastaanotoilla. Ylivieskassa on runsaampi varustus pieneläininstrumentteja. Molemmilla vastaanotoilla on instrumenttien pesu- ja desinfektiokone ja autoklaavi välinehuoltoa varten.

Ylivieskan vastaanottotilat ovat hyvin varustellut ja ne täyttävät peruseläinlääkintähuollon toimitiloille asetettavat vaatimukset. Tilojen varustelutaso mahdollistaa myös peruseläinlääkärin leikkaustoiminnan. Ylivieskan vastaanotolla on myös UÄ-varustus pieneläimille sekä laitteistot tavallisimpien verinäytteiden tutkimiseen. Vaativammassa analytiikassa eläinlääkärit tukeutuvat ulkopuolisiin laboratorioihin. Röntgeniä ei vastaanotoilla ole. Ylivieskan vastaanotolla peritään pieneläinpotilailta klinikkamaksua.

Nivalassa on tuotantoeläinlääkinnän tarpeita vastaavat tilat. Vastaanotolla on myös pieni toimenpidehuone, jossa on mahdollista tutkia eläin jatkohoitoon lähettämistä varten ja suorittaa yksinkertaisia toimenpiteitä. Tällä hetkellä kuntayhtymän vastaanottotilat ovat hyvät ja tarkoituksenmukaiset.

Siivous ja jätehuolto on järjestetty molemmilla vastaanotoilla. Ylivieskassa on pakastin, jossa voidaan varastoida tuhkaukseen tai hävitykseen meneviä pieneläinten raatoja.

Ylivieskan vastaanotolla on murtosuojaus ja nauhoittava kameravalvonta. Turvallisuuspalveluiden käyttämisestä on vartiointiliikkeen kanssa molempia vastaanottoja koskien sopimus, jonka mukaan eläinlääkäreillä on tarvittaessa mahdollisuus soittaa vartija paikalle. Myös Nivalan vastaanotolle on tarkoitus hankkia murtosuojaus.

3.14.8 Ostopalvelut

Kuntayhtymällä ei ole ostopalvelusopimuksia eläinlääkintäpalveluiden järjestämiseksi.

3.14.9 Laboratoriopalvelut

Häiriötilanteissa tarvittavien palvelujen saatavuus ja hinnoittelu on sovittu kirjallisesti Seilab Oy:n laboratorion kanssa (ks. tarkemmin kohta 2.4).

Valion Seinäjoen laboratorio tutkii omien tilojensa utaretulehdusnäytteitä. Näytteet voi lähettää maitoauton mukana tai postitse.

SeiLab Oy, Haapaveden toimipiste tutkii myös utaretulehdusnäytteitä.

Osuuskunta Maitokolmiolla on yhteistyösopimus utaretulehdusnäytteiden tutkimisesta Movet Oy:n kanssa. Näytteet voi lähettää meijeriauton mukana tai postitse.

Pieneläinten diagnostisia näytteitä eläinlääkärit toimittavat valitsemiinsa laboratorioihin. Joitakin pikamäärityksiä pystytään tekemään myös Ylivieskan vastaanoton laboratoriossa.

Salmonella- ja muita eläintautinäytteitä toimitetaan lainsäädännöllisten vaateiden mukaisesti tai ohjaavien viranomaistahojen opastuksessa yleisimmin Ruokaviraston hyväksymiin ja nimeämiin laboratorioihin. Tutkittavaksi menevät näytteet toimitetaan tiiviisti, mutta pilaantumista estävästi pakattuina joko Matkahuollon tai Postin kautta. Mikäli on tarve saada näytteitä nopeammin tutkimuksiin, voidaan käyttää kuriirilähettyksiä. Salmonellanäytteitä tutkitaan myös Seilabin Haapaveden laboratoriossa.

3.14.10 Perustason ylittävät palvelut

Erikoiseläinlääkäripalvelut

Kuntayhtymä ei ole sitoutunut antamaan perustason ylittäviä palveluita, mutta mikäli henkilöresursseja on riittävästi, ja eläinlääkäreillä on ammattiosaamista, sallitaan perustason ylittävien palvelujen tarjoaminen asiakkaille. Myös jatkokouluttautumiseen annetaan resurssien mukaan mahdollisuus.

Kuntayhtymän eläinlääkäreistä yksi on suorittanut tuotantoeläinten terveyden- ja sairaanhoidon erikoistumiskoulutuksen.

Remissiomahdollisuus

Erityistason palvelujen ostamisesta ei ole tehty virallisia sopimuksia kuntayhtymän ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Pieneläinpotilaita on ohjattu tarvittaessa Ylivieskassa ja Nivalassa oleville eläinlääkäriasemille ja myös erityiseläinlääkäritason palveluja tarjoaville yksityisille klinikoille (esim. Kokkola, Oulu) tai Yliopistolliseen Eläinsairaalaan Helsinkiin. Myös hevostapauksien ylimpänä erityistason hoitopaikkana on Yliopistollinen Eläinsairaala.

3.15 Seuranta, arviointi ja raportointi

3.15.1 Kunnan suunnitelma

Eläinlääkintähuollon suunnitelma hyväksytetään osana ympäristöterveydenhuollon yhteistä valvontasuunnitelmaa ympäristöterveyslautakunnassa. Suunnitelman teossa käytetään pohjana Eläinlääkintähuollon valtakunnallista valvontaohjelmaa. Vuosittaiset päivitykset hyväksytään ympäristöterveyslautakunnassa ja toimitetaan sähköisesti VYHA-järjestelmässä aluehallintovirastolle tiedoksi.

Eläinlääkintähuollon suunnitelman toteutumisen arviointi edelliseltä vuodelta tehdään yhdessä muun valvontasuunnitelman toteutumisen arvioinnin kanssa seuraavan vuoden alussa. Vuoden 2022 toteumaa arvioidaan siis vuoden 2023 alussa. Toteutumisen arviointi hyväksytään ympäristöterveyslautakunnassa, minkä jälkeen se toimitetaan aluehallintovirastolle helmikuun 2023 loppuun mennessä.

Kunta seuraa terveydenhuoltokäyntien ja valvontatehtävien toteutumista myös vuoden aikana ja ryhtyy tarvittaessa korjaaviin toimenpiteisiin suunnitelmien toteuttamiseksi.

Aluehallintoviraston suorittamaa kunnan suunnitelman ja sen toteutumisen arviointia hyödynnetään paikallisen valvonnan ja eläinlääkäripalvelujen kehittämisessä, niiden toimivuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa.

3.15.2 Eläinlääkäripalvelujen käytön tilastointi

Resurssien riittävyyden arvioimiseksi kunta ylläpitää tilastoa järjestämiensä eläinlääkäripalvelujen käytöstä. Tilasta käyvät ilmi sairaskäyntien, terveydenhuoltokäyntien ja pieneläinvastaanottoikäntien määrät virka-aikana sekä sairaskäyntien ja pieneläinvastaanottoikäntien määrät päivystysaikana sekä viranomaisvalvontakäyntien lukumäärät kunnittain. Tilasto liitetään kunnan suunnitelman toteutumisen arviointiin ja toimitetaan arvioinnin yhteydessä vuosittain aluehallintovirastolle.

3.15.3 Muu raportointi

Elintarvikeketjun valvonnan tulokset raportoidaan vuosittain VYHA (valvonnan toteutumisen arviointikysely) helmikuun loppuun mennessä ja siten eläinlääkintähuollon suunnitelmien arvioinnin yhteydessä ei ole välttämätöntä kerätä numeerista tietoa valvonnoista. Haluttaessa nekin voidaan arvioinnissa kertoa.

Muut viranomaisten pyytämät raportit ja tilastot:

- Eläinsuojelutarkastuskertomukset/päätökset jokainen suoritteiden toteuttaja toimittaa Pohjois-Suomen AVI:lle, ja tarvittaessa pyytää esitutkintaa poliisilta, sekä arkistoi syntyneet asiakirjat arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti.
- Suoritteiden toteuttaja raportoi eläinten terveysvalvontaan liittyvät käynnit. Terveysvalvontaohjelmien liittymisasiakirjat valvontaeläinlääkäri toimittaa mahdollisimman nopeasti aluehallintovirastolle.
- Suoritteiden toteuttaja raportoi epäillyt ja todetut eläintaudit voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti sekä arkistoi syntyneet asiakirjat arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti.
- Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan työt, joista kunta laskuttaa valtiota: Tarkastuksen suorittaja (praktikko) toimittaa tarkastusta koskevat tiedot suoritteiden syntymisen jälkeen ympäristöterveydenhuollon johtajalle, joka huolehtii maksuunpanosta ja edelleen laskutuksesta. Valvontaeläinlääkäri toimittaa vastaavat tiedot kalenterikuukausittain ympä-

ristöterveydenhuollon johtajalle, joka vastaa suorien kustannusten maksatuksesta ja laskutuksesta. Suoritteisiin liittyvät matkakustannukset kirjataan matkalaskujärjestelmään.

- Muut viranomaisten pyytämät vuosiyhteenvedot ym. ovat ympäristöterveydenhuollon johtajan vastuulla.

3.16 Painopistealueet 2023

Kuntayhtymän eläinlääkintähuollossa huomioidaan eläinlääkintähuollon valtakunnallisen valvontaohjelman sekä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston (PSAVI) vuoden 2023 painopistealueet ja toimitaan niiden toteutumisen edistämiseksi Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ohjeiden mukaisesti.

Uusi eläinlääkintähuoltolaki ja uusi eläinten hyvinvointilaki astunevat voimaan vuoden 2023 aikana. Uuden lainsäädännön käyttöönotto ja toimeenpano tulevat vaatimaan paljon panostusta.

Taulukko 4 Eläinlääkintähuollon valtakunnalliset ja Pohjois-Suomen aluehallintoviraston painopisteet vuonna 2023

Valvonnan alue	Valvonnan painopiste vuonna 2023
Tiedolla johtaminen ja digitalisaatio	
ELTE-tietojärjestelmä (eläintautitapausten ja epidemioiden hallinta)	Järjestelmien käyttökoulutuksiin osallistuminen ja järjestelmien käyttöönotto
ELSU-tietojärjestelmä (epäilyyn perustuva ja ilmoituksen- ja luvanvaraisten kohteiden valvonta)	
Valmius ja kriisinhallinta	Pandemiavalmiuden kehittäminen – koronapandemian opit ympäristöterveydenhuollossa Eläintautivalmiuden kehittäminen ja ylläpito
Uuden lainsäädännön toimeenpano	EU:n eläinterveyssäännösten 2019/429 (AHL) ja muun eläintautilainsäädännön sekä eläinten merkinnän ja rekisteröinnin lainsäädännön toimeenpano; uusien vaatimusten käytännön toteutus EU:n eläinlääkeasetuksen tammikuussa 2022 alkaneen soveltamisen vaikiinnuttaminen, koulutuksiin osallistuminen Eläinten hyvinvointilain toimeenpano Eläinlääkintähuoltolain toimeenpano (aikataulu epävarma)
Kuolleiden eläinten hautaamisen valvonta	Valvontatoimet Ruokaviraston ja aluehallintoviraston ohjeiden mukaisesti

PSAVI:n 2023	painopiste	Ei tiedossa suunnitelmaa laadittaessa; toteutetaan AVI:n ohjauksessa
-----------------	------------	--

4. ELINTARVIKEVALVONTA

4.1 Elintarvikevalvonnan tavoitteet ja suunnittelu

Elintarviketurvallisuuden valvonnan tavoitteena on varmistaa elintarvikkeiden ja elintarvikekontaktimateriaalien turvallisuus ja elintarvikkeiden hyvä terveydellinen ja muu elintarvikesäännösten mukainen laatu kaikissa elintarvikkeiden ja elintarvikekontaktimateriaalien tuotanto-, jalostus- ja jakeluvaiheissa. Lisäksi valvonnalla varmistetaan elintarvikkeista ja elintarvikekontaktimateriaaleista annettavien tietojen riittävyys ja oikeellisuus. Valvonnan tarkoituksena on suojella kuluttajan terveyttä ja taloudellisia etuja. Valvonnan perustana ovat EU:n valvonta-asetus (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/625), EU:n elintarvikelainsäädäntö, kansallinen elintarvikelaki ja sen nojalla annetut asetukset sekä Ruokaviraston ohjeet. Valvonnassa noudatetaan hyvän hallinnon periaatteita.

Kunnan tehtävänä on huolehtia elintarvikelain mukaisesta valvonnasta toimialueellaan. Kunnassa valvontatehtävät hoitaa kunnan määräämä lautakunta tai muu monijäseninen toimielin. Alavieskan, Nivalan, Sievin ja Ylivieskan kuntien alueella valvonnasta vastaa Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue. Monijäsenisenä toimielimenä toimii ympäristöterveyslautakunta, jolla on oikeus siirtää toimivaltaansa edelleen alaisilleen viranhaltijoille elintarvikelain 27 §:n mukaisesti. Delegointipäätökset käsitellään lautakunnassa tarpeen mukaan.

Elintarvikelain (297/2021) 39 §:n mukaan valtakunnallisen elintarvikevalvontasuunnitelman toteuttamiseksi elintarvikelaissa tarkoitetut valvontaviranomaiset laativat vastuullaan olevaa elintarvikevalvontaa koskevat valvontasuunnitelmat ja huolehtivat niiden yhteensovittamisesta siten, että valvonnassa otetaan huomioon elintarvike- ja kontaktimateriaalitoiminnan riskit ja että valvonta on yleisten valvontaa koskevien vaatimusten mukaista, ehkäisee vaaroja ihmisen terveydelle ja suojaa kuluttajia taloudellisilta tappioilta. Valvontasuunnitelmat on päivitettävä tarvittaessa. Elintarvikelain 38 §:n mukaan valvontasuunnitelmassa tulee ottaa huomioon ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisessa valvontaohjelmassa asetetut ympäristöterveydenhuollon yhteiset tavoitteet.

Elintarvikevalvontasuunnitelmaa laatimisessa on otettu huomioon seuraavat asiat:

- lainsäädännön vaatimukset, valvonnan yleiset periaatteet ja tavoitteet;
- Valvontakohteet, niiden riskiluokitus ja tarkastustiheys;
- muut viralliset toimet, mukaan lukien yritysten ohjaus ja neuvonta;
- mahdollinen ennakoimaton työ, esimerkiksi epäilyyn perustuva valvonta, takaisinvetojen hoitaminen, ruokamyrkytysten selvittäminen ynnä muut valvontapyynnöt;
- aikaisemmat valvontatulokset, auditointi-, arviointi-, ja asiakaspalaute ja niiden edellyttämät korjaavat toimenpiteet;

- valvonnalle VASUssa yhteisesti asetetut erityiset kehittämisteemat ja niistä johdetut valvonnan painopisteet;
- ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman tavoitteet, teemat ja ohjeet valvontasuunnitelmista; sekä
- toimintaympäristön ja siinä tapahtuvien muutoksien vaikutus valvontayksikön toimintaan
- kunnan omat strategiset tai muut tavoitteet.

4.2 Valvontakohteet

Kunnan valvontaviranomainen ylläpitää rekisteriä valvomistaan alkutuotantopaikoista ja elintarvikehuoneistoista sekä rekisteröidystä elintarvikekontaktimateriaalitoiminnasta elintarvikelain 79 ja 80 §:n mukaisesti.

Kaikki valvontakohteet on merkitty Ruokaviraston, aluehallintovirastojen ja kuntien pitämään valtakunnalliseen rekisteriin (VATI). Elintarvikevalvonnan valvontakohteiden lukumäärä, tarkastustiheys ja tarkastuksiin käytettävä aika on esitetty liitteessä 2.

4.3 Valvonnan riskiperusteisuus ja kohteiden tarkastustiheys

Elintarvikevalvonta on riskiperusteista. Riskiperusteisuudesta poiketaan silloin, kun esimerkiksi EU-vaatimukset edellyttävät muuta. Valvontakohteiden riskiluokittelussa käytetään apuna Ruokaviraston uusinta riskiluokitusmallia. Elintarvikevalvontaa suunnataan enemmän sellaisiin kohteisiin, joissa ilmenee elintarvikeeturvallisuuteen liittyviä riskejä. Vastaavasti valvontaa pyritään keventämään kohteissa, joissa tällaisia riskejä ei ole tai joissa ne ovat vähäisiä tai hallinnassa. Jos elintarvikehuoneistossa on useita eri toimintoja, määräytyy tarkastustiheys riskialtteen toiminnan mukaan.

Joidenkin kohteiden kohdalla on käytetty harkintaa, jos riskinarviointi on johtamassa erittäin merkittäviin muutoksiin tarkastustiheyksissä.

Riskiperusteisuuden tarkoituksena on lisätä jouston mahdollisuutta lainsäädäntöä sovellettaessa ja parantaa valvonnan vaikuttavuutta. Riskejä arvioitaessa otetaan huomioon harjoitettavan toiminnan luonne ja laajuus, omavalvonnan toimivuus sekä elintarvikkeeseen liittyvät muut elintarvikeeturvallisuuteen ja kuluttajansuojaan vaikuttavat seikat.

4.4 Valvonnan toimeenpano

Elintarvikevalvonta on osa yhteistoiminta-alueen ympäristöterveydenhuollon kokonaisuutta. Elintarvikevalvontaviranomaisena toimii ympäristöterveyslautakunta. Valvontaviranomainen on delegoinut toimivaltaansa alaisilleen viranhaltijoille.

Ympäristöterveydenhuollon valtakunnallinen keskitetty toiminnanohjaus ja tiedonhallintajärjestelmä (VATI) on otettu käyttöön vuoden 2019 alussa. Valvonnan raportoinneista on kerrottu suunnitelman yhteisessä osiossa.

4.4.1 Valvontakohteiden ilmoittaminen, rekisteröinti ja hyväksyminen

Ilmoittaminen (elintarvikelain 8 §:n mukainen rekisteröity alkutuotanto, 10 §:n mukainen rekisteröity elintarviketoiminta ja 13 §:n mukainen rekisteröity kontaktimateriaalitoiminta)

Alkutuotannon toimijan on tehtävä ilmoitus elintarvikkeiden alkutuotannosta, ja elintarvikealan toimijan on tehtävä ilmoitus elintarviketoiminnasta toiminnan rekisteröintiä varten toimivaltaisen valvontaviranomaisen tarjoamaan sähköiseen palveluun tai toimitettava tiedot muulla tavoin toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle viimeistään neljä viikkoa ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Lisäksi toiminnan keskeyttämisestä ja lopettamisesta on viivytyksettä tehtävä ilmoitus valvontaviranomaiselle.

Alkutuotantopaikan sijaintikunta käsittelee alkutuotantoilmoituksen ja tallentaa tiedot alkutuotannon rekisteröinnistä VATI-järjestelmään. Tietojen tallentamisesta ilmoitetaan toimijalle sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti. Mikäli kunta saa tiedon elintarvikkeiden alkutuotannosta toiselta viranomaiselta, tulee kunnan ilmoittaa siitä alkutuotannon toimijalle.

Elintarvikehuoneiston sijaintikunta käsittelee elintarviketoimintaa koskevan ilmoituksen. Poikkeuksen muodostavat liikkuvat elintarvikehuoneistot, virtuaalihuoneistot (toimijat, joilla ei ole varsinaista huoneistoa elintarvikkeiden käsittelyä varten, mutta jotka toimivat elintarvikeketjun osana) ja elintarvikehuoneistot, jossa pelkästään kuljetetaan tai säilytetään elintarvikkeita yhdessä tai useammassa kuljetusajoneuvossa tai kontissa. Näiden toimijoiden ilmoitukset käsittelee toimijan kotikunta. Jos toimijalla ei ole kotipaikkaa Suomessa, elintarviketoimintaa koskevan ilmoituksen käsittelee se kunta, jonka alueella elintarviketoiminta aloitetaan. Tiedot elintarviketoiminnan rekisteröinnistä tallennetaan VATI-järjestelmään ja toimijalle ilmoitetaan tietojen tallentamisesta sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti.

Kontaktimateriaalialan toimijan on tehtävä ilmoitus toimipaikastaan ja siellä harjoitettavasta kontaktimateriaalitoiminnasta toiminnan rekisteröintiä varten toimivaltaisen valvontaviranomaisen tarjoamaan sähköiseen palveluun tai toimitettava tiedot muulla tavoin viimeistään neljä viikkoa ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Ilmoitus tehdään toimipaikan sijaintikunnalle. Toiminnan keskeyttämisestä ja lopettamisesta on viivytyksettä tehtävä ilmoitus toimipaikan sijaintikunnalle. Kunta käsittelee ilmoituksen ja tallentaa tiedot kontaktimateriaalitoiminnan rekisteröinnistä ympäristöterveydenhuollon keskitettyyn toiminnanohjaus- ja tiedonhallinta-järjestelmään ja ilmoittaa toimijalle tietojen tallentamisesta sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla. Ruokavirasto antaa tarkemmat määräykset tietojen tallentamisesta.

Hyväksyminen (elintarvikelain 11 §:n mukainen hyväksytty elintarvikehuoneisto ja 9 §:n mukainen hyväksytty itujen alkutuotantopaikka)

Eläinperäisiä tuotteita käsittelevien laitosten on haettava toimivaltaiselta valvontaviranomaiselta elintarvikehuoneiston hyväksymistä ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Lisäksi toiminnan keskeyttämisestä ja lopettamisesta on viivytyksettä tehtävä ilmoitus toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle. Laitoksen hyväksyy kyseisen laitoksen sijaintikunta (liikkuvan elintarvikehuoneiston osalta elintarvikealan toimijan kotikunta).

Toimivaltainen valvontaviranomainen tekee päätöksen elintarvikehuoneiston hyväksymisestä 60 vuorokauden kuluessa asian vireille tulosta, jollei asian laajuus, hakemuksen puutteellisuus tai muu erityinen syy edellytä asian pitempää käsittelyä. Viranomainen voi asettaa päätöksessään ehtoja vaarojen ehkäisemiseksi. Viranomainen tallentaa tiedot elintarvikehuoneiston hyväksymi-

sestä ympäristöterveydenhuollon keskitettyyn toiminnanohjaus- ja tiedonhallintajärjestelmään ja ilmoittaa toimijalle tietojen tallentamisesta sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti. Kunta ilmoittaa hyväksymänsä elintarvikehuoneiston Ruokavirastolle, joka antaa elintarvikehuoneistolle hyväksymisnumeron.

Elintarvikehuoneiston hyväksymistä ei edellytetä alkutuotannon toimijoilta, jotka harjoittavat elintarviketurvallisuusriskeiltään vähäistä elintarvikkeiden valmistusta tuottamistaan alkutuotannon tuotteista. Tällaisista elintarvikehuoneistoista on kuitenkin tehtävä ilmoitus rekisteröintiä varten toimivaltaiselle viranomaiselle.

Alkutuotannon toimijan, joka harjoittaa itujen alkutuotantoa, on haettava toimivaltaiselta valvontaviranomaiselta alkutuotantopaikan hyväksymistä ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Pienimuotoisen toiminnan osalta edellytetään ilmoitusta. Yhteistoiminta-alueella ei ole itujen alkutuotantoa harjoittavia alkutuotannon toimijoita.

Tiedottaminen

Elintarvikelain 12 §:n mukaan elintarvikealan toimijan on tiedotettava elintarvikkeen myynnistä ja muusta käsittelystä ilmoitetussa tai hyväksytyssä liikkuvassa elintarvikehuoneistossa niiden kuntien valvontaviranomaisille, joiden alueella toimintaa harjoitetaan.

4.4.2 Tarkastukset ja niiden sisältö

Suunnitelmanmukainen viranomaisvalvonta perustuu pääsääntöisesti omavalvonnan valvontaan kaikilla aloilla, joihin elintarviketurvallisuuden vaatimuksia sovelletaan. Valvontaviranomainen määrittelee valvomiensa elintarvike- ja kontaktimateriaalialan kohteiden valvontatiheyden riskiperusteisesti vuosittaisessa valvontasuunnitelmassaan, jonka pohjalta laaditaan kohdekohtainen tarkastussuunnitelma. Tarkastuksia tehdään pääsääntöisesti ennalta ilmoittamatta, kuten valvonta-asetuksen artiklan 9 kohta 4 edellyttää. Valvonnasta voidaan perustellusta syystä, tarpeen vaatiessa ilmoittaa kohteelle etukäteen.

Suunnitelmallisessa elintarvikevalvonnassa noudatetaan valtakunnallista Oiva-kriteeristöä ja sen ohjeita. Ohjeiden tulkinnasta neuvotellaan muiden valvojien ja tarvittaessa aluehallintoviraston kanssa, jotta yksikön linja olisi mahdollisimman yhtenevä. Tarkastusten havainnot koostetaan määrämuotoiseen Oiva-raporttiin ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisen keskitetyn toiminnanohjaus- ja tiedonhallintajärjestelmä (VATI) kautta.

Tarkemmin tarkastuksesta ja sen sisällöstä kerrotaan yhteisessä osiossa, kohdassa 2.3.2.

Laitokseksi hyväksyttävän elintarvikehuoneiston hyväksymistarkastus

Laitoksen vaatimustenmukaisuuden selvittämiseksi edellyttää tarkastuskäyntiä ennen hyväksymispäätöksen antamista. Tarkastuksella varmistetaan, että tilat ja suunniteltu toiminta laitoksessa täyttävät lainsäädännön sille asettamat vaatimukset.

Hyväksymistarkastuksesta kirjoitetaan tarkastuskertomus, josta käy ilmi täyttääkö laitos hyväksymisen edellyttämät vaatimukset. Tarkastuskertomukseen kirjataan yksityiskohtaisesti ne asiat, jotka eivät täytä lainsäädännön vaatimuksia.

Ilmoitetun elintarvikehuoneiston ensimmäinen tarkastus

Ilmoituksen vastaanottamisen jälkeen valvontaviranomainen tekee elintarvikehuoneistoon ensimmäisen tarkastuksen 1, 3 tai 6 kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta. Tarkastusajan kohdan päättää kohdetta valvova terveystarkastaja toiminnan luonteen ja laajuuden perusteella. Yhteisistä perusteista neuvotellaan terveystarkastuksen yhteisissä kokouksissa. Tarkastus voidaan tehdä myös ennen ilmoitetun toiminnan aloittamista.

Elintarvikehuoneistossa ensimmäisellä tarkastuskäynnillä huomioitavia asioita:

- toiminnan luonne ja laajuus vastaavat ilmoitettua
- tilat, tilojen koko ja riittävyys, sijoittelu, rakenteelliset ratkaisut ja kunto sekä huoneiston varustelu
- yleinen siisteys ja toiminnan hygieniat
- todetaan, että omavalvontasuunnitelma on riittävä elintarvikehuoneistossa harjoitettavan toiminnan luonteeseen sekä laajuuteen nähden
- Oiva – järjestelmän piirissä olevat kohteet tarkastetaan järjestelmän mukaisesti

Tarkastuksesta kirjoitetaan tarkastuskertomus. Ensimmäisen tarkastuksen jälkeen toimintaa valvotaan suunnitelman mukaisin valvontakäyntein.

Toiminnassa olevan elintarvikehuoneiston tarkastus

Tarkastuksilla arvioidaan tarkastuksen sisällön kohtien (yhteisen osion kohta 2.3.2) lainsäädännön mukaisuuden täyttymistä huomioiden ilmoitetun tai hyväksytyn toiminnon luonne. Edellä mainittujen kohtien lisäksi elintarvikehuoneiston tarkastukseen kuuluu myös

- tuotteiden määräyksenmukaisuuden arviointia (elintarvikeparanteet, pakkausmerkinnät, kontaktimateriaalit ja laboratoriotutkimuksista saatu tieto)
- jäljitettävyyden toteutumisen tarkastus
- neuvontaa ja opastusta omavalvontan toteutumisesta ja lainsäädännön vaatimuksista

Valvontakohteeseen suoritettavan tarkastuksen eri osa-alueita voidaan tarkistaa useampaan tarkastuskertaan jaettuna, mutta pääsääntöisesti kaikkia osa-alueita tarkastetaan vähintään kerran kolmessa vuodessa. Tarkastuksessa käytetään Oiva – arviointiohjeistusta. Jos elintarvikehuoneisto on perustettu toimijan kotiin, elintarvikevalvontaa tehdään asiakirjatarkastuksina tai tarvittaessa tarkastuskäynteinä.

Tarkastuksesta laaditaan aina tarkastuskertomus eli Oiva-raportti VATI-järjestelmässä. Järjestelmä lähettää Oiva-raportin toimijalle sähköpostitse ja se toimitetaan toimijalle myös kirjeitse toimijan niin halutessa. Oiva – raportit julkaistaan valtakunnallisesti Oivahymy.fi – sivustolla.

4.4.3 Hallinnollisten pakkokeinojen käyttö

Hallinnollisia pakkokeinoja käytetään, jos elintarvikealan toimija ei ryhdy tarvittaviin toimenpiteisiin elintarvikemääräysten noudattamiseksi, eivätkä neuvot ja kehotukset osoittautu riittäviksi toimenpiteiksi epäkohdan korjaamiseksi. Pakkokeinoja ovat mm. määräykset ja kiellot, uhkasakko sekä teettämis- ja keskeyttämisuhka, haltuunotto sekä elintarvikehuoneiston hyväksynnän peruut-

taminen. Ympäristöterveyslautakunta delegoi hallinnollisia pakkokeinoja koskevaa toimivaltaa viranhaltijoille elintarvikelain 27 §:n mukaisesti. Elintarvikelain mukaan kunnanvaltuusto voi antaa lautakunnalle tai toimielimelle oikeuden siirtää toimivaltaansa edelleen alaiselleen viranhaltijalle tai jaostolle myös 55–59 ja 67 §:ssä tarkoitettujen hallinnollisten pakkokeinojen osalta.

Määräysten antamiseen liittyy asianosaisen hallintolain mukainen kuuleminen, ellei kyseessä ole kiireellisiä toimia vaativa tilanne ja kuulemisesta aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa ihmisten terveydelle. Hallinnollisten pakkokeinojen käytössä noudatetaan valvonta-asetusta (625/2017), elintarvikelakia ja hallintolakia (434/2002) sekä Ruokaviraston ohjeistuksia.

4.4.4 Näytteenottosuunnitelma

Hyväksytyille eläinperäisiä elintarvikkeita käsitteleville laitoksille laaditaan vuosittain laitospohjaiset näytteenottosuunnitelmat. Myös muiden kohteiden osalta voidaan laatia riskiperusteisesti suunnitelma näytteenotosta omavalvonnan toimivuuden valvomiseksi. Näytteenoton tarkoituksena on varmentaa toiminnanharjoittajan näytteenoton asianmukaisuutta ja kattavuutta. Mikäli valvontaviranomainen toteaa, että toiminnanharjoittajan omavalvontana suorittama näytteenotto on riittävää ja näytteenoton tulokset hyväksyttäviä, voidaan viranomaisen suorittamasta näytteenotosta luopua.

Valvontasuunnitelman mukainen näytteenotto sisältyy toimijalta perittävään valvonnan vuosimaksuun. Näytteiden tutkimisesta voidaan periä maksu toimijalta. Näytteenottosuunnitelma on taulukossa 5.

Käytettävät laboratoriot on kerrottu valvontasuunnitelman yhteisessä osiossa.

Taulukko 5 Elintarvikevalvonnan näytteenottosuunnitelma vuodelle 2023

Näyte- tyyppi	Kohderyhmä	Näyte	Näyte- määrä/ kohde/ vuosi	Analyysit
Elintarvike	Maitoalan laitokset	Maitovalmisteet	1-2	<i>Listeria monocytogenes</i>
Elintarvike	Liha-alan laitos	Lihavalmisteet	1-2	<i>Listeria monocytogenes</i>
Elintarvike	Kasvituotteiden valmistus/ jalostus	Sellaisenaan syötävät kasvisjalosteet	2-6	<i>Bacillus cereus</i> , <i>Staphylococcus aureus</i> , <i>E. coli</i> , <i>Listeria monocytogenes</i>
Puhtaus- näyte	Maito- ja liha-alan laitokset	Tuotantoympäristö	2-10	<i>Listeria monocytogenes</i> , <i>Salmonella</i>
Puhtaus- näyte	Elintarvikehuoneistot	Tuotantoympäristö	1-10	ATP-testi/soluperäiset epäpuhtaudet (otetaan, mikäli yritys ei itse ole ottanut omavalvontanäytteitä)

4.4.5 Valvonnan painopisteet ja projektit vuodelle 2023

Yhteenvedo vuodelle 2023 painopisteistä ja toimenpiteistä on esitetty taulukossa 6.

Taulukko 6 Elintarvikeketjun monivuotinen kansallisen valvontasuunnitelman 2021–2024 elintarviketurvallisuuden toimenpiteitä vuodelle 2023 ja elintarvikeketjun valvonnan lopulliset painopisteet 2023.

Painopisteet 2023	Painopisteen kuvaus	
	Elintarviketurvallisuuden prosessi tai tehtäväalue	Toimenpiteet 2023
Valvontatulosten perusteella elintarviketurvallisuutta ja kuluttajien tiedonsaantia heikentävien asioiden painottaminen tarkastussuunnitelmissa	Jäljitettävyyks (Oiva-rivit 16.1 ja 16.9) Lämpötilanhallinta (Oiva-asiakokonaisuus 6 ”Elintarvikkeiden lämpötilojen hallinta”	Oiva-rivien tarkastaminen suunnitelman mukaisesti tarkastettavissa kohteissa, muiden tarkastettavien asioiden lisäksi Yhteenveto ja viestintä aiemmista painopisteistä (kunnossapito ja puhtaanapito).
Petoksellisen toiminnan torjunta viranomaisyhteistyönä	Elintarvikeketjun rikollisuuden torjunta	Rikollisuuden torjunnan valvontaverkostoon osallistuminen
	Luonnonmukainen tuotanto	Petosten valvonnan ja torjunnan valmiuden kehittäminen, painotettu valvonta
Sähköisen asioinnin kehittäminen	Elintarvikevalvonta	VATIn jatkuva kehittäminen
		Sähköisten asiointijärjestelmien kehittämiseen osallistuminen
Kohteet valvonnan piiriin	Valvonnan kohteiden ja kohdetoimintojen saattaminen ajan tasalle	Tarkastuksilla valvotaan, että toiminta vastaa ilmoitettua. Osallistutaan Ruokaviraston työpajoihin.
Valmius ja kriisinhallinta	Pandemiavalmiuden kehittäminen – koronaepidemian opit elintarvikevalvonnassa	Valvontayksikkö arvioi omaa toimintaansa ja päivittää oman valmiussuunnitelman

5. TERVEYDENSUOJELUVALVONTA

5.1 Johdanto

Terveydensuojelulain tarkoituksena on ylläpitää ja edistää väestön ja yksilön terveyttä. Lain tavoitteena on myös ehkäistä, vähentää ja poistaa sellaisia elinympäristössä esiintyviä tekijöitä, jotka saattavat aiheuttaa terveyshaittaa.

Terveydensuojelulain 7 §:n mukaisena kunnan terveydensuojeluviranomaisena toimii Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella ympäristöterveyslautakunta. Lautakunta siirtää toimivaltaansa edelleen ympäristöterveydenhuollon viranhaltijoille.

Terveydensuojeluvalvonnan merkittävimpiä sidosryhmiä ja yhteistyötahoja ovat kuntien rakennusvalvonta ja ympäristönsuojelu, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuolto, aluehallintovirasto ja terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Yhteistyötä tehdään myös Pohjois-Pohjanmaan maakunnan muiden ympäristöterveydenhuollon yksiköiden kanssa etenkin varautumisen merkeissä.

5.2 Valvontakohteiden hyväksymis- ja ilmoitusmenettely

Terveydensuojelulain valvontakohteet vaativat joko viranomaisen hyväksynnän tai ovat ilmoituksenvaraisia. Terveydensuojeluviranomainen tekee hakemuksesta päätöksen tai ilmoituksesta todistuksen, jolloin toiminta pääosin tulee suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Terveydensuojeluviranomainen antaa ilmoituksen tekijälle todistuksen ilmoituksen vastaanottamisesta ja kirjaa valvontakohteen tiedot tietojärjestelmään. Todistuksen antamisen yhteydessä voidaan antaa toiminnanharjoittajalle ohjausta ja neuvontaa.

Terveydensuojelulain mukainen ilmoitus on ennen toiminnan aloittamista tehtävä seuraavista toiminnoista*:

- majoitustoimintaan käytettävän tilan käyttöönotosta;
- yleisölle avoimen kuntosalin ja muun liikuntatilan, saunan, kylpylän, uimahallin, maauimalan ja uimarannan käyttöönotosta;
- päiväkotia ja lasten ja nuorten kokoontumiseen liittyvän toiminnan järjestämispaikan sekä esi- ja perusopetuksen, ammatillista koulutuksen, lukiokoulutuksen, korkeakoulutuksen, taiteen perusopetuksen tai vapaata sivistystyötä järjestävän tai sen opetuksen järjestämispaikan käyttöönotosta;
- jatkuvaa hoitoa antavan sosiaalihuollon toimintayksikön sekä vastaanottokeskuksen käyttöönotosta;
- solariumliikkeen, tatuointiliikkeen ja kauneushoitolan sekä muun huoneiston, jossa harjoitetaan ihonkäsittelyä, käyttöönotosta;
- sellaisen muun huoneiston tai laitoksen käyttöönotosta tai sellaisen toiminnan aloittamisesta, josta voi aiheutua sen käyttäjämäärä tai toiminnan luonne huomioon ottaen terveyshaittaa

**Valvira, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, on laatinut soveltamisohjeen (Dnro V/19731/2022) koskien terveydensuojelulain 13 §:n mukaista ilmoitusvelvollisuutta*

Toiminnanharjoittajan tulee tehdä ilmoitus kirjallisesti kunnan terveydensuojeluviranomaiselle viimeistään 30 vuorokautta ennen toiminnan aloittamista. Vastaava ilmoitus on tehtävä myös toiminnan olennaisesta muuttamisesta ja toiminnanharjoittajan vaihtumisesta.

Talousvettä toimittavan laitoksen, jolla on omaa veden tuotantoa tai käsittelyä, on haettava toimintansa hyväksymistä kunnan terveydensuojeluviranomaiselta. Talousvettä toimittavalla laitoksella tarkoitetaan toiminnanharjoittajaa, joka toimittaa talousvettä jakeluverkossa tai muuten kuin tilapäisesti tankeista. Hyväksymistä on haettava viimeistään kolme kuukautta ennen suunniteltua toiminnan aloittamista. Talousvettä ei saa toimittaa ennen kuin laitos on hyväksytty. Toiminnan hyväksymistä on haettava myös, jos vedenottoa tai vedenkäsittelyä olennaisesti laajennetaan tai muutetaan taikka veden laadussa tai jakelussa tapahtuu toimitettavan talousveden laadun kannalta olennaisia muutoksia. Toimintaa ei saa muuttaa ennen kuin hakemus on hyväksytty.

5.3 Suunnitelmallisen valvonnan kohteet

Ilmoituksenvaraiset tai hyväksymismenettelyn piiriin kuuluvat kohteet kuuluvat pääsääntöisesti suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Suunnitelmallista valvontaa on kuitenkin yksinkertaistettu aikaisemmasta ja sen piiristä on poistettu sellaiset ilmoituksenvaraiset kohteet, joissa oleskelu on lyhytaikaista ja jotka todennäköisesti eivät aiheuta terveyshaittaa. Ilmoituksenvaraisista kohteista seuraavat on poistettu suunnitelmallisen valvonnan piiristä:

- eläinten pitoon tarkoitettu rakennus tai aitaus asemakaava-alueella tai muulla vastaavalla alueella
- bingohallit, pelisalit ja -kasinot, tanssisalit ja -lavat
- kirkot, merimieskirkot sekä muut uskonnollisten yhdistysten tilat
- luentosalit ja auditoriot muualla kuin koulujen tai oppilaitosten yhteydessä
- teatterit, elokuvateatterit, ooppera- ja konserttisalit, sirkukset, baletti-, ja juhlahuoneistot sekä muut esityksiin ja tapahtumiin tarkoitetut sisätilat
- muut kokoontumis- ja juhlahuoneistot
- työtilat asuinrakennuksessa tai alueella, jossa on asuinhuoneistoja
- parturi- ja kampaamotoiminta
- hautausmaat, yksityiset hautapaikat ja eläinten hautausmaat
- muut vastaavat laitokset tai huoneistot, joissa harjoitetusta toiminnasta todennäköisesti ei aiheudu käyttäjälle terveyshaitta

Edellä lueteltujen kohteiden valvontaa tehdään pääsääntöisesti yhteydenottojen perusteella.

Kotirauhan piiriin kuuluviin tiloihin perustettavasta TsL:n 13§:n mukaisesta ilmoitusvelvollisesta toiminnasta on tehtävä ilmoitus terveydensuojeluviranomaiselle. Toimintaa ei kuitenkaan voida valvoa suunnitelmallisena valvontana, koska suunnitelmalliseen valvontaan liittyvistä, kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä ei ole säädetty lain tasolla.

Jos kotona tehtävästä terveydensuojelulain mukaisesta ilmoitusvelvollisesta toiminnasta epäillään aiheutuvan tai on aiheutunut terveydensuojelulain mukaista terveyshaittaa ja jos asukas antaa luvan, viranomainen voi asian selvittämistä varten tehdä tarkastuksen kotirauhan piiriin kuuluviin tiloihin. Jos tarkastus jouduttaisiin tekemään asukkaan tahdon vastaisesti, tarkastus voitaisiin teh-

dä viranomaisen kirjallisesta määräyksestä vain niissä tapauksissa, joissa viranomaisella on perusteltu syy epäillä vakavaa terveyshaittaa.

Kotirauhan piiriin kuuluvana tilana ei pidetä sellaista tilaa, jossa on erillinen sisäänkäynti ja tilat on rajattu kotirauhan piiriin kuuluvan alueen ulkopuolelle. Kotirauhan piiri säädetään rikoslain 24 luvun 11 §:ssä. Kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

Osa tarkastuksista tehdään yhteistarkastuksena muiden viranomaisten, kuten ympäristönsuojeluviranomaisten, rakennusvalvonnan, sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastusviranomaisen kanssa. Rakennusten terveellisuuden seurannan vuoksi tarvittaessa perustettavien sisäilmatyöryhmien kokoonpanoon kuuluvat ympäristöterveydenhuollon ja rakennusvalvonnan lisäksi kiinteistön omistaja, tilakeskus, kouluterveydenhuolto, työsuojelu, työterveys, tilojen käyttäjien edustaja ja opetustoimi.

5.4 Tarkastuksen sisältö

Tarkastuksen tavoitteena on selvittää terveysvaaran tai -haitan esiintyminen, eli aiheutuuko toiminnasta terveyshaittaa tai esiintyykö sellaisia tekijöitä ja olosuhteita, joiden vuoksi terveyshaittaa voi syntyä. Terveydensuojelulaissa terveyshaitalla tarkoitetaan ihmisessä todettavaa sairautta, muuta terveydenhäiriötä tai sellaisen tekijän tai olosuhteen esiintymistä, joka voi vähentää väestön tai yksilön elinympäristön terveellisyyttä. Tarkastuksessa annetaan haitan estämiseksi ja tilanteen korjaamiseksi tarpeelliset ohjeet, toimenpidekehotukset ja määräykset. Tarkastukseen liittyy aistinvaraista tarkastelua ja arviointia sekä mahdollisesti mittauksia ja näytteenottoa jatkotutkimuksia varten. Tarkemmin tarkastuksesta ja sen sisällöstä kerrotaan yhteisessä osiossa, kohdassa 2.3.2.

Ennen tarkastusta käydään läpi muun muassa:

- asiaan liittyvä ohjeistus
- valvontakohtetta koskevat asiapaperit ja mahdolliset lupaehdot
- mahdolliset valvontakohteelle annetut huomautukset tai määräykset
- valvontakohteesta otettujen viranomaisnäytteiden tutkimustulokset
- mahdolliset edellisen tarkastuksen jälkeen kirjatut valitukset tms.

Valvontakohteessa tarkastetaan muun muassa:

- onko toiminta myönnetyn luvan mukaista
- tilojen, laitteiden ja välineiden kunto ja puhtaus
- aiheutuuko toiminnasta terveyshaittaa tai esiintyykö sellaisia tekijöitä tai olosuhteita, joiden vuoksi terveyshaittaa voi syntyä
- henkilökunnan työskentelytavat ja mahdollisten riskien hallinta
- henkilökuntaa koskevien vaatimusten toteutuminen, mm. osaamistodistukset

Valvontakohteen tarkastuksessa voidaan kohteen eri osa-alueiden tarkastukset tehdä tarvittaessa useammalla tarkastuskerralla. Pääsääntöisesti kaikki toimintaan kuuluvat osa-alueet tarkastetaan

valvontasuunnitelmaan kuuluvan tarkastuksen yhteydessä, varsinkin silloin, jos kohteessa käydään enintään kerran vuodessa.

5.5 Tarkastustiheydet ja tarkastusaika

Perustarkastustiheytenä pidetään Valviran valtakunnallisessa terveydensuojelun valvontaohjelmassa antamia suosituksia. Terveydensuojelulain mukaiset, suunnitelmallisen valvonnan kohteet on jaettu kolmeen riskiluokkaan, joiden perusteella määräytyy valvontakohtedyyppin yleinen tarkastustiheys. Valvontakohteen suunnitelman mukaista tarkastustiheyttä voidaan tarvittaessa lisätä tai vähentää kohdekohtaisen riskinarvioinnin perusteella.

- Luokkaan 3 kuuluvat kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta voi aiheutua terveyshaittaa; esimerkiksi kun altistuvien määrä on suuri, toiminta on herkkä häiriöille, vaikutukset terveyteen ovat merkittäviä, altistusaika on pitkä (korkea riski).
- Luokkaan 2 kuuluvat kohteet, joissa on mahdollista, että toiminnasta voi aiheutua terveys- tai viihtyvyyshaittaa, mutta terveysvaikutukset eivät ole merkittäviä (keskisuuri riski).
- Luokkaan 1 kuuluvat kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta ei aiheudu terveyshaittaa (matala riski).

Riskinarvioinnissa otetaan huomioon mm. altistuvien ihmisten määrä, erityisryhmät, altistava tekijä, altistuksen kesto tai toistuvuus, valvontahistoria, toiminnanharjoittajan oma valvonta ja asiantuntemus ja toiminnan hyväksymispäätöksen tai ilmoituksen mukaisuus. Säännöllisen valvonnan tarkastustiheys on vähintään 0,2 tarkastusta vuodessa eli yksi tarkastus viiden vuoden välein. Kohteilla, joita ei tunneta ennestään, noudatetaan perustarkastustiheyttä, kunnes riskinarviointi voidaan tehdä. Terveydensuojeluvalvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheydet 2021–2026 on esitetty liitteessä 3.

Valvontakohtedyyppin tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan arvioimiseksi otetaan huomioon tarkastuksen tarkoitus, valmistelu, sisältö sekä pöytäkirjan laatiminen. Voimavarojen suunnittelussa on huomioitava myös matka-aika. Matka-ajat eivät kuitenkaan sisälly tarkastukseen käytettävään aikaan. Tarkastukseen käytettävä aika arvioidaan tapauskohtaisesti riskinarvioinnin perusteella sekä valvontaohjelman pohjalta.

5.6 Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi tehtävät tarkastukset ja tehtävät

Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi on huomioitava myös muut terveydensuojelulain mukaiset tehtävät. Muihin tehtäviin kuuluvat valvontakohteen lupahakemukseen tai hakemuksen käsitteilyyn liittyvät ennakkotarkastukset, käyttöönottotarkastukset tai toimijan vaihtumiseen liittyvät tarkastukset sekä ilmoitusten ja hakemusten käsittely. Muihin tehtäviin kuuluvat myös terveyshaittojen selvittäminen asunnoissa, kouluissa, päiväkodeissa ja muissa samankaltaisissa kohteissa. Sisäilmaan liittyviä terveyshaittaselvityksiä on viime vuosina ollut runsaasti.

Talousvesi- tai uimavesiepidemioiden selvittämiset eivät myöskään kuulu suunnitelmalliseen valvontaan. Myös asiakasvalitusten ja muiden viranomaisen valvontapyyntöjen vuoksi voidaan tehdä tarkastuksia ja selvityksiä, jotka eivät kuulu suunnitelmalliseen valvontaan. Ympäristöterveydenhuolto osallistuu tarvittaessa erilaisiin terveydensuojelua edistäviin työryhmiin ja valvontatutkimusohjelmien laatimiseen yhdessä sidosryhmien edustajien kanssa. Nämä suunnittelemattomat

valvontatapaukset ovat ensisijaisia suhteessa säännölliseen valvontaan, sillä yleensä niiden taustalla on terveyshaittaepäily.

Lausuntojen antaminen erilaisiin vireillä oleviin suunnitelmiin on lisääntynyt merkittävästi, mikä on positiivista. Lausuntojen laatiminen vaatii hyvää perehtymistä vireillä olevaan asiaan ja lausuntojen antamiseen kuluu kohtuullisen paljon työaikaa.

5.7 Pakkokeinojen käyttö

Kunnan terveydensuojeluviranomaisella on oikeus antaa yksittäisiä kieltoja tai määräyksiä, jotka ovat välttämättömiä terveyshaitan poistamiseksi tai sen ehkäisemiseksi. Mikäli terveydensuojelulain 51 §:ssä tarkoitettu terveyshaitta ulottuu laajalle alueelle tai on muutoin erityisen merkityksellinen, voivat Valvira tai Aluehallintovirasto toimialueellaan antaa määräyksiä, jotka ovat välttämättömiä terveyshaitan poistamiseksi tai sen syntymisen ehkäisemiseksi.

Valvontaviranomainen voi velvoittaa terveydensuojelulain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastaisesti toimivaa toiminnanharjoittajaa korjaamaan toiminnassa ilmenneet epäkohdat tai laiminlyönnit määräaikaan mennessä. Aluehallintovirasto tai kunnan terveydensuojeluviranomainen voi tehostaa terveydensuojelulain nojalla antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai teettämisuhalla.

Ympäristöterveyslautakunta delegoi terveydensuojelulain 20 §, 20 a §, 27 §, 29 §, 30 §, 31 §, 42 § ja 46 § 1 mom., 46 § 2 mom. ja 51 § 1 mom. mukaisia hallinnollisia pakkokeinoja koskevaa toimivaltaa viranhaltijoille. Uhkasakkoa, teettämisuhkaa ja keskeyttämisuhkaa koskevassa asiassa toimivaltaisena viranomaisena on ympäristöterveyslautakunta.

5.8 Näytteenotto ja näytteiden tutkiminen

5.8.1 Suunnitelmallinen näytteenotto

Terveydensuojelulain valvontasuunnitelmaan liittyviä näytteitä otetaan vuoden 2023 aikana näytteenottosuunnitelman mukaisesti. Näytteenottokohteina ovat pääosin talous- ja uimarantavedet. Vaikka suunnitelmallinen näytteenotto ei ole lainsäädännöllisesti kuin pieneltä osin valvontaviranomaisen tehtävää, on alueella sovittu talousvettä toimittavien laitosten kanssa, että terveysvalvonta toimii näytteenottajana. Uimahallien allasvesinäytteiden oton hoitavat Seilab-laboratorion näytteenottajat. Uimahallien puhtausnäytteenotot ovat osa toimijan omavalvontaa.

Talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista säädetään ns. isojen vesilaitosten osalta sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista 1352/2015 ja pienten vesilaitosten laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 401/2001. Vesilaitos päivittää valvontaohjelmansa vähintään viiden vuoden välein, tarvittaessa useamminkin, yhteistyössä valvontaviranomaisen kanssa. Mikäli valvontatutkimusohjelman mukaisesti otetussa talousvesinäytteessä ilmenee laatusuosituksen- tai vaatimusten ylitys, on siitä ilmoitettava terveydensuojeluviranomaiselle. Terveysinsinööri ottaa talousvedestä uusintänäytteen ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin.

Uima-allasveden laatuvaatimuksista ja näytteenotosta on säädetty sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 315/2002. **Uimarantavesien laatuvaatimuksista** ja näytteenotosta säädetään ns. EU-

uimarantojen osalta sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 177/2008 ja pienten yleisten uimarantojen ja muiden uimarantojen osalta sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 354/2008. Mikäli allas- tai uimarantaveden laatu ei täytä sille asetettuja vaatimuksia, uimavedestä otetaan uuintanäyte terveysinsinöörin toimesta.

Taulukko 7 Terveysuojeluvalvonnan näytteenotto vuonna 2023

Valvontasuunnitelman mukainen näytteenotto	Näytemäärä
Talousveden valvontatutkimusohjelman mukaisia näytteitä	n. 60
Uimarantavesinäytteitä (myös talviuintipaikat)	n. 30
Terveydellisten olojen valvonnan yhteydessä (esim. päiväkodit, vanhusten palveluasuminen) puhtausnäytteitä Luminometrillä (ATP-pitoisuus/soluperäiset epäpuhtaudet)	n. 30

5.8.2 Muu näytteenotto

Terveysuojeluviranomainen ei pääsääntöisesti itse suorita näytteenottoa osana asuntojen ja muiden oleskelutilojen olosuhdevalvontaa ja terveyshaittaepäilyjen selvittämistä. Mikäli asiakasyhteydenoton ja siihen liittyvän selvityksen ja valvontatoimien perusteella katsotaan tarkoituksenmukaiseksi suorittaa lisätutkimuksia tai näytteenottoja, ohjataan asiakasta ostamaan palvelu kyseiseen toimintaan pätevöityneeltä rakennusterveysasiantuntijalta.

Ulkopuolisella asiantuntijalla, joka tekee asunnon ja muun oleskelutilan tutkimuksia ja selvityksiä terveysuojelulain mukaista viranomaisvalvontaa varten, tulee olla terveysuojelulain 49 §:n mukainen asiantuntemus ja pätevyys. Mahdolliset tutkittavat näytteet tulee tutkituttaa terveysuojelulain (763/1994) 49 a §:n mukaisesti Ruokaviraston hyväksymässä laboratoriossa.

5.9 Suunnitelmallisen valvonnan painopistealueet

Valvira laatii terveysuojelulain mukaisen valvonnan ohjaamiseksi ja yhteensovittamiseksi valtakunnallisen terveysuojelun valvontaohjelman. Yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman tavoitteena on valvontakäytäntöjen yhtenäistäminen toiminnanharjoittajien samantarvoiseen aseman turvaamiseksi sekä valvontaresurssien tehokas ja suunnitelmallinen kohdistaminen elinympäristön terveellisyyden edistämiseksi. Tätä tavoitetta tukevat terveysuojelulain valvontaohjelman painopisteet, joita ovat omavalvonnan tukeminen ja elinympäristöterveyden edistäminen.

Terveysuojelulaki sisältää yleisperiaatteen, jonka mukaan toiminnanharjoittajan on suunniteltava ja toteuttava toimintansa siten, että terveyshaittojen syntyminen ehkäistään. Toiminnassa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon yksilöiden tai ryhmien erityinen herkkyys ja niistä seuraavat erityisvaatimukset.

Terveysuojelutyötä tehdään mm. sisäilmatyöryhmissä, jossa rakennusten terveellisyyttä seurataan moniammatillisissa kokoonpanoissa. Riskinarviointiin perustuva, suunnitelman mukainen säännöllinen valvonta jatkuu myös mahdollisen terveyshaittaepäilyn käsittelyn ajan. Myös epidemiaselvitystyöryhmä, joka on kulkenut nimellä hygieniatyöryhmä, kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa keskustelemaan ajankohtaisista asioista. Ympäristöterveyslautakunta tulee nimeämään työryhmän alkuvuonna 2023. Hygieniatyöryhmän kokoonpano on kerrottu kohdassa 2.12.1.

Ennaltaehkäisevää työtä on myös kaavoitusprosesseihin osallistuminen sekä lausuntojen antaminen ympäristö- ja rakennuslupahakemuksista.

Taulukossa 7 on esitetty valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman tavoitteet vuosille 2020–2024.

Taulukko 8 Valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman painopisteet 2020–2024 *Kursiivilla on merkitty Ylivieskan kaupungin ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen omat painopisteet vuodelle 2023.*

	2020 -2024
	Terveydensuojelun painopisteet
Omavalvonnan tukeminen	• Toiminnanharjoittajien tukeminen riskien tunnistamisessa, joista voi aiheutua terveyshaittaa ja toiminnanharjoittajan omavalvonnan korostaminen säännöllisen valvonnan riskinarvioinnissa • Omavalvonnan tukeminen tarkastuskäynnillä tai esim. toiminnanharjoittajille lähetetyllä lyhyellä kyselyllä, jonka tuloksia voidaan hyödyntää mm. riskinarvioinnissa, toiminnanharjoittajille suunnatussa neuvonnassa ja ohjauksessa
Elinympäristöterveyden edistäminen ja yhteistyö	• Terveyshaittojen tunnistaminen, haittaepäilyn selvittäminen ja ennaltaehkäisy yhteistyössä eri viranomaisten (mm. rakennusvalvonta, ympäristönsuojelu, sosiaalihuolto ja terveydenhuolto) kanssa. • Terveydensuojelun huomioiminen suunnittelussa ja päätöksenteossa; <i>annetaan lausuntoja kaavoitus- ja ympäristölupaprosesseissa</i> • <i>Pohjois-Pohjanamaan alueella talousvesinäytteenottokoulutuksen suunnittelu, toteutus ja osallistuminen</i> • <i>Internet-sivujen luominen ja päivittäminen, muiden kaupungin viestintäkanavien käyttäminen</i> • <i>Ohjeiden ja lomakkeiden päivittäminen</i>
Valmius ja kriisinhallinta	• <i>Pandemiavalmiuden kehittäminen</i> • <i>Valmiussuunnitelman päivittäminen</i> • <i>Valmiusryhmiin osallistuminen ja yhteistyö eri viranomaisten (pelastusviranomaisen, kuntien edustajat, ELY-keskus, THL, poliisi, toiminnanharjoittajat, AVI) kanssa.</i> • <i>Toimivasta sote-yhteydestä huolehtiminen</i>

6. TUPAKKA- JA NIKOTIINIIVALMISTEIDEN VALVONTA

Tupakka- ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden valvonnasta säädetään tupakkalaissa (549/2016 muutoksineen). Tupakkatuotteella tarkoitetaan tupakkalain mukaan kulutukseen sopivaa, tupakasta (nicotiana) kokonaan tai osittain koostuvaa tuotetta, kuten savukkeita, suussa käytettäväksi tarkoitettuja tupakkatuotteita ja nikotiininestettä. Nikotiininesteellä tarkoitetaan nikotiinia sisältävää nestettä, joka on tarkoitettu höyrystettäväksi sähkösavukkeen avulla.

Nikotiinikorvaushoitovalmisteet, joita käytetään tupakasta vieroittumisen tukena, eivät ole tupakkalain tarkoittamia tuotteita. Niitä valvotaan lääkelain (395/1987 muutoksineen) nojalla ja käsitellään valvontasuunnitelman kappaleessa 6.6.

6.1 Tupakkalain valvonnan tavoitteet

Tupakkalain (549/2016) tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppuminen. Kunta huolehtii alueellaan paikallisesta toiminnasta tupakoinnin lopettamiseksi. Tupakkalain mukaiset tehtävät on delegoitu viranhaltijoille. Tupakkalakiin on 13.4.2022 vahvistettu muutos (283/2022), joka on tullut voimaan 1.5.2022. Lakimuutos sisältää useita siirtymäaikoja. Samassa yhteydessä sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt muutoksia niin kutsuttuun vähittäismyyntiasetukseen (593/2016, sosiaali- ja terveysministeriön asetus tupakkatuotteiden ja vastaavien tuotteiden myynnistä) ja myös asetuksen nimeä on muutettu.

Keskeisimmät tupakkalakiin tulleet muutokset ovat koskeneet toimijoiden omavalvontavelvollisuuden laajenemista, tupakkatuotteiden kuumentamiseen tarkoitettujen tuotteiden esilläpitokielltoa, tunnusomaisten tuoksujen ja makujen kiellon laajenemista, tupakointikieltojen laajenemista mm. uimarannoille (EU-uimarannat) ja leikkikentille, asuntoyhteisöjen tupakointikieltoalueiden selkeyttämistä ja tuotepakkausten ja tuotteiden yhdenmukaisuutta.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira ohjaa aluehallintovirastoja ja kuntia niille tupakkalain perusteella kuuluvien tehtävien hoitamisessa. Aluehallintovirasto ohjaa kuntia tupakkalain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten toimeenpanossa aluehallintoviraston alueella. Yhteistoiminta-alueen ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma vuosille 2020–2024 on laadittu Valviran valtakunnallisen tupakkalain valvontaohjelman periaatteiden mukaisesti.

6.2 Tupakkalain valvonnan sisältö

6.2.1 Lupamenettely

Tupakkatuotteita ja nikotiininesteitä saa myydä tai muutoin luovuttaa vain myyntipaikan sijaintikunnan myöntämän vähittäismyyntiluvan perusteella. Vähittäismyyntilupa on myyntipaikka- ja luvanhaltijakohtainen. Liikkuvassa liikennevälineessä tapahtuvaan tupakkatuotteiden myyntiin luvan kuitenkin myöntää luvanhakijan kotikunta.

Poltettavaksi tarkoitettujen kasviperäisten tuotteiden, sähkösavukelaitteiden, tupakan vastikkeiden (esim. nikotiinittomat sähkösavukenesteet, energia- ja yrttinuuska) ja tupakointivälineiden myynti on vapaasti harjoitettavaa elinkeinotoimintaa, joka ei edellytä erillistä lupaa tai ilmoitusta. Tupakan vastikkeita koskee kuitenkin markkinointikielto, esilläpitokiello, 18-vuoden ikäraja ja myyntitapahtuman valvonnan velvoitteet, joihin voidaan puuttua tupakkalain nojalla.

Tupakkatuotteiden vähittäismyyntilupa myönnetään kirjallisesta hakemuksesta, jos hakija on esittänyt hyväksyttävät laissa mainitut asiapaperit ja selvitykset. Myyntiluvasta peritään hyväksytyn taksan mukainen maksu. Lisäksi kunta perii vuosittain hyväksymänsä taksan mukaisen, myyntipistekohtaisen valvontamaksun siltä, jolla on 44 §:ssä tarkoitettu tai vanhan tupakkalain nojalla

myönnetty vähittäismyyntilupa, sekä siltä, joka on tehnyt tupakkalain 50 §:ssä tarkoitetun tukkumyynti-ilmoituksen.

6.2.2 Tupakointikiellon määrääminen asuntoyhteisöön

Tällä hetkellä voimassa olevan tupakkalain mukaan asuntoyhteisö voi hakea kunnalta tupakointikiellon määräämistä asuntoyhteisön rakennuksen huoneistoihin kuuluville parvekkeille, huoneistojen käytössä oleviin ulkotiloihin ja huoneistojen sisätiloihin. Hakemuksessa tarkoitettujen tilojen haltijoita on kuultava ennen hakemuksen tekemistä. Lakiin on kaavailtu muutosta, jonka mukaan kiello tulisi koskemaan kaikkia asuntoyhteisön hallinnoimia tiloja. Asuntoyhteisö saisi kieltää tupakoinnin kaikissa hallitsemissaan yhteisissä ulkotiloissa, ei vain rakennuksen sisäänkäyntien ja ilmanottoaukkojen läheisyydessä, lasten leikkialueella ja yhteisillä parvekkeilla.

Kunnan on määrättävä tupakointikielto hakemuksessa tarkoitettuihin tiloihin, jos tiloista voi niiden rakenteiden tai muiden olosuhteiden vuoksi muutoin kuin poikkeuksellisesti kulkeutua tupakansavua toiselle parvekkeelle, toiseen huoneistoon kuuluvan ulkotilan oleskelualueelle tai toisen huoneiston sisätiloihin. Tupakointikielto saadaan määrätä asuinhuoneiston asuintilaan vain, jos savun kulkeutumista ei ole mahdollista rakenteiden korjaamisella tai muuttamisella kohtuudella ehkäistä ja asuintilan haltijalle on ennen kiellon määräämistä varattu mahdollisuus ehkäistä savun kulkeutuminen omilla toimenpiteillään.

Kunnan on peruutettava määräämänsä tupakointikielto asuntoyhteisön hakemuksesta, jos kiellolle ei muuttuneiden olosuhteiden vuoksi ole enää perusteita. Kielto voidaan peruuttaa myös tilan haltijan hakemuksesta, jos asuntoyhteisö ei olennaisesti muuttuneista olosuhteista huolimatta hae kiellon peruuttamista.

6.2.3 Tupakkalain mukaiset tarkastukset

Tupakkalain 8 §:n mukaan kunta huolehtii alueellaan paikallisesta toiminnasta tupakoinnin lopettamiseksi.

Kunta valvoo alueellaan:

- 1) tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakointivälineiden, sähkösavukkeiden ja nikotiinesteiden myyntiä ja muuta luovuttamista sekä omavalvontaa koskevien säännösten noudattamista;
- 2) tässä laissa säädettyjen markkinointi- ja esilläpitokieltoja koskevien säännösten noudattamista;
- 3) tupakointikielloja ja -rajoituksia koskevien säännösten noudattamista.

Heinäkuussa 2021 on tullut voimaan kaksi EU-tason säädöstä, jotka ovat merkityksellisiä tupakkalain valvonnan näkökulmasta. Tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden markkinavalvonnassa on alettu soveltamaa markkinavalvontalainsäädäntöä kesästä 2021 alkaen. Lisäksi kertakäyttömuovidirektiivin täytäntöönpanon (jäljempänä SUP-direktiivi) myötä suodattimilla varustettujen tupakkatuotteiden ja erikseen myytävien suodattamien vähittäismyyntipakkauksissa on 3.7.2021 alkaen pitänyt olla direktiivin edellyttämät pakkausmerkinnät.

Tupakkalain toteutumista voidaan valvoa samalla, kun valvontakohteeseen kohdistetaan muuta ympäristöterveydenhuollon valvontaa. Esimerkiksi elintarvikemyymälöihin ja kioskeihin kohdistuvan elintarvikelain valvonnan yhteydessä on luontevaa yhdistää myös tupakkalain mukaisten tuotteiden sekä lääkelain perusteella nikotiinikorvausvalmisteiden valvontaa. Valvontaohjelman suunnitelmallisen valvonnan piiristä poistettuihin kohdetyyppeihin (esim. päiväkoteihin, kouluihin ja virastoihin) voidaan kohdistaa suunnitelmallista valvontaa silloin, kun valvontakohdetyyppi on valvontaohjelman painopistealueena. Suunnitelmallisen valvonnan piiristä poistuneiden kohdetyypien osalta tupakkalain toteutumista valvotaan muun ympäristöterveydenhuollon valvonnan yhteydessä.

6.2.4 Kiellot, määräykset ja vähittäismyyntiluvan peruuttaminen

6.2.4.1. Kiellot

Jos kunta valvontatehtävässään havaitsee alueellaan tupakkalain tai sen nojalla annettujen säännösten tai antamansa määräyksen vastaista toimintaa, kunta voi kieltää tällaisen toiminnan tai määrätä toiminnan korjattavaksi tupakkalain mukaiseksi (96 §).

6.2.4.2. Vähittäismyyntiluvan peruuttaminen

Kunta voi peruuttaa 44 §:ssä tarkoitetun vähittäismyyntiluvan vähintään viikon ja enintään kuuden kuukauden määräajaksi, jos vähittäismyyntiluvan haltija kunnan tai muun valvontaviranomaisen kirjallisesta varoituksesta taikka rikosoikeudellisesta seuraamuksesta huolimatta:

1. myy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteita, sähkösavukkeita, täyttösäiliöitä, nikotiininesteitä, höyrystettäväksi tarkoitettuja nikotiinittomia nesteitä tai poltettavaksi tarkoitettuja kasvipäisiä tuotteita, joiden vähittäismyyntipakkaukset ovat 5 luvun säännösten vastaisia;
2. jättää ilmoittamatta 49 §:ssä tarkoitettuja olennaisia tietoja;
3. 51 §:n vastaisesti myy tai muutoin luovuttaa savuttomia tupakkatuotteita;
4. 53 §:n vastaisesti myy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteita, tupakan vastikkeita, tupakointivälineitä, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä alle 18-vuotiaalle taikka 56 §:n vastaisesti sallii alle 18-vuotiaan myydä tai muutoin luovuttaa mainittuja tuotteita;
5. 57 §:n vastaisesti myy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteita, tupakan vastikkeita, tupakointivälineitä, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä automaattisesta myyntilaitteesta;
6. 58 §:n vastaisesti myy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteita, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä kuluttajalle etäviestintä käyttäen;
7. 68 §:n vastaisesti markkinoi tupakkatuotteita, tupakan vastikkeita, tupakointivälineitä, tupakkajäljitelmiä, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä;
8. 71 §:n vastaisesti pitää tupakkatuotteita, tupakan vastikkeita, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä taikka niiden tavaramerkkejä esillä myyntipaikassa.

Kunta voi peruuttaa vähittäismyyntiluvan pysyvästi, jos vähittäismyyntiluvan haltija luvan määräaikaisesta peruuttamisesta huolimatta jatkaa tai uudistaa edellä lueteltua lainvastaista toimintaa eikä tekoa ole pidettävä vähäisenä.

6.3 Valvontakohteet

Tupakkalain suunnitelmallisen valvonnan kohteita ovat esimerkiksi tupakointitilalliset ravintolat, tupakkatuotteiden, nikotiininesteiden ja tupakointivälineiden myyntipaikat ja tupakkatuotteiden tukkumyyntipaikat. Suunnitelmallisen valvonnan piiristä on poistettu sellaiset kohdetyypit, joissa tupakointi on tupakkalain perusteella kielletty. Tällaisia kohdetyyppejä ovat muun muassa täysin savuttomat ravintolat, päiväkodit ja oppilaitosten sisätilat ja ulkoalueet sekä virastojen ja viranomaisten sekä niihin verrattavien julkisten laitosten yleisölle ja asiakkaille varatut sisätilat. Edellä mainittujen tilojen tupakkalain mukaisuuden valvontaa tehdään muun terveydensuojelulain mukaisen valvonnan yhteydessä.

6.4 Tarkastussuunnitelma

Tarkastustiheyksissä ja tarkastukseen käytettävässä ajassa noudatetaan Valviran antamia ohjeita. Tarkastustiheys perustuu Valviran laatimaan riskinarviointiin, koska kohdekohtaista riskinarviota ei ole tehty.

Ohjelmakauden aikana tarkastuksia voidaan lisäksi kohdentaa riskinarvioinnin perusteella, mikäli kohdekohtainen riskinarviointi päätetään laatia. Tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden myynnin osalta valtakunnallisen valvontatiheyden tarkastustiheyttä ei ole perusteltua vähentää riskinarvion perusteella.

Riskiä lisääviä tekijöitä voivat olla esimerkiksi:

- valvontahistoriasta ilmenevät aiemmat rikkomukset taikka muulla tavoin ilmenevä kielteinen tai piittaamaton suhtautuminen tupakkalain säännöksiin
- omavalvonnan puutteellisuus
- myyntitilan läheisyys suhteessa oppilaitoksiin tai muihin alle 18-vuotiaiden suosimiin paikkoihin
- tietty ajankohta (koulun alkaminen syksyllä)
- tupakansavulle altistuvien ihmisten suuri määrä ja mahdollinen erityisryhmä (lapset, nuoret, vammaiset, sairaat)

Tupakkalain valvontakohteiden lukumäärä, suunnitellut tarkastustiheydet ja tarkastuksiin keskimäärin käytettävä aika on esitetty liitteessä 4.

6.5 Valvonnan painopisteet ja projektit

Valtakunnallisia tupakkalain valvontaohjelman tavoitteita vuosille 2020–2024 ovat yhteistyö ennaltaehkäisevän päihdetyön kanssa, omavalvonnan tukeminen sekä laittoman kaupan ehkäisy ja viranomaisten välinen yhteistyö.

6.5.1 Yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa

Ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman teemana on yhtenäinen valvonta ja yhteistyö. Tätä teemaa tukee tupakkalain valtakunnallisen valvontaohjelman toinen painopiste, yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa. Eri tahojen välinen yhteistyö on keskeisessä roolissa myös EPT-lain (laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015) soveltamisessa.

Tätä tavoitetta edistetään ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella osallistumalla ehkäisevää päihdetyötä kunnassa tai seudulla harjoittavien tahojen toimintaan sekä vuosittaisilla yhteiskokouksilla, joissa on mukana ehkäisevä päihdetyön työntekijöiden lisäksi mm. koulujen, terveydenhuollon, poliisin ja harrastustoimintojen edustajia.

Painopisteen tavoitteena on kehittää tupakkalakia valvovien viranomaisten ja ehkäisevän päihdetyön yhteistyötä niin, että yhteistyön tulokset tukisivat sekä tupakkalain että EPT-lain tavoitteiden toteutumista.

6.5.2 Omavalvonnan tukeminen

Tupakkalain valvonta tukeutuu viranomaisvalvonnan lisäksi toiminnanharjoittajien itse harjoittamaan valvontaan ja toiminnansäätelyyn ("omavalvonta"). Tupakkalaissa omavalvontasuunnitelman laatimisvelvollisuudesta on erikseen säädetty tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden myynnin sekä tupakointitilallisten ravitsemisliikkeiden osalta. Näiltä osin omavalvonta on elinkeinonharjoittajalle pakollista. Tupakkalakia valvovan viranomaisen toiminnalla voidaan lisäksi tarjota esimerkkejä ja herättää keskustelua sellaisista omavalvonnan sovellusalueista, jotka eivät suoraan seuraa elinkeinonharjoittajalle säädetystä velvollisuudesta.

Valvontakohteiden riskinarvioinnin näkökulmasta toiminnanharjoittajien omavalvonnalla ja sen toimivuudella on merkittävä rooli. Omavalvonnan toimivuuden arvioinnin osalta on perinteisesti tukeuduttu pääasiassa tarkastuksilla saatuun valvontatietoon, mikä ei välttämättä tue valvontakohteen ajantasaista riskinarviointia parhaalla mahdollisella tavalla. Painopisteen tavoitteena on auttaa parantamaan toiminnanharjoittajien omavalvonnan laatua, lisätä valvonnan näkyvyyttä ja vaikuttavuutta sekä edistää valvontakohteista tehtävää riskinarviointia. Valvontakohteiden omavalvontasuunnitelmat tullaan käymään läpi kaikissa valvontakohteissa vuonna 2023.

6.5.3 Laittoman kaupan ehkäisy ja viranomaisten välinen yhteistyö

Tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkauksiin on tullut 20.5.2019 alkaen pakollisina ominaisuuksina turvaominaisuusmerkintä sekä jäljitettävyyssjärjestelmän mukainen yksilöllinen tunnistus. Näiden pakkausmerkintöjen avulla pystytään varmistumaan tupakkatuotteen aitoudesta sekä jäljitämään tuote valmistuksesta aina vähittäismyyntiin asti. Vähittäismyyntipakkausten pakollisten merkintöjen tarkoituksena on ehkäistä tupakkatuotteiden laitonta kauppaa.

Vuosina 2022–2024 toteutetaan ympäristöterveydenhuollon yhteisen valvontaohjelman teemaa yhdenmukaisesta valvonnasta ja yhteistyöstä keskittymällä valvonnassa niihin osa-alueisiin, joissa kunnilla ja Valviralla on päällekkäistä valvontatoimivaltaa. Painopisteenä ovat erityisesti tuotevalvonta ja markkinoinnin valvonta.

Oulun eteläisten valvontayksiköiden välistä yhteistyötä on kehitetty perustamalla Teams-alustalle oma ryhmä, johon kuuluvat kaikki tupakkalakia valvovat viranhaltijat. Ryhmässä voidaan keskustella mm. tupakkalain tulkinnoista, jotta voitaisiin tehdä mahdollisimman yhdenmukaista valvontaa. Lisäksi ryhmän kanssa on syksyllä 2022 laadittu yhteinen tiedotepohja toimijoille jaettavaksi tupakkalain muutoksiin liittyen.

6.6 Nikotiinivalmisteiden valvonta

Nikotiinivalmisteiden myynnistä säädetään lääkelaisa (395/1987) ja sen muutoksessa 22/2006.

Kunnan on myönnettävä kirjallisesta hakemuksesta lupa nikotiinivalmisteiden myyntiin, jos hakijalla on edellytykset säilyttää ja myydä nikotiinivalmisteita lääkelain mukaisesti. Edellytykset on lueteltu lääkelain pykälässä 54 a. Luvanhaltijan on ilmoitettava lupahakemuksessa ilmoitettujen tietojen muutoksesta ja myynnin lopettamisesta kunnalle. Kunta ilmoittaa luvan myöntämisestä ja myynnin lopettamisesta Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimealle, joka julkaisee lääkettukukauppoja varten verkkosivuillaan luettelon niistä myyntipaikoista, joilla on lääkelain 54 a §:ssä tarkoitettu kunnan myöntämä lupa itsehoitoon tarkoitettujen nikotiinivalmisteiden vähittäismyyntiin.

Nikotiinivalmisteita saa myydä apteekeissa sekä tupakkaa myyvissä vähittäiskaupoissa, kioskeissa ja huoltoasemilla sekä ravitsemisliikkeissä myyntipaikan sijaintikunnan myöntämän vähittäismyyntiluvan perusteella. Nikotiinivalmisteita saa myydä ainoastaan 18 vuotta täyttäneille. Myyjän on voitava valvoa ostotilannetta. Myynti automaattisista myyntilaitteista on kielletty.

Läkelain mukaista nikotiinituotteiden vähittäismyyntin valvontaa tehdään pääsääntöisesti tupakkalain mukaisen valvonnan kanssa samanaikaisesti. Valvontaa suoritetaan viranomaisen omasta aloitteesta sekä ilmoitusten perusteella nikotiinivalmisteiden varastointi- ja myyntipaikoissa. Mikäli tuotteiden varastoinnissa tai myynnissä havaitaan epäkohtia, tulee toiminta kieltää määräajan kuluessa. Jos toimintaa ei ole korjattu määräajassa taikka jos kiellossa mainittua säännösten vastaista menettelyä on jatkettu tai jos se on uudistettu asetetun määräajan jälkeen, voi viranomainen peruuttaa nikotiinivalmisteiden vähittäismyyntiluvan määräajaksi tai kokonaan.

LIITTEET

- 1 Eläinlääkintähuollon suunnitelmallinen valvonta vuodelle 2023
- 1 A Eläinten terveys- ja hyvinvointivalvontasuunnitelma EHO:n resurssikartoitus 2023
- 2 Elintarvikelain valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2023
- 3 Terveysturvallisuuslain valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2023
- 4 Tupakka- ja nikotiinivalvonnan valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2023

Lainsäädäntö

Suomen perustuslaki (731/1999)
Hallintolaki (434/2003)
Kuntalaki (410/2015)
Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/625 virallisesta valvonnasta
Laki ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueista (410/2009)
Laki palvelujen tarjoamisesta (1166/2009)
Valtioneuvoston asetus ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisista valvontaohjelmista (78/2011)
Eläinlääkintähuoltolaki (765/2009)
Elintarvikelaki (297/2021)
Maa- ja metsätalousministeriön asetus elintarvikevalvonnasta (315/2021)
Maa- ja metsätalousministeriön asetus elintarvikehygieniasta (318/2021)
Maa- ja metsätalousministeriön asetus zoonoosista (316/2021)
Eläinsuojelulaki (247/1996) ja sen nojalla annetut asetukset
Eläintautilaki (76/2021)
Eläinterveyssäännöstö (429/2016)
Laki eläinten kuljetuksesta (1429/2006)
Laki eläinten lääkitsemisestä (387/2014)
Laki lääkelain muuttamisesta (22/2006), §54a – 54d
Laki maatalouden tukien toimeenpanosta (192/2013)
Sivutuotelaki (517/2015)
Terveysturvallisuuslain (1326/2010)
Terveysturvallisuuslain (763/1994)
Tupakkalaki (549/2016)